

Narodna in univerzitetna knjižnica
▼ Ljubljani

92598

12

1949

ZAKON O UREDITVI LJUDSKIH SODIŠČ

S KOMENTARJEM

IZDAJA „URADNEGA LISTA FLRJ“

ZBIRKA ZAKONOV
FLRJ

ŠT 12

IZDAJA „URADNEGA LISTA FLRJ“

ZAKON
O UREDITVI LJUDSKIH SODIŠČ

S KOMENTARJEM

1949

92598
+

92598

KOMENTAR SESTAVILI
NIKOLA SRZENTIĆ, dr. VLADIMIR KALEMBER
IN RANKO RADAKOVIĆ

UREDIL
Dr. V. KALEMBER

- 048611/1949

P R E D G O V O R

I

Funkcija pravosodja se najbolj pogosto opredeljuje kot uporaba pravnih predpisov (prava) po sodišču v konkretnih primerih iz življenja.¹⁾ S to opredelitvijo je izraženo, da je glavna delavnost sodišča sojenje na podlagi zakona in postopka, ki ga določa zakon. V kazenskih zadevah izreka sodišče, uporabljajoč zakon za določeno dejanje, kazen ali druge kazenske prisilne ukrepe zoper sforilce kaznivega dejanja, ali pa oprosti obtožbe tiste, za katere ugotovi, da niso kazensko odgovorni. V civilnih zadevah uporablja sodišče zakon za določena civilnopravna razmerja, odloča v sporih in o zahtevkih ustanov, uradov, podjetij ali državljanov. Pred dokončno odločitvijo izvede tako v kazenskih kakor tudi v civilnih zadevah postopek, ki je z zakonom natančno določen.

Četudi je s pravne strani navedena definicija točna, vendar ne daje popolnega pojma o pravosodju in o sodišču, če se obenem ne upošteva, da je pravosodje oblika, v kateri se izvršuje ena izmed funkcij državne oblasti, sodišče pa državni organ, ki to funkcijo uresničuje. Če se upoštevatata ta dva elementa in ve, da je država »stroj, s pomočjo katerega vladajoči razred zatira druge razrede« (Lenin), postane pojem o pravosodju in sodišču popolnejši, ker samo ta dva elementa kažeta na njuno glavno značilnost, t.j. na njun razredni značaj.

Da ima sodišče v svaki državi razredni značaj, izhaja predvsem iz dejstva, da uporablja zakone, ki so izdani v interesu vladajočega razreda, in tako z uporabo teh zakonov varuje državno in družbeno-ekonomsko ureditev določene države oziroma pravni red, ki temelji na tej ureditvi.

---

¹⁾ Primerjaj: M. S. Strogovič, *Krivični sudski postopak*, Beograd 1948, str. 2; С. А. Голунский и Д. С. Карев, *Судоустройство СССР*, Москва 1946, str. 18.

Poleg tega se razredni značaj sodišča zrcali tudi v načinu, kako se izvršuje funkcija, in pomenu, ki ga ima ta funkcija v posamezni državi. V buržoazni državi je sodišče »slepo in fino« orodje buržoazije za zatiranje izkoriščevanih množic (Lenin). Delovna metoda buržoaznega sodišča je v tem, da daje sodni postopek videz pravičnega sojenja, medtem ko se v bistvu, glede varstva koristi vladajočega razreda, buržoazno sodišče ne razlikuje od drugih državnih organov take države. Nasprotno pa pomeni sodna delavnost v socialistični državi metodo diktature proletariata, metodo odkritega in jasnega utrjevanja proletarske države, metodo varstva koristi delavskega razreda.

Če se pravi, da ima sodišče razredni značaj in da varuje koristi vladajočega razreda, je treba pri tem dobro razlikovati koristi razreda v celosti od neposrednih koristi posameznih njegovih članov. Ni izključeno, da izda sodišče, ko varuje koristi kakega razreda, odločbo v škodo koristi posameznega njegovega člana, vendar pa to nikakor ne more biti dokaz za izvenrazrednost sodišča. Tako varuje na pr. v buržoazni državi sodišče zasebno lastnino kot ustanovo, na kateri temelji kapitalistična družbena ureditev, pri tem pa se lahko zgodi, da so s posamezno sodno odločbo prizadete koristi posameznega pripadnika buržoaznega razreda. Prav tako se v naši državi, državi delovnega ljudstva kaznujejo tudi člani delavskega razreda za družbi nevarna dejanja, ki so naperjena zoper koristi delavskega razreda, zoper njene zakone in njen lastni pravni red.¹⁾

Razredni značaj sodišča se posebno skrbno skriva v buržoaznih državah in se sodišče prikazuje kot »objektiv« organ, ki izdaja »pravične« odločbe in je nad državo in izven razrednih odnosov. V tem smislu je v teoriji buržoaznih držav znana teorija o takoimenovani delitvi oblasti na zakonodajno, upravno in sodno, od katerih naj bi bila vsaka popolnoma samostojna in neodvisna.

Teorija o delitvi oblasti je v buržoaznih državah izvedena samo organizacijsko. Dejansko pa ni delitev oblasti v nobeni državi izvedena in tudi ni mogla biti izvedena, ker je oblast v vsaki državi v rokah določenega razreda, ki te oblasti noče in ne more deliti z nikomur. V vsaki

---

¹⁾ Primerjaj: С. А. Голунский и Д. С. Карев, Судостроительство СССР, стр. 15—16.

državi je torej oblast enotna v tem smislu, da je nosilec oblasti določeni razred. Razlike so v organizaciji aparata oblasti. V naši državi je enotnost oblasti poudarjena v prvih odlokih AVNOJ-a na njegovem drugem zasedanju 29. novembra 1943. V naši državi je mogoče povedati to resnico, ker je oblast v rokah delovnega ljudstva, t. j. večine. Poleg tega je enotnost oblasti v naši državi tudi eno izmed temeljnih načel državne ureditve, na kateri temelji kontrola širokih ljudskih množic nad izvrševanjem vseh funkcij oblasti. »V bistvu je seveda tudi oblast buržoazije enotna oblast, v tem smislu namreč, da je buržoazija edini gospodar v državi. To se zlasti kaže danes, ko kapitalistični monopoli spreminjajo državno oblast v svoje neposredno orodje. To svojo oblast sicer prikrivajo s tkzv. »trodelitvijo oblasti« in z ustanovami buržoazne demokracije, s parlamentom in lokalnimi »samoupravami«, neodvisnostjo sodišč itd. Istotačno pa tak parlament nima dejanskega vpliva na državno upravo in buržoazija drži trdno svojo oblast po birokratičnem državnem aparatu, ki je popolnoma neodvisen od ljudstva in parlamenta. V nasprotju s tem zagotavlja naše načelo enotnosti oblasti ljudstvu kontrolo nad vsemi organi državne oblasti in državne uprave.«¹⁾

Vendar enotnost oblasti ne pomeni, da opravljajo isti državni organi vse funkcije oblasti. Nasprotno, kljub enotni oblasti in v skladu s to enotnostjo jo izvršujejo razni državni organi. Po ustavi FLRJ pripada vsa oblast v naši državi ljudstvu in izhaja iz ljudstva (6. člen), toda poleg organov oblasti (ljudskih skupščin in ljudskih odborov) izvršujejo posamezne funkcije državne oblasti tudi organi uprave in organi pravosodja, t. j. sodišča.

II

»Temeljna postavka marksist.čno-leninističnega nauka o sodišču je v tem, da je sodišče organ države, ki uporablja državno silo v korist vladajočega razreda«²⁾ Iz te temeljne postavke sledi: a) da je sodišče nastalo skupaj z državo

¹⁾ E. Kardelj: KPJ v boju za novo Jugoslavijo, za ljudsko oblast in socializem, referat na V. kongresu KPJ, Poročilo in referati s V. kongresa KPJ, Kultura 1948, str. 356.

²⁾ С. А. Голунский и Д. С. Карев; Судостроительство СССР, Москва 1946, стр. 15.

(točneje, da je funkcija pravosodja nastala z državo, ker je sodišče kot poseben državni organ nastalo z razvojem države in njenega mehanizma); b) da sodišče s svojo glavno delavnostjo — z uporabo pravnih predpisov v konkretnih primerih iz življenja varuje koristi vladajočega razreda v vsaki državi in c) da je značaj sodišča kakor tudi vseh drugih državnih organov odvisen od značaja države oziroma od značaja oblasti, ki je v tej državi.

Zgodovinski razvoj sodišč v celosti potrjuje te postavke.

Glavna značilnost sužnjeposestniške države je v tem, da je v njej obstajala popolna lastninska pravica lastnika sužnjev tako na proizvodjalnih sredstvih kakor tudi nad sužnji. Zaradi tega je za sodišča v sužnjeposestniški državi značilno to, da so izvrševala funkcijo pravosodja samo glede na lastnike sužnjev, medtem pa ko za sužnje v pravem pomenu besede sploh ni bilo sodišča. O njihovih pravicah se namreč ni moglo niti soditi, ker jih sploh niso imeli.¹⁾

V fevdalni družbeni ureditvi so bili fevdalci popolni lastniki proizvodjalnih sredstev in nepopolni lastniki kmetov. Različna razmerja v proizvodnji v zgodnjem fevdalizmu, v njegovem razvoju in razpadu so se odrazila tudi na delo sodišč, vendar bi se kot skupno za vsa sodišča fevdalne ureditve dalo reči, da je bil temelj fevdalnega pravosodja sistem odkritega nasilja in odkrite neenakosti pred zakonom. Nadaljnja značilnost sodišč v fevdalni ureditvi je ta, da je bilo zaradi velikega števila fevdalnih gospodov tudi veliko število sodišč, ki se je pozneje še povečalo s tem, da je bila priznana posebna jurisdikcija cerkvi, cehom in posameznim mestom.²⁾

S prihodom buržoazije na oblast je dobila eksploatacija nove oblike. Likvidirani so bili graščaki in fevdalna

¹⁾ O sodiščih v sužnjeposestniški državi glej: S. T. Kečekjan: Opšta istorija države i prava, Beograd 1946; K. Marx: Kapital, XIV. poglavje; J. Stalin: O dialektičnem in zgodovinskem materializmu; Engels: Poreklo rodbine, zasebne lastnine in države; И. Т. Голяков, Уголовное право I, 1943, str. 11—12.

²⁾ O sodiščih v fevdalnih državah glej: K. Marx: Državljanska vojna v Franciji; J. Stalin: O dialektičnem in zgodovinskem materializmu; dr. B. T. Blagojević: Načela privatnog procesnog prava, Beograd 1936, str. 91 in sl.; F. Čulinović: Pravosude u Jugoslaviji, Zagreb 1946, str. 46 in sl.; И. Т. Голяков, Уголовное право I, 1943, str. 12—16.

oblika eksploatacije, na njeno mesto pa je prišla nova oblika eksploatacije — kapitastična eksploatacija. Metode eksploatacije v buržoazni državi niso tako odkrite in enostavne, temveč so bolj skrite in zamotane. V buržoazni državi se eksploatacija skriva za enakost državljanov, nedvomno pa je, da o kaki dejanski enakosti sploh ne more biti govora in potemtakem tudi ne o enakosti pred sodiščem. »Govori se o enakosti državljanov, pri tem pa pozablja, da ne more biti dejanske enakosti med delodajalcem in delavcem, med veleposestnikom in kmetom, če ima prvi bogastvo in političen vpliv v družbi, drugi pa nima niti enega niti drugega, če je prvi eksploatacijski, drugi pa — eksploatiran.«¹⁾

V organizaciji sodišč je buržoazija v nasprotju z odkritim brezzakonjem in raztrganostjo sodnih organov postavila načelo zakonitosti in načelo enotne organizacije sodišč.

Temeljna načela buržoaznega pravosodja so bila prvič formulirana v »Deklaraciji državljanskih pravic«, nato pa v zakonodaji posameznih buržoaznih držav. Po teh nikdar ne uresničenih načelih so državljanji pred sodiščem enaki, vsem se sodi po zakonu, sodni sistem je enoten in sodna oblast popolnoma neodvisna.²⁾

Ta načela v buržoazni državi niso bila uresničena. Pomenila so nekakšno jamstvo, ki pa je imelo svoj pomen samo za člane buržoaznega razreda, medtem ko so za delovne množice zaradi eksploatatorskega sistema kapitalistične ureditve ta načela pomenila le obliko, za katero se je skrivala lažnost buržoaznega sodišča.³⁾

¹⁾ J. Stalin: Pitanja lenjinizma, Beograd 1946, str. 519.

²⁾ Še pred prevzemom oblasti po buržoaziji so Voltaire, Beccaria, Montesquieu, D'Alembert in dr. ostro grajali fevdalni sistem v celoti, posebej in zlasti pa še sistem njegovega pravosodja. Z njihovimi deli so navdihnjena tudi prva načela o pravosodju v buržoazni državi, načela, ki so bila po svojih tendencah demokratična in za tisti čas zelo napredna, ki pa v buržoazni državi niso bila in niso mogla biti uresničena.

³⁾ Francoski pravnik Franqueville primerja, govoreč o angleškem pravosodju in posebej o angleškem kazenskem postopku, jamstva, ki jih daje ta postopek obdolžencu, z nasveti zdravnika bolniku, naj spremeni zrak, zboljša prehrano in podobno. Ta jamstva imajo, enako kakor taki nasveti zdravnika, popoln pomen samo za bogatega, za siromaka pa zvenijo kakor posmeh. (Citirano po A. Вишинском, Судоустройство в СССР, Огиз 1936, str. 96).

Lažnost buržoaznega sodišča je v tem, da dejansko varuje koristi buržoazije, to varstvo pa zavija v tako obliko, da na prvi pogled izgleda, kakor da daje sodišče nekakšno splošno varstvo vsem državljanom. To je pomen Leninovih besed, da je sodišče v buržoazni državi ne le slepo, temveč tudi »fino« orodje za varstvo eksploatatorjev.

Pri vsem tem je pravosodje v buržoazni državi zgodovinsko progresivno. V primeri s pravosodjem fevdalne države je buržoazno pravosodje revolucionarno, zlasti v prvih dneh nastanka buržoazne države, ko je bilo orodje v rokah buržoazije proti fevdalni reakciji.

Ko je buržoazija vzela oblast popolnoma v svoje roke, ni bila njena naloga več boj s fevdalno reakcijo, temveč boj s revolucionarnim gibanjem ljudskih množic. S samim tem preneha biti pravosodje orodje proti fevdalni reakciji in postane orodje proti naprednim silam. V tej dobi se buržoazija še ne odreka načel organizacije sodišč, ki so bila poudarjena v začetku, t.j. načel enakosti, zakonitosti, neodvisnosti sodišč, izključnosti sodne oblasti in dr., vendar pa jih istočasno, kjerkoli ji je potrebno, krši.

Lastna načela organizacije sodišč je buržoazija kršila tako, da se je vselej, kadar ji je grozila resna nevarnost, zatekala k izvensodnemu obravnavanju zadev iz sodne pristojnosti. Ustanavljala so se tako imenovana posebna sodišča, ki so bila sodišča samo po imenu, v resnici pa organi vladajočega razreda, ki so po sumaričnem postopku, brez sodnega obravnavanja in brez kakršnih koli jamstev v postopku, dušila s svojimi odločbami odpor ljudskih množic. Taka sodišča so se ustanavljala v času vseh revolucionarnih gibanj. Zlasti med Julijsko revolucijo v Franciji (1841), med Pariško komuno (1871), med revolucijo v Rusiji (1905—1906). Ko je nevarnost za buržoazno državo minila, se je vrnilo redno sojenje z več formalnimi jamstvi.

Položaj pravosodja se je bistveno spremenil s prehodom kapitalizma v dobo imperializma. Osnovna protislovja kapitalistične družbene ureditve, ki so dosegla svoj višek v dobi imperializma, so se jasno odrazila tudi na pravosodju. Zakonitost, ki je bila v buržoazni državi v prvih letih prekršena samo od časa do časa, je postala sedaj stalna ovira za uresničenje imperialističnih ciljev. V dobi imperi-

alizma je reden pojav, da ostanejo zakoni, ki jih je izdala sama buržoazija, tudi formalno neizvajani. Obenem postanejo posebna sodišča, ki so bila prej izjema, sedaj pravilo. Pravice, ki jih dobijo organi uprave, so take, da izključujejo v veliki meri obravnavanje zadev po sodiščih. Doba imperializma je značilna tudi po tem, da se izdajajo v vseh buržoaznih državah posebni zakoni, ki dajejo posebne pravice policiji, da lahko preiskuje in obravnava posamezne kazenske zadeve, za katere bi bila sicer pristojna sodišča.¹⁾

* *

*

Doba imperializma je značilna tudi po tem, da se v njej uvaja tako imenovana »tretja stopnja«, v preiskovanju kaznivih dejanj, ki pomeni uporabo »znanstvenih metod«, da bi se izsililo priznanje.²⁾

Dobo imperializma označuje tudi kršenje ne le lastnih zakonov, temveč tudi kršenje prevzetih mednarodnih obvez-

¹⁾ Med prvo svetovno vojno je bila v buržoaznih državah izdana vrsta zakonov, ki dajejo organom uprave posebna pooblastila glede obvarovanja notranje varnosti. Na Angleškem je bil na primer izdan zakon o zaščiti kraljestva, tako imenovana »Dora« (Defense of the Realm Akt). Pravi smisel tega zakona je bil v resnici zadušitev odpora naprednih sil in omejitev svobode. Profesor Charle Bastide piše o tem zakonu: »Pod okriljem zakona o zaščiti kraljestva je bilo izvršenih nebroj (une foule) napadov na svobodo« (Bastide, L'Angleterre nouvelle 1929, p. 8). Med drugo svetovno vojno je bil izdan v Angliji še en zakon z dne 24. avgusta 1939 o posebnih pravicah izvršilne oblasti, znan pod imenom »Nova Dora«, ki je svobodo in procesualna jamstva državljanov še bolj zožil.

²⁾ Izraz »tretja stopnja« glede načina zasliševanja, ki ga opravljajo policijski agenti, je ameriškega porekla. Po anglo-ameriškem pravu mora biti tisti, ki je osumljen, da je storil kaznivo dejanje (prva stopnja postopka), pripeljan k sodniku, da se preveri podlaga, zakaj je bil prijet (druga stopnja). Tako mora biti po zakonu, po svečanu razglašenem načelu sodnega jamstva za osebno svobodo. Dejansko pa uporabljajo policijska oblastva v ZDA v presledku med prvo in drugo stopnjo svoje metode za doseg priznanja, ki se imenujejo »tretja stopnja«, in sicer zato, da bi se sodišču privedla oseba, ki je že priznala kaznivo dejanje. Te metode so zelo različne. Obdelali so jih celo znanstveno sodelavci znanstveno-raziskovalnega instituta v Chicagu, ki so te metode razvrstili po stopnjah glede na njih težo za živi objekt, na katerega naj se z njimi vpliva. Med temi metodami pripada vidno mesto grožnjam, pretepanju in fizičnemu izčrpanju prijetelega« Н. Полянский, Судьба процессуальных гарантий личной свободы во Франции, Москва 1946, стр. 9).

nosti, o čemer jasno priča sodba ameriškega vojaškega sodišča v nürnberškem procesu proti feldmaršalu Lisztu in ostalim.¹⁾

Dobo imperializma označuje tudi vrsta falzifikatov in izmišljenih procesov, za katerimi se pod pretvezo boja proti kriminalu skriva najostrejši razredni boj.

Sliko o pravosodju imperializma so zlasti dajala sodišča fašistične Nemčije in Italije, kjer je pravosodje imelo značaj odkritega brezzakonja in nasilja in kjer so se znanstveno opravičevali zverinski zločini nad naprednimi silami v lastni deželi in nad zaslužjenimi narodi. Po tej poti vodijo pravosodje tudi vojnohujskaške klike z zapada na čelu z imperialisti ZDA, ki gledajo »demokratičnost«
pravosodja v diskriminaciji, preganjanju članov komunističnih partij in v prikrivanju pravih zločincev.²⁾

* *

*

Velika oktobrska revolucija je zagotovila zgraditev nove socialistične družbene ureditve in uresničenje nove socialistične države. V razliko od vseh drugih prejšnjih revolucij je oktobrska revolucija »postavila vprašanje tako, da eni eksploatatorji ne zamenjajo drugih, da ena oblika eksploatacije ne zamenja druge, temveč da se izkorenini vsaka eksploatacija, da se izkoreninijo vsi mogoči eksploa-

---

¹⁾ O tej sodbi glej članek Lj. Radovanovića v »Narodnem pravniku« št. 2, marec—april 1948, članek v »Arhivu za pravne i društvene nauke« št. 2, april—junij 1947 in članek »Povodom presude američkog vojnog suda u Nürnbergu«, »Arhiv za pravne i društvene nauke« št. 1, januar—marec 1948.

²⁾ Razvoj pravosodja v buržoaznih državah se vidi tudi v razvoju porote.

V začetku buržoazne revolucije so buržoazni teoretiki trdno zastopali stališče, da mora ljudstvo sodelovati pri sojenju po porotnikih. Pozneje so prišle v zakonodajo teh držav precejšnje omejitve, v dobi imperializma pa je ta ustanova izgubila vsak pomen. Četudi je v nekih državah obstala porota, pa resničnega sodelovanja ljudstva pri sojenju v dobi imperializma ni, ker je s postavljenimi pogoji, kdo je lahko porotnik, v različnih državah na razne načine poskrbljeno, da morejo sodelovati pri sojenju le člani buržoaznega razreda. Od omejitve, da porotniki, ki nimajo gnotne možnosti »niso dolžni« sodelovati pri sojenju (Francija), ali da je porotnik lahko samo tisti, ki v kakem kraju stalno prebiva najmanj tri leta (Nemčija), ali da je porotnik lahko samo tisti, ki plača določeno stopnjo davka (Anglija), pa do odprave porote je samo korak.

tatorji, vsi mogoči bogataši in zatiralci, tako stari kakor novi.«¹⁾)

Z nastankom socialistične države, katere cilj je uničenje razredov, ne pa razpihovanje razrednega boja, so ustvarjeni pogoji tudi za novo socialistično pravosodje, ki ima v sebi vsa znamenja socialistične družbeno-ekonomske ureditve in socialistične demokracije. Z nastankom socialistične države so obenem ustvarjeni tudi pogoji, da postane sovjetski sodni sistem najbolj demokratični sodni sistem današnjega dne.

S svojo nalogo, da varujejo državo sovjetov, njen ekonomski in pravni red, so sodišča v socialistični državi v vsej svoji zgodovini zaščitniki delavskega razreda, hkrati pa s svojo delavnostjo osvetljujejo pot sodni delavnosti drugih držav, ki gradijo socializem.

III

Glavne značilnosti buržoaznega pravosodja so bile tudi značilnosti pravosodja v stari Jugoslaviji, ker so sodišča, enako kakor ves upravni aparat, služila izkoriščevalcem in zatiralcem delovnega ljudstva, da bi zavarovala in zaščitila njihove ekonomske in politične pozicije.

Uporabljajoč zakone, ki so varovali koristi tanke plasti izkoriščevalcev, so bila sodišča stare Jugoslavije, enako kakor sodišča drugih buržoaznih držav, podrejena organom uprave in so izvrševala njihove ukaze. Birokratska urejena in popolnoma odvisna sodišča stare Jugoslavije so puščala brez varstva tudi tiste pravice državljanov, ki so jim bile formalno priznane. Bila so torej tako po zakonih, ki so jih uporabljala, kakor tudi po metodah njihovega uporabljanja protiljudska sodišča.

Zakonitost v stari Jugoslaviji je pomenila uporabo zakonov, s katerimi se je uresničevala ne le volja domačega vladajočega razreda, temveč tudi volja tujih kapitalistov, ki so posredno ali neposredno vplivali na vladajoče vrhove stare Jugoslavije, da bi dosegli čim večje dobičke.

Poleg splošnega značaja, ki sta ga imeli neenakost in nezakonitost v kapitalističnih državah, sta bili v stari Jugoslaviji poostreni še z narodnostnim zatiranjem.

¹⁾ J. Stalin: Pitanja lenjinizma str. 417.

Iz izvzemanja zadev, ki sicer spadajo v pristojnost sodišča, iz sodne pristojnosti je nastal poseben sistem, tako da je bilo v stari Jugoslaviji 23 posebnih sodišč.¹⁾

Najzloglasnejše teh sodišč je bilo državno sodišče za zaščito države, katerega naloga je bila, da s kaznovanjem resničnih borcev za svobodo duši osvobodilno borbo ljudstva za resnično demokracijo in za zgraditev boljšega življenja delovnih ljudi. To sodišče je bilo sestavljeno iz sodnikov rednih sodišč, ki so izrekli pravico po diktatu beograjske glavnjače in dobivali za to posebno nagrado.

Po oktroirani ustavi iz leta 1931 so postala sodišča še bolj odvisna od vsemogočnega upravnega aparata. Stalnost sodnikov je bila odpravljena. Četudi je bila namreč v 101. členu te ustave formalno priznana, je bila obenem s 119. členom odložena za pet let, pozneje pa popolnoma odpravljena.²⁾

Primeri falzificiranja sodnih procesov, protizakonitega sojenja in primeri vplivanja organov uprave na delo sodišč v stari Jugoslaviji so bili številni.³⁾ Ni bil redek primer, da je bil spremenjen sodni senat samo zato, da bi se zagotovila večina za nezakonito odločbo. Prav tako niso redki primeri, da so ostajali težki zločinci, povezani z izkoriščevalskimi vrhovi, nekaznovani, medtem ko je bila glavna ostrina naperjena zoper borce za svobodo in neodvisnost države in naših narodov.

Po zlomu stare Jugoslavije se je ves njen državni aparat in torej tudi sodišča, dal na razpolago okupatorju. Okupator ni porušil organizacijske oblike ureditve sodišč v stari Jugoslaviji in tudi ni spremenil sodnega aparata, temveč je tudi sodišča vključil v svoj prisilni sistem. Sodišča stare Jugoslavije so med okupacijo reševala kazenske in civilne zadeve v glavnem na podlagi zakonov stare Jugoslavije in predpisov, ki so jih izdajali okupator in njegovi pomagači. Jasno je, da okupator ni opravljal represije proti našim narodom samo s pomočjo sodišč

---

¹⁾ Ferdo Čulinović: *Pravosudje u Jugoslaviji*, Zagreb 1946, str. 97 in sl.

²⁾ Dr. R. Legradić in dr. M. Besarović: *Narodni sudovi i javno tužništvo u novoj Jugoslaviji*, Beograd 1948, str. 19 in 20.

³⁾ Delno dokumentacijo gl. pri F. Čulinoviću: *Pravosudje u Jugoslaviji*, Zagreb 1946, str. 107 in sl.

bivše Jugoslavije, temveč tudi z drugimi ukrepi, resnica pa je prav tako, da so tudi sodišča stare Jugoslavije kot kompleten mehanizem bila v sistemu okupatorjeve represije.

IV

Ko so narodi Jugoslavije pod vodstvom Komunistične partije Jugoslavije začeli veliki boj za osvoboditev, so obenem krenili tudi v boj proti družbeni ureditvi stare Jugoslavije, proti sistemu izrabljanja, proti njenemu državnemu aparatu.

Povezanost okupatorja z državnim aparatom stare Jugoslavije, ki se je v celoti postavil v okupatorjevo službo, je prepričala ljudske množice, da je temeljni pogoj za zmago v osvobodilni vojni in za zagotovitev resnične ljudske oblasti ta, da se podre stari državni aparat in torej tudi sodni aparat. »Prvi pogoj vsake resnične ljudske revolucije je, da se zlomi, podre dosedanji državni aparat« (Lenin). Tudi naša ljudska revolucija je od vsega početka podirala stari državni stroj in z njim tudi sodni aparat.

Ko so partizanski odredi in narodna osvobodilna vojska zavzeli posamezna ozemlja, so bila sodišča stare Jugoslavije razbita, obenem pa je vzniklo novo ljudsko pravosodje.

Ljudska sodišča niso šla v vseh predelih Jugoslavije skozi iste razvojne faze. Njih razvoj je bil odvisen od stopnje razvoja narodnega osvobodilnega boja in od stopnje zgraditve sistema ljudske oblasti sploh. Kljub neenakomernemu razvoju sodišč pa je dejstvo, da so se sodišča v vseh predelih naše države razvijala po enotnih organizacijskih načelih in v skladu s temeljnimi načeli organizacije ljudske oblasti sploh.

Specifičnosti naše ljudske revolucije so se odrazile tudi na organizacijo sodišč. Zgodovinskega razvoja ljudskih sodišč namreč ni mogoče ločiti od boja proti okupatorju in njegovim pomagačem. Ta specifičnost je pripeljala do tega, da se zgodovinski razvoj ljudskih sodišč ne da obravnavati brez zveze z razvojem vojaških sodišč.

Glavne črte v razvoju sodišč med narodnim osvobodilnim bojem so bile: a) organizacija sodišč pri vojaških enotah in narodnih osvobodilnih odborih, b) ločitev posebnih sodnih organov tako pri vojaških enotah kakor tudi pri

narodnih osvobodilnih odborih in c) ustanovitev posebnih civilnih sodišč in posebnih vojaških sodišč.

V začetku ljudske revolucije ni bilo nobenih splošnih predpisov o organizaciji sodišč, vendar to ni bila ovira, da se ne bi funkcija pravosodja izvrševala na liniji boja proti okupatorju in domačim izdajalcem. To pa ne pomeni, da ni bilo že v letu 1941 nekaterih predpisov za sojenje, kar se bo videlo iz objavljenih dokumentov iz narodne osvobodilne vojne.

Prvo sodstvo med revolucijo so opravljali vojaški poveljniki ali pod njihovim vodstvom senati, sestavljeni iz tamkajšnjih državljanov.

Z ustanovitvijo narodnih osvobodilnih odborov so sodno funkcijo delno prevzeli sodni senati pod vodstvom članov teh odborov oziroma sami člani odborov, najhujša kazniva dejanja pa sodijo še naprej sodišča v sestavi vojaških enot. Sodni senati narodnih osvobodilnih odborov v tej dobi niso še stalni, temveč se sestavijo po potrebi.

V septembru 1942. leta dobijo vojaška sodišča svojo prvo organizacijsko obliko, ko se z odlokom vrhovnega štaba ustanovijo sodišča pri brigadah, bataljonih in poljestvih področij.

Civilna sodišča pri narodnih osvobodilnih odborih se istočasno še naprej utrjujejo, iz njih se izločijo stalni sodni senati pri narodnih osvobodilnih odborih. To je njihova stopnja ob času drugega zasedanja Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije (29. november 1943).

Nadaljni razvoj vojaških sodišč je označen z izdajo predpisov o ustroju in pristojnosti vojaških sodišč in o njihovi pristojnosti. V tej smeri je zlasti pomemben odlok vrhovnega štaba iz decembra 1942, dalje isti odlok, spremljen in razširjen v januarju 1943, in uredba o ureditvi vojaških sodišč iz leta 1944.

Razvoj civilnih sodišč gre stalno v smeri ločitve sodne funkcije kot posebne funkcije oblasti. V letih 1943 in 1944 so na posameznih ozemljih (Hrvatska) že posebna sodišča z dvostopnim sojenjem.

Končno je v navodilih Nacionalnega komiteja osvoboditve Jugoslavije z dne 19. maja 1944 določeno, da se na osvobojenem ozemlju ustanovijo posebni organi pravosodja — ljudska sodišča, ki so pristojna za sojenje o vseh tistih kaznivih dejanjih, za katera ni pristojno vojaško

sodišče. Ta navodila Nacionalnega komiteja osvoboditve Jugoslavije so postavila tudi temeljna organizacijska načela naših sodišč, kakor so zrasla iz boja, poudarjajoč, da so ljudska, da so volivni organi, da sodijo v senatih in da so pri svojem delu neodvisna. Ta načela so bila temelj za nadaljnji razvoj naše zakonodaje o ureditvi ljudskih sodišč.

Razmejitev glede pristojnosti med vojaškimi in civilnimi sodišči je bila na liniji ločitve najhujših kaznivih dejanj, ki so bila neposredno naperjena zoper oborožene sile, tako da so vojaška sodišča sodila vojne zločince, ljudske sovražnike in izdajalce, medtem ko so bila ljudska sodišča med vojno pristojna predvsem za vse civilne spore, od kazenskih zadev pa so reševala tiste, za katere niso bila pristojna vojaška sodišča.

Vojaška in civilna sodišča med osvobodilno vojno niso imela predpisov, ki bi natančneje določali, kako naj se rešujejo posamezne kazenske in civilne zadeve. Vendar to ni oviralo sodišč pri izdajanju zakonitih odločb, ker je poleg pisane zakonodaje bila tudi še nepisana zakonodaja ljudske revolucije. »Obstajalo je običajno, ljudsko vojno in uporniško pravo, ki je bilo vse izraženo v enem samem velikem načelu, ki ni bilo obseženo in ne fiksirano v paragrafih, ki pa je bilo živo in stvarno v vsakem dejanju ljudskih oblasti — v načelu, da je zakonito samo tisto, kar koristi narodnemu osvobodilnemu boju, nezakonito pa vse tisto, kar je temu boju nasprotno in kar je zanj škodljivo. Samo to veliko načelo, ki je izniklo iz samih zakonov ljudskega boja, ki je bilo naravni sestavni del zavesti požrtvovalnih ljudskih borcev, je zadoščalo, da so naši organi oblasti brezhibno delovali v najtežjih letih osvobodilne vojne«. ¹⁾ Tako so bili že med osvobodilno vojno postavljeni temelji našega novega ljudskega pravosodja, in sicer tako glede organizacije sodišč kakor tudi glede zakonitosti njihovih odločb. ²⁾

¹⁾ M. Pijade: O normalizovanju našeg pravosuda, Izabrani govori i članci, Beograd 1948 god. str. 36.

²⁾ Glavna literatura o sodiščih med narodnim osvobodilnim bojem:

— Tito, Borba za oslobodenje Jugoslavije, Beograd 1947

— Tito, U čemu je specifičnost oslobodilačke borbe i revolucionarnog preobražaja nove Jugoslavije, Komunist str. 1

Na podlagi navodila Nacionalnega komiteja osvoboditve Jugoslavije z dne 19. maja 1944 se je takoj po osvoboditvi Beograda nadaljevalo delo za organizacijo sodišč v vsej državi.

V tem času je bil izdan važen zakonodajni akt o organizaciji sodišč, t.j. odlok predsedstva AVNOJ-a o ustanovitvi Vrhovnega sodišča Demokratske federativne Jugoslavije (Uradni list DFJ št. 1/45).

Po odpravi pravnega sistema stare Jugoslavije se je začel graditi med osvobodilno vojno nov pravni sistem, ki je dobil svojo potrditev z odlokom predsedstva AVNOJ-a z dne 3. februarja 1945 o neveljavnosti pravnih predpisov (Uradni list DFJ št. 4/45).

S tem odlokom o odpravi pravnih predpisov je bilo pravno ugotovljeno dejstvo, da so predpisi stare Jugoslavije odpravljeni in da so podlaga za reševanje vseh konkretnih primerov pridobitve narodnega osvobodilnega boja. S tem odlokom se »Zakonodajna stare Jugoslavije ne odpravlja, temveč se zakonodajno ugotavlja dejstvo, da so ga odpravili sami narodi Jugoslavije v svojem zgodovinskem boju z okupatorjem in vladajočim razredom eksploatatorjev istočasno, ko so razbili staro državo in njen državni aparat«. ¹⁾

-
- Tito, Temelji demokracije novog tipa, Komunist št. 2
  - E. Kardelj, Put nove Jugoslavije, Beograd 1946
  - M. Djilas, Članci, Beograd 1948
  - M. Pijade, Izabrani govori i članci, Beograd 1948
  - Dr. J. Hrnčević, Petogodišnji plan i zadaci pravnik, »Arhiv za pravne i društvene nauke«, št. 2 april—junij 1947
  - Dr. L. Geršković, Dokumenti o razvoju narodne vlasti, Beograd 1948
  - Dr. L. Geršković, Temelji pravnog poredka nove Jugoslavije, »Arhiv za pravne i društvene nauke« št. 2 april—junij 1947
  - dr. L. Geršković, Razvoj pravosudnih organa u Hrvatskoj, »Arhiv za pravne i društvene nauke«, št. 3 julij—september 1948
  - dr. F. Čulinović, Pravosudje u Jugoslaviji, Zagreb 1946
  - dr. R. Legradić in dr. M. Besarović, Narodni sudovi i javno tužništvo u novoj Jugoslaviji, Beograd 1948
  - dr. Jovan Đorđević, Ustavno pravo FNRJ, drugi deo, Beograd 1948
  - dr. M. Šnuderl, Sudsko pravo za vreme Narodnooslobodilačke borbe u Sloveniji, »Arhiv za pravne i društvene nauke« št. 4, oktobar—december 1948.

¹⁾ dr. J. Hrnčević, Pogled na pravo FNRJ, »Naša Zakonitost«, št. 3—4 marec—april 1948, str. 52—53.

Odprava zakonodaje in pravnega sistema stare Jugoslavije je rezultat korenitih revolucionarnih sprememb in ustvaritve nove države. Te revolucionarne spremembe so se odrazile tudi na pravosodju nove Jugoslavije, katerega delavnost ima znake teh sprememb. Te spremembe se vidijo zlasti v tem, da so ljudska sodišča postala organi za varstvo pridobitev revolucije, za varstvo koristi delovnih množic, za zgraditev socializma v naši državi.

Razvoj pravosodja je ustvaril pogoje za razvoj ljudske oblasti v naši državi, obenem pa je utrditev sodišč vplivala na utrditev naše ljudske oblasti že s samim tem, ker so sodišča sestavni del enotne ljudske oblasti.

Prav tako se je naše novo pravosodje gradilo vzporedno z razvojem ekonomike naše države, z zgraditvijo nove države in njene ureditve. Po drugi strani pa je imelo pravosodje pri graditvi te nove družbene ureditve vidno vlogo. Ljudski sovražniki so se povezali z okupatorjem in postali ljudski izdajalci. Kot taki so odgovarjali pred ljudskim sodiščem tako med osvobodilno vojno kakor po osvoboditvi. Z zaplembo njihovega premoženja in premoženja vojnih dobičkarjev se ustvarja nov socialistični sektor našega gospodarstva in posebna oblika splošnega ljudskega premoženja. »Ob začetku graditve socialistične ekonomike se je ta specifični pogoj najmočnejše pokazal v dejstvu, da prvi pojav socialističnega tipa našega gospodarstva ni bil posledica formalne nacionalizacije, temveč posledica zaplembe premoženja ljudskih izdajalcev.«¹⁾

---

¹⁾ B. Kidrič, Referat na V. Kongresu KPJ, Izveštaji i referati sa V. Kongresa, Kultura 1948 str. 405. V istem smislu glej govor B. Kidriča v Ljudski skupščini na dan 28. aprila 1948 (»Borba« z dne 29. aprila), kjer pravi: »Socialistični sektor našega gospodarstva je vzniknil že iz zaplembe premoženja ljudskih sovražnikov in vojnih bogatašev. Te zaplembe niso bile nekaj slučajnega, nekaj kar ne bi imelo razrednega ozadja in revolucionarnega pomena. Slučajne niso bile prav tako ne, kakor ni bila slučajna narodna izdaja eksploata-torskih razredov. Znano je dejstvo, da je narodno izdajstvo bivših vladajočih razredov posledica njihovega razrednega, reakcionar-nega, fašističnega in profašističnega sovražstva nasproti lastnemu ljudstvu, da je odsev dejstva, da so nekdanji vladajoči razredi za vselej prenehali biti zmožni, da bi zastopali naše narodne koristi, da so se iz razrednih razlogov popolnoma pogreznili v blato narodne izdaje in boja proti lastnemu narodu, usodo naših narodov pa je vzelo v svoje roke naše delovno ljudstvo, strnjeno v Narodno-osvobodilni fronti pod vodstvom Komunistične partije Jugoslavije in tovariša Tita.«

Tako so imela naša ljudska sodišča tudi pomemben delež pri ustvaritvi ekonomske baze naše nove države, kakor so spremembe v oblasti in spremembe v ekonomiki vplivale na zgraditev našega pravosodja.

Pomembna je vloga našega pravosodja pri onemogočanju včerajšnjih eksploatatorjev, da bi oslabili našo ljudsko oblast in pozicije, ki si jih je delavski razred priboril v boju. Z vztrajnim bojem naših sodišč je onemogočeno sovražno delovanje razrednih sovražnikov, s čimer se dviga in utrjuje moč naše države in moč naše ljudske oblasti.

Prav tako je pomembna vloga sodišč pri varovanju neodvisnosti naše države, pri preganjanju vohunov in diverzantov, ki so po osvoboditvi kot agenti zapadnih imperialističnih in vojnohujskaških klik z najrazličnejšimi akcijami poskušali ovirati najprej obnovo, nato pa socialistično zgraditev naše države.

Boj za novo družbeno ureditev, za zgraditev socializma v naši državi se pri delovanju sodišč vidi zlasti tudi v tem, da neusmiljeno preganjajo špekulante in druge škodljivce, ki so v želji, da bi obdržali svoje ekonomske pozicije, na različne načine poskušali zavreti razvoj socialističnega sektorja našega gospodarstva in povzročiti dezorganizacijo v našem gospodarskem sistemu.

V tej dobi so naša sodišča pomagala varovati našo državno in družbeno ureditev z vzdrževanjem delovne discipline.

Sodišča so torej tako v osvobodilni vojni kakor tudi v obnovi naše države in v njeni socialistični graditvi ostala in postala vse trdnejše orodje v boju za zaščito ljudske oblasti, za okrepitev ekonomske ureditve naše države, za zgraditev nove družbene ureditve — socializma.

Pomen ljudskih sodišč v nadaljnji etapi naše socialistične graditve postaja toliko večji, kolikor raste odpor razrednega sovražnika. Bodisi da se ta odpor pojavi kot kontrarevolucionarna diverzija, sabotaža, poškodovanje splošnega ljudskega premoženja ali kot kulaška akcija, da bi obdržali svoje pozicije, morajo vsi organi naše države in tako tudi sodišča pojačati svojo delavnost. Pri tem bodo imeli uspeh, če utrdijo svojo organizacijo in če utrdijo sodni sistem kot važen vzvod socialistične države.

Glede nadaljnjih nalog vseh državnih organov je V. kongres Partije jasno postavil, katere so temeljne naloge

pri utrditvi in izgraditvi ljudske oblasti.¹⁾ Te naloge se nanašajo tudi na sodišča in njih izvršitev bo zanesljivo jamstvo za uspešnejše in plodnejše delo sodišč.

V

Pridobitve ljudske revolucije na področju pravosodja so dobile svojo obliko z zakonom o ureditvi ljudskih sodišč, ki ga je izdala Začasna ljudska skupščina Demokratske federativne Jugoslavije dne 26. avgusta 1945. Po izdaji tega zakona je bila sprejeta ustava FLRJ in v skladu z njenim 136. členom je Prezidij Ljudske skupščine z ukazom U. št. 823 z dne 21. junija 1946 vzel v obravnavo prejšnje besedilo zakona o ureditvi ljudskih sodišč in ga potrdil z nekaterimi spremembami in dopolnitvami. Ta zakon o potrditvi, spremembah in dopolnitvah zakona o ureditvi ljudskih sodišč je začel veljati 25. junija 1946 in je še danes v veljavi (Uradni list FLRJ št. 51/46).

Zakon o ureditvi ljudskih sodišč obsega predpise o organizaciji sodišč, načela njihove delavnosti in njihove glavne naloge pri izvrševanju pravosodja. Ta zakon je podlaga za sodni sistem v naši državi, za sistem, ki je uspeh osvobodilnega boja naših narodov in ki temelji enako kakor ves državnopravni sistem naše države na načelih resnične ljudske demokracije.

Temeljna načela o ureditvi sodišč obsega tudi ustava FLRJ v XIII. poglavju (čl. 115—123). Tam je določeno razmerje sodišč nasproti drugim državnim organom. V ustavi so postavljena glavna načela naše državne ureditve sploh in z njimi tudi glavna načela organizacije in delavnosti sodišč. V razmerju do ustavnih določb pomenijo določbe zakona o ureditvi ljudskih sodišč nadaljnjo konkretnejšo razčlenitev, ki je v tem, da so z njimi določeni notranji ustroj sodišč, njihova medsebojna razmerja, njihove naloge, pravice in dolžnosti.

Povezanost med organizacijo sodišč in sodnim postopkom ima za posledico, da so predpisi o organizaciji sodišč tudi v procesualni zakonodaji, medtem ko obsega po drugi strani zakon o ureditvi ljudskih sodišč v splošnih črtah tudi nekatera temeljna načela kazenskega in civilnega postop-

---

¹⁾ Glej resolucijo V. kongresa KPJ o temeljnih bodočih nalogah organizacij KPJ in referat E. Kardelja na V. kongresu, Izveščaji i referati, Beograd 1948, str. 354—360.

ka. Procesualna zakonodaja določa metode sodnega dela in se mora torej nujno dotakniti organizacije sodišč in njihovih nalog, medtem ko zakon o ureditvi ljudskih sodišč ne bi mogel rešiti temeljnih organizacijskih vprašanj, če se ne bi dotaknil tudi metod sodnega dela. Tako dobi enotnost metod, organizacije in nalog tudi v tem primeru svojo polno potrditev.

Za pravilno razumevanje delavnosti in nalog sodišč pa ne zadošča, poznati samo zakonska besedila, ki neposredno govorijo o ureditvi sodišč. Potrebno je poleg tega videti povezanost med organizacijo naše ljudske oblasti in sodišč, potrebno je videti vzajemni vpliv med našo ekonomiko in pravosodjem, potrebno je poznati organizacijo organov uprave, zlasti pa organizacijo pravosodne uprave in organizacijo javnega tožilstva.

Zaradi tega mora biti proučevanje zakona o ureditvi ljudskih sodišč povezano s proučevanjem značaja oblasti v naši državi, z značajem našega gospodarstva, s proučevanjem organizacije vseh državnih organov, posebno pa tistih, s katerimi sodišča neposredno in stalno sodelujejo pri izvrševanju istih nalog.

Temeljna načela naše današnje ureditve sodišč pomenijo, kakor je bilo že poudarjeno, pridobitve ljudske revolucije. Vsa ta načela skupaj izražajo obenem tudi ljudski značaj naših sodišč.

Samo dejstvo, da so sodišča organi države, kaže jasno na to, da je treba značaj naših sodišč presojati s stališča značaja naše države in njene oblasti. Naša država je ljudska država, v kateri se gradi nova družbena ureditev — socializem.

»Ljudska oblast v Jugoslaviji je prav tista oblast, s pomočjo katere vodijo delovni ljudje naše države uspešen boj s kapitalističnimi elementi za zgraditev socialistične družbe. Vodilna vloga delavskega razreda v ljudski državi ima tiste temeljne značilnosti diktature proletariata, ki zagotavljajo socialistični razvoj države, to pa so: ta oblast je zmožna streti odpor eksploatatorjev; ta oblast je zmožna organizirati zgraditev socializma; ta oblast je najprimernejša, da v borbi za uresničenje socializma združi najširše množice delovnega ljudstva«. (Program Komunistične partije Jugoslavije, utrditev in zgraditev ljudske oblasti).

Značaj naše države in oblasti je odločilen za presojo značaja naših sodišč. Organizacijska načela, ki jih postavlja ustava FLRJ in zakon o ureditvi ljudskih sodišč, so samo potrdilo te temeljne značilnosti naših sodišč.

V zvezi s tem je treba poudariti, da se organi pravosodja ne dajo ločiti od drugih državnih organov glede njihove splošne delavnosti, ki je usmerjena v varstvo koristi delovnega ljudstva, ker izhajajo skupna delavnost in skupne naloge vseh državnih organov iz enotnosti oblasti kot ene izmed najvažnejših značilnosti naše ljudske oblasti.¹⁾ Organi pravosodja izvršujejo eno izmed funkcij te enotne oblasti, kar po eni strani kaže, da je značaj sodišč povezan z značajem naše oblasti, po drugi strani pa, da mora sodišče usmeriti svojo delavnost v smer splošne državne politike.

Dejstvo, da je naša država ljudska država, kaže tudi na temeljno značilnost delovnih metod pri vseh naših državnih organih, in torej tudi pri sodiščih. Ta značilnost se vidi v tem, da vodijo v našem pravnem sistemu državni organi uresničevanje in zavarovanje natančnega izvajanja zakonov, pri tem pa se obenem opirajo na družbeno zavest naših državljanov, jih prevzgamajo in ustvarjajo iz njih nove ljudi, nove državljane socialistične države.²⁾ Ta značilnost delovnih metod državnih organov se v polni meri nanaša tudi na metode sodnega dela.

Ta značilnost našega pravnega sistema je jasno prišla do izraza v delavnosti ljudskih sodišč, ki ne uporabljajo samo sile, temveč uresničujejo pri izvrševanju pravosodja tudi svojo vzgojno vlogo. »Metode sile se je treba ogibati povsod, kjer se da, kjer ne gre za grobo kršitev zakona in zakonitosti, za grobo kršenje in oškodovanje ljudskih koristi. Naša oblast ne sme biti hladna in brezdušna, ne sme ravnati z ljudmi kot s stvarmi, živeti se mora v vse nadloge množic, pomagati mora množicam, iskati skupaj z njimi rešitev, prepričevati i množice i posameznike o pravilnosti posameznih ukrepov, seznaniti množice z zakoni itd. Vendar se pri tem ne sme izpustiti izpred oči dejstvo, da oblast ne sme biti mehka, ohlapna in šibka, zato ker je

---

¹⁾ Glej E. Kardelj, Put nove Jugoslavije str. 206.

²⁾ Glej dr J. Hrnčević, Petletni plan i zadaci pravnik, »Arhiv« št. 2, april—junij 1947.

demokratična, temveč mora biti baš zato, ker je demokratična, ker se opira na množice in izraža njih interese — trdna in odločna pri izvajanju zakonov in varovanju zakonitosti, pri varstvu ljudskih koristi pred ljudskimi sovražniki.«¹⁾

Nedvomno je, da se to nanaša tudi na delo sodišča, da njegova naloga ni samo, uporabljati silo proti rušiteljem našega pravnega reda, temveč vplivati obenem tudi vzgojno na državljane »v duhu vdanosti domovini, v duhu pravičnega izpolnjevanja zakonov in poštenega izvajanja njihovih pravic in izpolnjevanja dolžnosti« (2. člen zakona o ureditvi ljudskih sodišč). Po drugi strani pa vzgojno delo »ne spreminja sodišča v ustanovo za moraliziranje, kjer se dajejo pridige o predpisani morali. Vzgojna naloga sodišča je v tem, da se 1) z javnim obravnavanjem odkrijejo in postavijo na javni oder sramotna dejanja sovražnikov države, sovražnikov delovnih ljudi; 2) da se s svarilnim kaznovanjem krivcev ustvari prepričanje v neogibnost stroge odgovornosti krivcev pred ljudstvom in državo; 3) da se s skrbno in objektivno obravnavo sodne zadeve ustvari v družbi prepričanje v pravičnost sodbe in neomajno prepričanje v zmago zakona in socializma.«²⁾

Celotna delavnost našega sodišča temelji na trdni in enotni uporabi naših zakonov.

V eksploatorskih državah je zakon vselej sredstvo za zatiranje izkoriščanih množic. »V dobi suženjstva je »zakon« dovoljeval lastniku sužnja, da ga je smel ubiti. V dobi tlačanstva je »zakon« dovoljeval fevdalcu »samo«, da sme kmeta prodati. V kapitalističnem redu pa dovoljuje »zakon« — »samo«, da se delovni ljudje lahko obsodijo na brezposelnost in bedo, na propad od smrti in lakote.«³⁾

V naši državi ima zakon že s samim tem, ker izraža voljo delovnega ljudstva, t.j. večine in služi koristim večine, drug pomen in drug značaj. »Naši zakoni so izraz žive stvarnosti, živih potreb naših narodov, naši zakoni zboljšu-

---

¹⁾ M. Djilas, Izopačivanje karaktera narodne vlasti, Komunist št. 1.

²⁾ A. J. Višinski, Teorija sudskih dokaza u sovjetskom pravu, prevod iz ruščine, Beograd 1948.

³⁾ Stalin, Pitanja lenjinizma, str. 417.

jejo in utrjujejo novo družbeno-ekonomsko ureditev v naši državi, ki vodi naše ljudstvo v boljše življenje, in utrjujejo končno nov demokratičen red. V nasprotju z demokracijami buržoaznih držav, ki se danes borijo proti svojim lastnim zakonom, ker so celo formalna jamstva v teh demokracijah postala ovira za uresničenje imperialističnih ciljev, dobivajo v naših pogojih zakoni vsebinsko moč, ker ustrezajo težnjam in potrebam širokih ljudskih slojev in omogočajo napredek tem težnjam in potrebam.¹⁾

Naša zakonitost pomeni metodo uresničevanja splošnih državnih nalog ljudske države na področju gospodarstva ter političnega in kulturnega dviga ljudskih množic, metodo za utrditev našega pravnega reda, ki je po svojih bistvenih znakih socialističen. Naša zakonitost pomeni danes metodo za dvig produkcije, za odpravo potratnosti, za iskorščanje produktivskih sil, za zatiranje špekulacije, za izboljšanje trgovine itd.

Nadaljna značilnost naše države je v tem, da kot ljudska država omogoča popolno udeležbo ljudstva pri upravi in stremi za tako udeležbo. Ta značilnost je dobila popoln izraz tudi pri izvrševanju pravosodja, kjer ljudstvo sodeluje pri sojenju po sodnikih porotnikih. Četudi je ustanova porote že zelo stara, imajo porotniki v buržoaznih državah povsem drug pomen in položaj, kakor ga imajo v naši državi. Razlike med našo državo in buržoaznimi državami se jasno vidijo tudi tukaj, tako da so si porotniki v buržoaznih državah in sodniki porotniki v naši državi podobni samo po imenu. V nasprotju s porotniki v buržoaznih državah, katerih sodelovanje pri sodišču je omejeno in se v dobi imperializma omejuje še vse bolj in bolj, imajo sodniki porotniki v naši državi enake pravice kakor sodniki. Da bi se dobila približna slika o sodelovanju porotnikov v našem pravosodju, zadošča podčrtati, da sodeluje danes poleg 1800 sodnikov pri sojenju še okrog 50.000 sodnikov porotnikov.

Vse te podane značilnosti ljudskega pravosodja v naši državi so našle izraz tako v temeljnih načelih organizacije celotnega sistema naše državne oblasti, kakor tudi v na-

---

¹⁾ Frane Frol, O nekim osnovnim principima opšteg dijela krivičnog zakonika, Narodni pravnik št. 9—12, september—december 1947.

čelih ureditve sodišč, ki jih postavlja zakon o ureditvi ljudskih sodišč.

Temeljna načela naše državne oblasti so, kakor je znano, načelo enotnosti, načelo federalizma in načelo demokratičnega centralizma.

Načelo enotnosti oblasti v sodni organizaciji se kaže v tem da, četudi so sodišča posebni organi in neodvisna v reševanju konkretnih primerov, niso ločena v takem smislu, da bi pomenila samostojne organe ali kontrolne organe nad drugimi državnimi organi. Nasprotno, sodišča so del enotne ljudske oblasti in s svojim delovanjem branijo to enotnost. Načelo enotnosti oblasti v organizaciji sodišč se kaže dalje v tem, da sodijo sodišča po zakonu, da jih volijo predstavniška telesa in da so za svoje delo tudi njim odgovorna.

Načelo federalizma v pravosodni organizaciji se kaže v tem, da so vrhovna sodišča ljudskih republik najvišji organi pravosodja v ljudskih republikah in da praviloma rešujejo dokončno vse kazenske in civilne zadeve, o katerih so odločala okrajna ali okrožna sodišča v območju te republike, in sicer tako o pritožbah, kakor tudi o zahtevah za varstvo zakonitosti. Glede uporabe republiških zakonov odločajo vrhovna sodišča ljudskih republik brez izjeme dokončno o vseh kazenskih in civilnih zadevah. Tak sistem je potrditev suverenosti ljudskih republik na področju izvrševanja pravosodja.

Demokratični centralizem v sodni organizaciji se kaže po eni strani v tem, da so sodniki in sodniki porotniki izvoljeni in da dajejo račun predstavniškim telesom, po drugi strani pa v tem, da so odločbe višjega sodišča obvezne za nižja sodišča. Delo vseh sodišč v državi nadzira Vrhovno sodišče FLRJ, ki ima pravico zahtevati vsako zadevo od katerega koli sodišča in jo samo rešiti, poleg tega pa glede zveznih zakonov odločati tudi o zahtevah za varstvo zakonitosti, podanih zoper odločbe vrhovnih sodišč ljudskih republik, oziroma avtonomnih pokrajin.¹⁾

Posebej so v zakonu o ureditvi poudarjena tale načela, ki zadevajo organizacijo sodišč:

---

¹⁾ Glej dr. J. Djordjević, Ustavno pravo FNRJ, II. del, Beograd 1948, str. 194—195.

1) enakost državljanov pred sodišči ne glede na spol, narodnost, raso, veroizpoved, poreklo, družbeni in materialni položaj in stopnjo izobrazbe (4. člen),

2) neodvisnost sodišč in njih podrejenost samo zakonu (8. člen),

3) volivnost in razrešitev sodnikov po ljudskih predstavniških telesih (21. člen),

4) sodelovanje sodnikov porotnikov pri sojenju (15. člen),

5) zbornost sojenja (15. člen),

6) vodstvo postopka v jeziku ljudske republike, avtonomne pokrajine oziroma avtonomne oblasti, v kateri je sodišče (7. člen),

7) javnost sodnih razprav (5. člen),

8) zagotovitev pravice do obrambe (6. člen),

9) pravica pritožbe (10. člen).

Vsa ta načela, na katerih temelji ureditev ljudskih sodišč, so samo odraz ljudskega značaja naših sodišč oziroma ljudskega značaja oblasti, kakršna je v naši državi. Vsa ta načela sestavljajo enoto in so kot celota značilna za naša sodišča. O vseh teh načelih je posebej govora v komentarju pri posameznih predpisih.

Z A K O N

O UREDITVI LJUDSKIH SODIŠČ

I. SPLOŠNE DOLOČBE

1. člen

V Federativni ljudski republiki Jugoslaviji izvajajo pravosodje: Vrhovno sodišče FLRJ, vrhovna sodišča ljudskih republik in avtonomnih pokrajin, okrožna sodišča in okrajna sodišča.

1. *Organi pravosodja.* — Po 6. členu ustave FLRJ izhaja v naši ljudski državi vsa oblast iz ljudstva in pripada ljudstvu, izvršujejo pa jo svobodno izvoljeni predstavniki organi državne oblasti — ljudski odbori in ljudske skupščine. V tem členu ustave FLRJ je formulirana temeljna pridobitev ljudske revolucije na področju oblasti, t.j. da je oblast v naši državi po svojem značaju ljudska, v organizacijskem pogledu pa enotna. Izvrševanje posameznih funkcij te enotne ljudske oblasti je poverjeno organom državne uprave in organom pravosodja.

Organi pravosodja so sodišča, ta izvršujejo pravosodje, njihova glavna funkcija je sojenje. Sodišča so torej organi države, ki uresničujejo posebno funkcijo državne oblasti — funkcijo pravosodja in se zato imenujejo organi pravosodja v razliko od organov državne uprave, ki izvršujejo upravno — izvršilno funkcijo.

2. *Specifičnost organov pravosodja.* — Skupna značilnost organov uprave in organov pravosodja se kaže v tem, da so tako prvi kakor drugi organi države in kot taki varujejo iste koristi, t.j. koristi razreda, ki ima oblast. Iz tega sledi, da značaj države oziroma značaj oblasti v vsaki posamezni državi določa tudi značaj organov uprave

in organov pravosodja. V naši državi, v kateri je oblast v rokah delovnega ljudstva, so vsi državni organi in torej tudi organi pravosodja ljudski organi.

Vendar pa iz tega, da so temeljne naloge organov uprave in organov pravosodja skupne, ni treba sklepati, da med njimi ni razlike. Ta razlika je in se vidi v glavnem v področju zadev, ki jih opravlja sodišče, in v načinu (metodi) izvrševanja funkcije pravosodja.

a) Področje zadev, ki so poverjene sodišču, se da v glavnem razdeliti na reševanje kazenskih in civilnih zadev. Pri reševanju kazenskih zadev je dolžnost sodišča, da ugotovi, ali je podana kazenska odgovornost določene osebe za določeno kaznivo dejanje, in da kazensko odgovornemu storilcu odmeri kazen, ki je v zakonu za to dejanje predpisana, oziroma da uporabi zdravstveni varstveni ali vzgojni poboljševalni ukrep, ki ga zakon predpisuje, oziroma da ga oprosti kazni, če ni kazensko odgovoren. Pri reševanju civilnih zadev mora sodišče ugotoviti, ali ima določena oseba neko pravico, in če ugotovi, da je tomu tako, omogočiti ji uveljavitev te pravice.

Tako določeno področje zadev sestavlja njegovo glavno, toda ne edino delavnost. V tem smislu je treba poudariti, da se sodiščem lahko poverijo tudi zadeve druge vrste, po drugi strani pa, da so posamezne skupine kazenskih in civilnih zadev lahko izvzete iz sodne pristojnosti. Kot primer zadev, ki jih sodišča opravljajo izven svoje glavne pristojnosti, se iz naše zakonodaje lahko navedejo: overjanje listin (po zakonu o overjanju podpisov, pisave in prepisov), dajanje dovoljenj za sklenitev zakona (po temeljnem zakonu o zakonski zvezi), reševanje pritožb zoper odločbe komisij za volivne imenike (po zakonu o volivnih imenikih) in dr. Kot primer reševanja kazenskih zadev po organih uprave se lahko navedejo: pristojnost komisij pri krajevnih ljudskih odborih, da na prvi stopnji ugotavljajo kazensko odgovornost za lažja kazniva dejanja nedovoljene trgovine in nedovoljene špekulacije (16. člen zakona o zatiranju nedovoljene trgovine, nedovoljene špekulacije in gospodarske sabotaže). Od civilnih zadev omenjamo pristojnost organov uprave za odločanje o pravici do stanovanjskih prostorov.

Posebno skupino civilnih zadev, ki so izvzete iz pristojnosti sodišč, sestavljajo medsebojni premoženjski spori

državnih organov, državnih ustanov, državnih gospodarskih podjetij, mešanih podjetij, podjetij pod sekvestrom in podjetij v upravi državnih organov, združenih organizacij in podjetij, organizacij, ustanov in podjetij vojaških vojnih invalidov in pa organizacij, ustanov in podjetij drugih družbenih organizacij. Te spore rešuje po 1. členu zakona o državni arbitraži državna arbitraža, ki je po svoji organizaciji in načinu dela specifičen organ uprave z nekaterimi značilnostmi sodišča.

b) Nadaljnja razlika med organi državne uprave in organi pravosodja je v tem, da sodišče uresničuje svojo delavnost na poseben način, po specifični metodi. Metoda sodnega dela je določena z zakonom (o kazenskem in civilnem postopku), ki določa vrsto natančno določenih opravil sodišča pri reševanju kazenskih in civilnih zadev. Sodišča izdajajo enako kakor drugi državni organi svoje odločbe na podlagi ugotovljenih dejanskih okoliščin, toda te okoliščine mora sodišče ugotoviti po natančno določenem in v zakonu predpisanem postopku, po določenem redu, ob udeležbi prizadetih strank in javnosti. Ta specifična metoda sodnega dela omogoča upoštevanje vseh okoliščin, ki so odločilne za sodno odločbo, in zagotavlja državljanom obrambo pred sodiščem. Vse to navaja na to, da daje sodna delovna metoda posebna jamstva (tkzv. »sodna procesualna jamstva«) za pravilno rešitev zadeve, jamstva, ki so v zakonu natančno in izčrpno predpisana, da bi bile temeljne pravice državljanov, o katerih sodišče odloča, čim popolneje zavarovane. Temeljna jamstva so v kontradiktornosti, akuzatornem postopku in v pravici do materialne in formalne obrambe pred sodiščem.

Procesualna jamstva niso značilna samo za metodo sodnega dela. Ta jamstva imamo tudi pri drugih državnih organih (zlasti pri upravnih organih po zakonu o prekrških), vendar so ta jamstva pri sodišču postavljena širše, tako da zagotavljajo popolnejše preiskovanje in obravnavanje zadeve in so samo v tem smislu ena izmed značilnosti za metodo sodnega dela.

3. *Splošna (redna) in posebna sodišča.* — V skladu s 115. členom ustave FLRJ je v zakonu o ureditvi ljudskih sodišč predpisano, da izvajajo v Federativni ljudski republiki Jugoslaviji pravosodje: Vrhovno sodišče FLRJ, vr-

hovna sodišča ljudskih republik in avtonomnih pokrajin, okrožna sodišča in okrajna sodišča.

Ta sodišča lahko imenujemo splošna ali redna sodišča, ker odločajo o vseh kazenskih in civilnih zadevah, kolikor posamezne skupine teh zadev niso z zakonom izvzete iz njihove pristojnosti in izročene v reševanje drugim, posebnim sodiščem.

Splošne značilnosti sodišč (področje zadev, ki jih opravljajo, in poseben z zakonom določen postopek, ki zagotavlja sodna procesualna jamstva) so obenem tudi značilnosti posebnih sodišč. Posebna sodišča se ločijo od splošnih po tem, da je področje posebnih sodišč omejeno na določene skupine kazenskih ali civilnih zadev. Te skupine so lahko določene po osebah, ki se udeležujejo postopka, ali pa po drugih okoliščinah, ki jih določi zakon. Tako sodijo na pr. vojaška sodišča o vseh kaznivih dejanjih, ki jih storijo vojaške osebe, a samo o nekaterih kaznivih dejanjih, ki jih storijo nevojaške osebe. Prav tako rešujejo sodišča socialnega zavarovanja civilne zadeve, vendar samo tiste, ki se nanašajo na zahteve zavarovancev in njihovih pravno upravičenih sorodnikov nasproti nosilcu socialnega zavarovanja.

Te razlike med splošnimi in posebnimi sodišči zahtevajo nujno tudi drugačno organizacijo posebnih sodišč in drugačen postopek, tako da sta praviloma tako organizacija kakor tudi postopek posebnih sodišč drugačna od organizacije in postopka splošnih sodišč.

Kot posebna sodišča v FLRJ je treba šteti: vojaška sodišča, sodišča socialnega zavarovanja, invalidska sodišča in sodišča za pomorski vojni plen.

V zakonu o reševanju delovnih sporov so delovni spori izločeni kot posebna skupina civilnih zadev. To so spori, ki nastanejo med delavci in nameščenci po eni strani in delodajalcem po drugi strani, tičejo pa se delovnih razmerij v zasebnih, združenih in drugih družbenih organizacijah in ustanovah. Za te spore je določeno, da jih sodijo delovna sodišča. Vendar se delovna sodišča ne morejo šteti za posebna sodišča, ker sodijo v sestavu okrajnih in okrožnih sodišč, po svoji organizaciji in postopku pa se ne ločijo od splošnih sodišč.

Tako posebna kakor tudi splošna sodišča se morejo ustanavljati samo z zakonom, in sicer bodisi z zveznim

ali republiškim (tretji odstavek 115. člena ustave FLRJ). Izjema so samo vojaška sodišča, katerih ustroj in pristojnost more določiti samo zvezni zakon (drugi odstavek 115. člena ustave FLRJ).

Četudi posebna sodišča v svojem nazivu nimajo označbe »ljudsko«, so v resnici prav tako ljudska, ker je za to lastnost sodišča bistveno, da obstaja in deluje v ljudski državi. Vsa sodišča v FLRJ, tako redna kakor tudi posebna, so torej ljudska sodišča, ker so v ljudski državi in ker v njej delujejo.

2. člen

Glavne naloge sodišč pri izvajanju pravosodja so:

1) zaščita državne in družbene ureditve Federativne ljudske republike Jugoslavije in ljudskih republik, zaščita pravic in z zakonom zaščitenih interesov ustanov, podjetij in organizacij, kakor tudi zaščita osebnih imovinskih pravic in z zakonom zaščitenih interesov poedincev;

2) zagotovitev, da vse ustanove, podjetja, organizacije, uradne osebe in poedinci natančno izpolnjujejo zakone in predpise z zakonsko močjo;

3) vzgajanje državljanov v duhu vdanosti domovini, v duhu pravičnega izpolnjevanja zakonov in poštenega izvajanja njihovih pravic in izpolnjevanja dolžnosti.

---

1. Naloge sodišč. — Iz temeljne postavke, da je sodišče organ države, izhaja jasno, da se osnovne naloge sodišč ne morejo bistveno razlikovati od nalog, ki jih uresničuje država. Sodišča v ljudski državi uresničujejo torej iste naloge, kakor jih uresničuje ljudska država, četudi delajo to po metodi, ki je lastna organom pravosodja. Zato so naloge sodišč v svojem bistvu skupne z nalogami vseh državnih organov v naši državi.

Naloge sodišč v buržoaznih državah niso določene v zakonu, ker se v teh državah ne morejo postaviti trdno in odkrito. O njih se izjemoma in nepopolno razpravlja v teoriji prava, in sicer vselej z namenom, da bi se prikrile oziroma lažno prikazale. Postaviti te naloge resnično bi v zakonodaji in teoriji buržoaznih držav pomenilo odkriti razredni značaj sodišča, potegniti z njega plašč »pravičnosti«, za katerim se skriva razredni značaj. in prikazati so-

dišče v njegovi pravi luči kot sredstvo, s katerim se iskorisčujevane množice držijo v pokorščini.

V naši državi, kjer pripada oblast delovnemu ljudstvu, t.j. večini, ni razloga, da bi se skrivalo, katere so naloge sodišča pri uresničevanju pravosodja. Zaradi tega so v zakonu o ureditvi ljudskih sodišč poudarjene glavne naloge sodišč kot vodilo sodniku, da bi imel pri reševanju vsakega posameznega slučaja pred očmi tisto, kar naj naše pravosodje uresniči v svojem delovanju.

2. *Zaščita državne in družbene ureditve FLRJ in ljudskih republik.* — Sodišče v Federativni ljudski republiki Jugoslaviji je na prvem mestu poklicano varovati tisto, kar pomeni temelj naše države, t.j. državno in družbeno-ekonomsko ureditev, razumevajoč v tem tudi njen razvoj v smeri izgraditve socializma. Zato je zaščita državne in družbene ureditve ena izmed najvažnejših nalog sodišč. Z njenim uresničevanjem postajajo naša sodišča v današnji etapi izgraditve države aktivni udeleženci pri graditvi socializma. Državno in družbeno ureditev pa ščitijo ljudska sodišča na več načinov.

Predvsem uresničujejo sodišča to nalogo v neizpros- nem boju z najnevarnejšimi ljudskimi sovražniki: vohuni, diverzanti, saboterji, ljudskimi izdajalci, ki se — povezani z imperialističnimi silami v svetu — trudijo, da bi ovirali razvoj naše države in narode Jugoslavije vrgli zvona v okove imperializma.

Uresničenje splošnega gospodarskega plana je temeljni pogoj za nadaljnji razvoj naše države. Boj za uresničenje tega plana je boj vseh delovnih ljudi v naši državi. V tem boju sodeluje tudi sodišče, ki strogo kaznuje sve tiste, ki bi ta plan radi ovirali.

Zaščito državne in družbene ureditve uresničujejo sodišča tudi s tem, da ščitijo splošno ljudsko in zadržno premoženje in premoženje družbenih organizacij. Splošno ljudsko premoženje je po 16. členu ustave FLRJ glavna opora pri razvoju narodnega gospodarstva. Napad na splošno ljudsko premoženje je torej napad na gospodarsko podlago naše države. Zadržni gospodarski sektor je prav tako važna opora našega gospodarstva in pomeni zato tudi napad na zadržno premoženje obenem napad na gospodarsko podlago naše države. Isto velja za premo-

ženje družbenih organizacij, na katere se država opira in z njimi sodeluje pri izvajanju splošnega gospodarskega plana (15. člen ustave FLRJ).

Boj s špekulanti je prav tako eden izmed načinov, s katerim se doseže zaščita državne in družbene ureditve. Špekulacija namreč ni v resnici nič drugega kakor posebna oblika napada na gospodarsko podlago naše države.

Nalogo zaščite državne in družbene ureditve uresničujejo sodišča tudi v boju z vsemi tistimi, ki izpodkopavajo disciplino in s tem slabe organiziranost naše države in našega gospodarstva.

Končno spada med naloge sodišč, ki zadevajo zaščito države in družbene ureditve, tudi boj proti vsakemu družbi nevarnemu delovanju. Pravilno kaznovanje storilca družbi nevarnega dejanja pripomore v marsičem k okrepitvi naše države.

3. *Zaščita pravic in z zakonom zaščiteneh interesov ustanov, podjetij, organizacij in poedincev.* — Nadaljnja naloga sodišč je, da ščitijo pravice in z zakonom zaščitene interese vseh ustanov, podjetij, organizacij in posameznikov. Uresničiti to nalogo pomeni predvsem ugotoviti, ali je podana pravica ali z zakonom zaščiten interes, nato pa omogočiti uveljavitev te pravice oziroma z zakonom zaščitenega interesa. Kdaj je podana pravica oziroma z zakonom zaščiten interes, določajo naši zakoni. Njih poznavanje je torej neogiben pogoj za izpolnitev te naloge kakor tudi drugih nalog sodišč.

Kot zaščita pravic je mišljena zaščita, ki jo zakon izrečno določa, kot zaščita z zakonom zaščiteneh interesov pa zaščita, ki jo zakon sicer ne določa izrečno, ki pa izhaja iz splošnih načel zakona, iz njegovega smisla in vsebine.

Sodišča uresničujejo to nalogo praviloma s sojenjem v civilnem postopku s tem, da obravnavajo spore med državnimi in združenimi organi, ustanovami in podjetji in pa organizacijami, ustanovami in podjetji družbenih organizacij po eni strani in med posamezniki po drugi strani, kakor tudi s tem, da obravnavajo medsebojne spore med posamezniki. Ta zaščita pa se lahko uresniči tudi s sojenjem v kazenskem postopku v tistih primerih, ko zakon določa kazensko odgovornost za kršitev pravic ali z zakonom zaščiteneh interesov.

Kot zaščita pravic in z zakonom zaščitениh interesov poedincev niso mišljene samo njihove premoženjske pravice in interesi, temveč tudi druge osebne pravice in interesi. Zlasti je treba poudariti, da je osebnost državljanov prav tako važen predmet sodne zaščite.

4. *Zagotovitev natančnega izpolnjevanja zakonov.* — Uresničujoč zaščito državne in družbene ureditve in zaščito pravic in z zakonom zaščitениh interesov ustanov, podjetij, organizacij in poedincev je sodišče dolžno ravnati po zakonu, ker zakoni določajo, kakšna naj bo zaščita državne in družbene ureditve kakor tudi zaščita pravic in z zakonom zaščitениh interesov. Vsak napad na državno in družbeno ureditev naše države in vsak napad na pravico ali z zakonom zaščiten interes pomeni torej obenem tudi kršitev zakona.

Iz tega izhaja, da zagotovitev natančnega izpolnjevanja zakonov ne pomeni neke posebne naloge izven nalog, ki so že navedene. Dejstvo, da je zagotovitev natančnega izpolnjevanja zakonov navedena kot posebna naloga, je treba razumeti tako, da se zakonitosti pri izvrševanju pravosodja pripisuje prav posebno velika važnost. S tem je torej še bolj poudarjeno načelo zakonitosti in potreba, da morajo vse ustanove, podjetja, uradne osebe in poedinci spoštovati zakon, obenem pa tudi to, da je sodšče podrejeno zakonu.

Pomen zakonitosti je v naši državi posebno velik, ker spoštovanje in pravilna uporaba naših zakonov pospešujeta zgraditev socializma, medtem ko njih nespoštovanje zavira razvoj oziroma tempo graditve naše države. To izhaja iz tega, ker so vsi naši zakoni kot izraz splošne volje naših narodov usmerjeni k uresničenju končnega cilja, k uresničenju socializma v naši državi.

Ta naloga nalaga sodišču tudi dolžnost, da da v mejah svoje pristojnosti zaščito vsakomur, čigar pravica oziroma z zakonom zaščiten interes sta prizadeta.

5. *Vzgojna vloga sodišča.* — Ustanova sodišča ni v nobeni državi sama sebi namen. Sodišče je organ, ki naj uporabljaja prisilne ukrepe proti tistim, ki rušijo pravni red, kakršen je v določeni državi. V državah, kjer ima oblast v rokah eksploatatorska manjšina, je sila edino sredstvo za varovanje pravnega reda in edino sredstvo za uresni-

čenje sodnih nalog. V socialistični državi in v državah ljudske demokracije, ki gradijo socializem, pa je posebna skrb posvečena dvigu državljanske zavesti in je zato tudi sodišču, kakor tudi vsem drugim državnim organom dana naloga, da svojim delovanjem tudi vzgojno vplivajo na državljane. Zaradi tega je razumljivo, da je v zakonu o ureditvi ljudskih sodišč kot posebna naloga poudarjena dolžnost sodišča, da vzgaja državljane v duhu vdanosti domovini, v duhu pravega izpolnjevanja zakonov in poštenega izvajanja njihovih pravic in izpolnjevanja dolžnosti.

Metoda izvrševanja pravosodja, t.j. obravnavanje kazenskih in civilnih zadev ob udeležbi prizadetih oseb in javnosti daje sodišču vso možnost, da uresničuje vzgojno nalogo v dveh smereh. Po eni strani ima vzgojno vlogo nasproti osebi, ki je pred sodiščem bodisi kot obtoženeц v kazenskem postopku ali pa kot stranka ali udeleženec v civilnem postopku. S tem da uporabi kazen ali naloži komu, da mora kaj storiti ali opustiti, ne kaznuje samo oziroma ne naloži, temveč vpliva istočasno tudi vzgojno na to osebo.

Po drugi strani se kaže vzgojna naloga sodišča tudi še v drugi obliki. Javnost sodnega postopka omogoča vsem državljanom, da sledijo postopku, ki se vodi pred sodiščem, da zvedo za kazen, ki jo je sodišče izreklo, ali obveznost, ki jo je naložilo. S tem je dana možnost, da sodišče vzgojno vpliva tudi na druge državljane, ki se ne udeležujejo sodnega postopka oziroma na katere se sodna odločba ne nanaša neposredno.

Svojo vzgojno vlogo opravlja sodišče tako med samim obravnavanjem, kakor tudi s svojo odločbo o zadevi.

Pri uresničevanju te naloge morajo sodišča enako paziti na svoje ravnanje med sodnim postopkom, kakor tudi na prepričevalnost utemeljitve sodne odločbe. Nepravilno ravnanje sodnika med sojenjem, nepazljivo spremljanje obravnave ne more ustvariti vtiska o pravilnem sojenju. Prav tako ne more sumarična in neprepričevalna utemeljitev sodne odločbe v celoti doseči svoje vzgojne naloge, pa naj bo odločba sicer še tako pravilna. Nasprotno, samo tiste sodne odločbe, ki temeljijo na zakonu in so pravilno utemeljene, dvigajo zavest državljanov in dosežejo pri ljudskih množicah zaupanje v pravilnost sodnega dela.

Samo take odločbe morejo ustvariti tisto ozko zaupanje ljudstva do sodišča, ki je temelj za sodno delavnost v ljudski državi.

Da bi bila vzgojna naloga sodišča čim boljše dosežena, je potrebno, da so o sodnih odločbah obveščeni tudi tisti, ki pri sojenju niso bili navzoči. V tej smeri je zlasti pomembna vloga tiska, ki mora resnično podati glavne okoliščine procesa in sodno odločbo in tako razširiti krog osebe, na katere naj sodišče vzgojno deluje.

6. *Uresničevanje nalog z izvrševanjem pravosodja.* — Glavne naloge izpolnjujejo sodišča pri izvrševanju pravosodja, kar pomeni, da ščitijo državno in družbeno ureditev, pravice in zakonom zaščitene interese, zagotavljajo natančno izpolnjevanje zakonov in vzgojno delujejo s tem, da rešujejo kazenske in civilne zadeve v kazenskem in civilnem postopku. Te naloge sodišč so torej zakonita dolžnost sodnikov in sodnikov porotnikov, ki je ločena od njihove dolžnosti, da, kot vsak drug državljan, sodelujejo pri uresničevanju teh nalog.

3. člen

Sodišča izrekajo pravico v imenu ljudstva.

Izrekanje pravice v imenu ljudstva. — V skladu s 117. členom ustave FLRJ je tudi v zakonu o ureditvi ljudskih sodišč predpisano, da izrekajo sodišča pravico v imenu ljudstva. S tem je v resnici izraženo načelo suverenosti ljudstva pri izvrševanju pravosodja.

Iz 3. člena ni treba sklepati, da imajo vse sodne odločbe označbo »V imenu ljudstva«, ker se ne izreka pravica z vsako sodno odločbo. Sodišča izrekajo pravico s sodbo, zato je ta označba potrebna samo v sodbi.

4. člen

Vsi državljanji so pred sodišči enaki, ne glede na spol, narodnost, raso, veroizpoved, poreklo, družbeni in materialni položaj in stopnjo izobrazbe.

---

1. *Enakost državljanov pred sodiščem.* — Enakost državljanov pred sodiščem in zakonom je bila naglašena

tudi v zakonodajah buržoaznih držav, vendar pa v teh državah to načelo ni bilo nikdar uresničeno. Uresničenje tega načela ni niti najmanj odvisno od tega, v kakšni obliki je izraženo v zakonu, temveč od političnih in gospodarskih pogojev v določeni državi. V družbeni ureditvi držav, ki temeljijo na kapitalističnem načinu proizvodnje, v katerih vlada izkoriščanje človeka po človeku, je načelo enakosti državljanov pred zakonom in sodišči samo prazna fraza brez vsake vsebine. V državi, v kateri je manjšina v posesti proizvodjalnih sredstev, v kateri ima ta manjšina v rokah komandne pozicije v državnem aparatu, da bi si mogla obdržati svoje gospodarske pozicije, je enakost državljanov sploh, in torej tudi enakost pred sodiščem, lahko samo formalno proklamirana, ne more pa biti resnična.

2. Uresničenje enakosti državljanov pred sodiščem v naši državi. — V naši državi temelji enakost državljanov pred sodiščem in pred zakonom na tem, da je odpravljeno izkoriščanje človeka po človeku, da ljudstvo v celoti sodeluje pri izvrševanju oblasti, da je rešeno narodnostno vprašanje, da je cerkev ločena od države, da ima vsakdo možnost kulturnega napredka. V takih pogojih je enakost državljanov pred sodiščem in pred zakonom dejanska in je zagotovljena z ekonomsko in politično ureditvijo države. V teh pogojih ima enakost popolnoma drugo vsebino, ne glede na zunanjo podobnost formulacije tega načela v zakonih buržoaznih držav.

Enakost pred sodiščem se zlasti uresničuje s tem, da sodnik ni samo pasiven opazovalec v sporu, ki se pred njim razvija, temveč aktiven udeleženec, ki presoja vse okoliščine, ki bi utegnile vplivati na sodno odločbo, ki pri tem presoja tudi zgodovinske pogoje, v katerih so naši narodi živeli, in ki stremi za tem, da vse neenakosti iz preteklosti odstrani, pa naj se ta neenakost kaže v spolu, narodnosti, rasi, veri, poreklu, družbenem in materialnem položaju ali pa v stopnji izobrazbe.

Enakopravnost državljanov pred sodiščem je poudarjena tudi v 21. členu ustave FLRJ, ki pomeni skupaj s 4. členom zakona o ureditvi ljudskih sodišč važno vodilo pri izvrševanju pravosodja.

5. člen

Razprave pred sodišči so javne, kolikor niso z zakonom določene izjeme.

1. *Javnost sodnih razprav in njen pomen.* — V skladu s prvim odstavkom 111. člena ustave FLRJ določa zakon o ureditvi ljudskih sodišč, da so razprave pred sodišč praviloma javne.

S tem je poudarjeno načelo javnosti razprav pred sodiščem. To načelo pomeni, da so pri sodnih razpravah lahko navzoči ne le tisti, ki so neposredno zainteresirani v postopku, temveč tudi druge osebe, ki se postopka ne udeležujejo.

Od javnosti je treba ločiti pravico strank v postopku, da se udeležujejo obravnavanja, da so zaslišane, da podajo svoj zagovor in končne predloge. V teoriji se je ta pravica strank in udeležencev štela za ožji pojem načela javnosti, četudi je to pravica strank, ki jim gre ne glede na to, ali je razprava pred sodiščem javna ali ne.

Pomen načela javnosti se vidi v tem, da je z javno razpravo sodišču omogočen vzgojni vpliv na državljane. Poleg tega pa javnost razprav omogoča kontrolo državljanov, utrjuje zvezo med sodiščem in ljudstvom, ustvarja zaupanje v delo sodišča in dviga njegovo avtoriteto.

2. *Javnost v kazenskem in civilnem postopku.* — Javna razprava pred sodiščem ne pomeni, da je javen ves postopek. Javnost ne obsega vseh štadijev postopka, temveč tiste, ko sodišče v zasedanju obravnava in odloča o zadevi. Glede na to ne obsega javnost postopka v kazenskih zadevah poprejšnjega preiskovanja in tudi ne priprav za glavno razpravo. V civilnem postopku javnost tudi ne obsega tistih opravil sodišča, ki se opravijo pred razpravo o sami stvari. Vendar se te omejitve ne morejo šteti za kršitev načela javnosti, ker se vse gradivo in podatki iz preiskovanja predložijo in preverijo na javni sodni razpravi.

Izrekanje sodnih odločb (sodb) je vselej javno, tako v kazenskem kakor v civilnem postopku, in to tudi tedaj, če je bila javnost izključena od razprave, razen če naj se izreče sodba zoper mladoletnika, a sodišče meni, da je treba javnost izključiti.

Sklepanje o sami odločbi, t.j. posvetovanje in glasovanje se vrši vselej na tajni seji.

O načelu javnosti v kazenskem postopku glej čl. 12, 197 in 313 KP.

3. *Izključitev javnosti.* — V 118. členu ustave FLRJ je določeno, da je razpravljanje pred sodišči po pravilu javno, v 5. členu zakona o ureditvi ljudskih sodišč pa, da so razprave pred sodišči javne, kolikor niso z zakonom določene izjeme. Zakon o kazenskem postopku določa v 197. členu, iz katerih razlogov se sme javnost izključiti. Praksa naših sodišč gre, opirajoč se na načela iz kazenskega postopka, v tej smeri, da se javnost v civilnem postopku izključi v glavnem iz istih razlogov, zaradi katerih se izključi tudi v kazenskem postopku.

4. *Javnost v postopku na drugi stopnji.* — Javnost od razprav pred drugostopnim sodiščem ni izključena. Zakon o kazenskem postopku rešuje to vprašanje tako, da veljajo za obravnavanje pred drugostopnim sodiščem glede javnosti isti predpisi, kakor pred prvostopnim sodiščem (čl. 277 KP).

V civilnem postopku je praksa naših sodišč ta, da je razprava pred drugostopnim sodiščem javna tedaj, če utegne javno obravnavanje prispevati k razjasnitvi spornih vprašanj. Če pa naj bi javnost pri drugostopnem sodišču pomenila samo golo formalnost in povečala stroške strank, tedaj razprave pred drugostopnim sodiščem niso javne.

6. člen

V vseh postopkih je tožencu zajamčena pravica do obrambe pred sodiščem.

1. *Pravica do obrambe.* — Pravica do obrambe spada med temeljne državljanske pravice in je kot taka postala predmet ustavnih predpisov. O njej govori tretji odstavek 118. člena, nekoliko pa tudi 28. člen ustave FLRJ.

Obramba pred sodiščem se lahko razume v dvojnem smislu: v materialnem in formalnem.

Obramba v materialnem smislu pomeni predvsem pravico obdolženca v kazenskem postopku in strank v civilnem postopku, da jih mora sodišče pred izrekom sodne odločbe zaslišati.

Ta pravica je zlasti v kazenskem postopku temeljna pravica do obrambe in kot taka posebej zajamčena z 28. členom ustave FLRJ. Poleg tega obsega obramba v materialnem smislu vrsto pravic, ki jih ima obtoženec v kazenskem postopku oziroma ki jih imajo stranke v civilnem postopku. Med te spada pravica strank, da podajajo pred sodiščem dokaze, da ugovarjajo dokazom nasprotne stranke, da dajejo sodišču potrebna pojasnila, ki so jim v korist, in podobno.

Obramba v f o r m a l n e m smislu pa je pravica obtoženca v kazenskem in strank v civilnem postopku, da si za obrambo svojih pravic vzamejo zagovornika oziroma zastopnika.

Kadar je v zakonu o ureditvi ljudskih sodišč rečeno, da je obtožencu zagotovljena pravica do obrambe, tedaj je treba s tem razumeti predvsem pravico do obrambe v materialnem smislu, medtem ko določata meje obrambe v formalnem smislu kazenska in civilna procesualna zakonodaja.

Obramba ni omejena samo na kazenski postopek, temveč je obtožencu priznana pravica do obrambe v v s e h p o s t o p k i h.

O pravici do obrambe v kazenskem postopku glej čl. 3, 49—54, 126, 158, 164, 207, 217 in 241—242 KP.

2. *Uresničenje pravice do obrambe.* — Uresničiti pravico do obrambe pred sodiščem pomeni, omogočiti obtožencu v kazenskem in strankam v civilnem postopku, da podajo vse okoliščine, ki so važne za pravilno sodbo. Uresničiti to pravico pomeni torej predvsem, uresničiti materialno obrambo, ki ji kot dopolnitev v posameznih primerih lahko služi tudi formalna obramba (zagovor).

Stalna skrb sodišča, da se razjasnijo vse okoliščine primera in da se pravilno uporabi zakon, pomeni bistvo uresničenja pravice do obrambe.

7. člen

Postopek pred sodišči se vodi v jeziku ljudske republike, avtonomne pokrajine ali avtonomne oblasti, kjer je sodišče. Državljanji, ki ne znajo jezika, v katerem se vodi postopek, smejo rabiti svoj jezik. Takim državljanom je

zavarovana pravica, da se seznanijo s celotno stvarino in da po tolmaču spremljajo delo sodišča.

1. Jezik, v katerem se vodi postopek pred sodiščem.

— Naša država je večnarodna država, v njej se govorijo različni jeziki in je bilo zaradi tega treba rešiti vprašanje, v katerem jeziku naj se vodi postopek pred sodiščem. V skladu z rešitvijo narodnostnega vprašanja v naši državi, v kateri je vsakemu jugoslovanskemu narodu priznana enakopravnost, določata ustava FLRJ v svojem 120. členu in zakon o ureditvi ljudskih sodišč v svojem 7. členu, da se postopek pred sodišči vodi v jeziku tiste ljudske republike, avtonomne pokrajine oziroma avtonomne oblasti, kjer je sodišče.

Nadaljnjo konkretizacijo teh predpisov obsegajo ustave ljudskih republik in statuta Avtonomne pokrajine Vojvodine in Avtonomne kosovsko-metohijske oblasti.

Tako določa 141. člen ustave LR Srbije, da se postopek pred sodišči vodi v srbskem jeziku, v avtonomnih enotah pa tudi v hrvatskem in v jezikih narodnih manjšin iz območja sodišča. 112. člen LR Hrvatske določa, da se postopek vodi v hrvatskem in srbskem jeziku. V istem smislu rešuje to vprašanje tudi 111. člen ustave LR Bosne in Hercegovine, določujoč, da se postopek pred sodišči vodi v srbskem ali hrvatskem jeziku. Ustave ljudskih republik Slovenije (111. člen), Makedonije (112. člen) in Črne Gore (113. člen) določajo, da se postopek pred sodišči vodi v slovenskem oziroma makedonskem oziroma v srbskem jeziku.

Statut Avtonomne pokrajine Vojvodine rešuje to vprašanje tako, da določa v svojem 43. členu, da se postopek pred sodišči vodi v srpsko-hrvatskem jeziku ali pa v jezikih narodnih manjšin iz območja sodišča.

Končno določa statut Avtonomne kosovsko-metohijske oblasti v 3. členu, da se postopek pred sodišči vodi v srbskem oziroma šiptarskem jeziku.

Kolikšen je političen pomen teh predpisov, se najbolje vidi, če se primerjajo z ustavnimi določbami bivše Jugoslavije, ki so določale, da je uradni jezik srpsko-hrvatski-slovenski, tako da so morali narodi Jugoslavije in vse manjšine v naši državi uporabljati ta jezik pred sodiščem tudi tedaj, če ga niso znali.

Poleg splošnega načela o jeziku, v katerem se vodi postopek pred sodišči, imajo ustava FLRJ, ustave ljudskih republik, statuta Avtonomne pokrajine Vojvodine in Avtonomne kosovsko-metohijske oblasti in 7. člen zakona o ureditvi ljudskih sodišč še načelno pravilo glede tega jezika.

Če državljan, ki pride pred sodišče, ne zna jezika, v katerem se vodi postopek, ga je treba seznaniti s celotno stvarino in mu omogočiti, da po tolmaču spremlja delo sodišča. Pravilno pojmujoč vsebino te določbe omogoča naša sodna praksa ne le državljanom, temveč tudi vsakomur drugemu, ki pride pred naše sodišče, da se po tolmaču seznanj s sodnim delom. V tem smislu predpisuje zakon o kazenskem postopku v 5. členu izrečno, da sme vsak obdolženec (torej ne glede na to, ali je naš ali tuj državljan) rabiti svoj jezik, da ima pravico seznaniti se v sodnem postopku z vsem gradivom in spremljati delo sodišča po tolmaču.

2. *Jezik v katerem se podajajo pismeni predlogi.* — Zakon o ureditvi ljudskih sodišč ne rešuje izrečno vprašanja, v katerem jeziku je treba podajati sodišču pismene predloge, tožbe, pritožbe, sporočila in podobno. Iz smisla 7. člena pa se lahko sklepa, da morejo naši državljani podajati pismene vloge v svojem jeziku na vsako sodišče v Jugoslaviji. Kar pa zadeva tujce, velja zanje, kolikor ni z mednarodnimi konvencijami dogovorjeno kaj drugega, da morajo pismene vloge podajati v tistem jeziku, v katerem se vodi postopek pred sodiščem.

8. člen

Sodišča so v izrekanju pravice neodvisna in sodijo po zakonu.

Sodišča so na vseh stopnjah ločena od uprave.

1. *Neodvisnost sodišč.* — Neodvisnost je ena izmed bistvenih značilnosti sodišča. To zlasti poudarja ustavno načelo 116. člena ustave FLRJ. V skladu s to določbo pa je tudi v zakonu o ureditvi ljudskih sodišč predpisano, da so sodišča v izrekanju pravice neodvisna. Neodvisnost sodišč je podčrtana tudi v zakonu o kazenskem postopku, katerega 9. člen določa, da so sodišča pri ugotavljanju kazenske odgovornosti, izrekanju kazni, uporabljanju

vzgojnih poboljševalnih in zdravstvenih varstvenih ukrepov ter sploh pri odločanju v kazenskem postopku neodvisna od vseh državnih organov in da odločajo samo na podlagi zakona.

V teoriji in zakonodaji buržoaznih držav se neodvisnost sodišč prikazuje kot ločitev posebne sodne oblasti in se trdovratno dokazuje, da so sodišča popolnoma ločena in neodvisna od vseh drugih državnih organov.

Delo in odločbe sodišč v buržoaznih državah pa so v praksi ovrgle to teorijo in dajejo zadostne dokaze o tem, da imajo sodišča razredni značaj, t.j. da so orodje v rokah vladajočega razreda in da s svojo delavnostjo ščitijo njegove koristi. Samo dejstvo, da sodišča v buržoazni državi uporabljajo zakone, ki varujejo interese vladajočega razreda, jasno dokazuje, da sodišča na ta način varujejo te iste interese. Pa ne le to! Sodbe sodišč v buržoaznih državah, ki so v nasprotju tako z zakoni lastne države, kakor tudi z mednarodnimi obveznostmi, dajejo jasno sliko o povezanosti sodišč v buržoaznih državah z vladajočimi vrhovi. Primeri za to trditve so v zgodovini buržoaznih držav številni, o tem pričajo »krvava sodišča« v Franciji v času Julijske revolucije 1848, razna sodišča »za zaščito države«, pa tudi nürnberška sodba ameriškega vojaškega sodišča. Vsi ti primeri jasno kažejo, da temeljijo teoretične trditve o posebni samostojni sodni oblasti na lažno konstruiranih in neznanstvenih teorijah, katerih namen je, da se spači resnica o razrednem značaju države in vseh drugih organov.

Neodvisnost sodišč v naši državi se ne sme razumeti kot neodvisnost od nosilca oblasti — od ljudstva. Povezanost sodišč in njihovo sodelovanje z vsemi državnimi organi je baš pogoj za pravilno delo sodišča. Skupne naloge, ki so postavljene pred našo državo in naše narode v določenem časovnem razdoblju, vežejo sodišča in druge državne organe v njihovi temeljni delavnosti: zaščititi obstoječe državne in družbene ureditve in njenega razvoja v smeri socializma. Ta skupni cilj povezuje sodišče z vsemi državnimi organi in ustvarja skladnost v njihovem skupnem delu, v uresničevanju njihovih skupnih nalog.

Neodvisnost sodišč pojmovana kot neodvisnost od ljudstva bi bila v nasprotju s temeljnim načelom sistema naše državne oblasti, z načelom enotnosti oblasti, ki je v orga-

nizaciji sodišč prišlo do dejanskega izraza v tem, da volijo sodnike in sodnike porotnike predstavniška telesa.

Neodvisnost sodišč v naši državi pomeni, da so sodišča popolnoma neodvisna pri odločanju v konkretnih primerih (ta misel je konkretno izražena tudi v 5. členu zakona o kazenskem postopku). Sodišča odločajo torej v mejah svoje pristojnosti samostojno, vendar pa po tistih smernicah, ki so splošne za ljudsko državo, za vse državne organe, in torej tudi za sodišče. Ko se na primer danes pred naše narode postavlja kot glavna naloga izpolnitev petletke, se delavnost sodišča ne more ločiti od te splošne naloge. Kadar pa sodišče konkretno presoja, ali gre za oviranje petletke in kakšna ter kolikšna je odgovornost tistega, ki plan ovira, presoja in odloča o tem popolnoma samostojno.

Sodišča so od ljudskih predstavniških teles izvoljeni organi in tudi odgovarjajo njim za svoje delo, vendar pa niti predstavniško telo ne sme vplivati na sodišče glede odločanja v posameznih primerih. Še manj imajo to pravico organi uprave, kar je tudi izrečno rečeno v drugem odstavku 8. člena zakona o ureditvi ljudskih sodišč.

Na neodvisnost sodišč v naši državi je treba torej gledati s stališča samostojnosti sodišč pri odločanju v konkretnih primerih in s stališča njihove povezanosti s splošno politično smerjo naše države. Samo tako pojmovana neodvisnost daje zadosti jamstva za pravilno sojenje in samo tako pojmovana neodvisnost sodišča je v skladu z načeli zakonitosti.

2. *Zakonitost v izrekanju pravice.* — V skladu s prvim odstavkom 116. člena ustave FLRJ določa zakon o ureditvi ljudskih sodišč v 8. členu, da sodišča sodijo po zakonu. Vezanost sodišč na zakon je osnovna značilnost njihove delavnosti, to pa ne samo po tem, da morajo sodne odločbe temeljiti na zakonu, temveč tudi zato, ker se mora sodno obravnavanje, t.j. sodni postopek držati zakonskih mej.

Izrekanje pravice po zakonu je tako specifična črta sodne delavnosti, da se pogosto samo pravosodje opredeljuje kot uporaba zakona v konkretnih primerih. Četudi je to s pravne strani pravilna postavka, vendar ne podaja pravega pojma pravosodja, ker bi brez poudarka, da je pravosodje funkcija državne oblasti, in brez poudarka o

razrednem značaju sodišča vezanost sodišča na zakon pomenila samo formalen element v pojmu pravosodja.

V 2. členu zakona o ureditvi ljudskih sodišč je kot ena izmed glavnih nalog poudarjeno to, da morajo sodišča pri izvajanju pravosodja zagotoviti, da vse ustanove, podjetja, organizacije, službene osebe in poedinci natančno izpolnjujejo zakone. Da bi sodišče moglo izpolniti to nalogo, se mora tudi samo držati zakonov.

Uporaba zakonov po sodiščih pomeni uresničevanje tistih splošnih nalog, ki so jih postavili najvišji organi oblasti v naši državi. Naši zakoni so v korist delovnega ljudstva, pomagajo pri graditvi nove napredne družbene ureditve — socializma, v razliko od zakonov izkoriščevalskih držav, katerih zakoni ščitijo razred izkoriščevalcev in zavirajo družbeni razvoj. Ta temeljna razlika jasno kaže tudi na razlike, ki so pri uporabljanju zakonov med sodišči v naši državi in v buržoaznih državah.

Naši zakoni utrjujejo našo državo, varujejo njeno zakonitost, ščitijo interese delovnega ljudstva, odpravljajo izkoriščanje človeka po človeku, uresničevanje teh zakonov po sodiščih pa pomaga doseči tiste cilje, ki jih zakoni postavljajo. Odtod ima vezanost sodišč na zakon v naši državi še poseben pomen. Medtem ko pomeni v buržoazni državi uresničevanje zakonov oviranje napredka, kar je v interesu vladajočega razreda, pa pomeni uresničevanje zakonov v naši državi, v državi, ki gre v socializem, napredek. Zato je v naši državi ogromnega pomena, da se natančno izvajajo zakoni in zatre vsak poskus, s katerim bi sodišče ustvarjalo, ne pa uporabljalo zakone.

Napačno pa bi bilo, če bi sodišča v zakonih iskala vedno natančno določeno rešitev za vsak posamezen primer. Naši zakoni se odlikujejo po tem, da jasno določajo smer dela vsem državnim organom, pri predpisovanju rešitve pa ne ravnaajo kazuistično, ne postavljajo toge sheme za vse primere, temveč dajejo možnost reševanja razmerij v njihovem razvoju. Ta značilna črta naših zakonov ne daje sodniku možnosti, da bi ustvarjal zakon, temveč ga navaja na ustvarjalno uporabo zakona, t.j. na »tako uporabo, ki se opira na ustvarjalna načela, na iniciativno, od kakršnih koli zunanjih vplivov in pogojev neodvisno pojmovanje in praktično uporabo« (Višinski). Ta poteza naših zakonov

izključuje njihovo šablonsko uporabo in zahteva od sodnika, da uporablja zakone po njihovem pravem smislu.

Nepopolna zgrajenost našega pravnega sistema še navaja sodišča, da uporabljajo zakon o neveljavnosti pravnih predpisov, izdanih pred 6. aprilom 1941, dasi ta zakon vse bolj in bolj izgublja svojo veljavo zaradi izdaje naših novih zakonov. Kolikor pa so sodišča v konkretnih primerih vendar še navezana na uporabo tega zakona, imajo možnost, da izdajajo svoje odločbe po splošnih smernicah, ki jih vsebujejo že naši zakoni, s katerimi so mnoge pravne ustanove že dobile svojo splošno obliko. Četudi torej naši zakoni še ne dajejo odgovora na vsa praktična vprašanja, dajejo vendar zanesljivo podlago za reševanje konkretnih zadev.

V tem smislu je važno ugotoviti, da naloge naše države vežejo ves naš pravni sistem v celoto in da je ta enotnost pravnega sistema podlaga za izrekanje pravice v konkretnih primerih. Tako se na primer družbena nevarnost dejanja in njegovega storilca ne more presojati samo na podlagi kazenskih zakonov in brez zveze s predpisi, ki urejajo razmerja v našem gospodarstvu. Prav tako se premoženjska razmerja, zlasti pa vprašanja s področja lastnine, ne dajo obravnavati brez poznavanja predpisov o splošnem ljudskem premoženju združnih in drugih družbenih organizacij.

Iz gornjega izhaja v zvezi z zakonitostjo pri izrekanju pravice: a) da sodišče ne ustvarja prava, da ni zakonodajalec, temveč da samo uporablja in uresničuje pravo, in b) da uporabi prava po sodišču ni odvzeta ustvarjalna vloga sodnika, ne tedaj, kadar uporablja naše nove zakone, in tudi ne tedaj, kadar uporablja zakon o neveljavnosti pravnih predpisov, izdanih pred 6. aprilom 1941.

Kot primer ustvarjalnega uporabljanja naših zakonov lahko omenimo uporabljanje splošnega dela kazenskega zakonika, po katerem presoja sodišče v enem izmed najvažnejših vprašanj, v vprašanju kazenske odgovornosti, ali je podana družbena nevarnost kaznivega dejanja (3. člen), ali kjer presoja neznatnost družbene nevarnosti, majhen pomen dejanja, neznatnost ali neobstoj škodljivih posledic (prvi odstavek 5. člena).

Primeri ustvarjalne uporabe zakona so še številnejši tam, kjer sodi sodišče na podlagi zakona o neveljavnosti

pravnih predpisov, izdanih pred 6. aprilom 1941. Ta zakon daje sodniku široko možnost, da odloča po analizi naše družbene in ekonomske ureditve o veljavnosti pravnih pravil iz stare zakonodaje. Tako je na pr. dedovanje kot ustanova nedvomno ostalo tudi v današnji družbeni ureditvi, toda meje dednega nasledstva, krog dedičev, naslove za dedno pravico pa dejansko določi sodišče glede na vlogo, ki jo ima danes dedovanje v naši državi.

Kljub pomembni vlogi, ki jo ima sodišče pri ustvarjalni uporabi zakona, pa ni treba pozabiti, da ne sme odstopati od zakonskih predpisov in da je njegova delavnost omejena na uporabljanje, ne pa na ustvarjanje splošnih predpisov. Vsako odstopanje sodišča od zakona bi pomenilo ustvarjanje posebnega, tkzv. «sodnega prava» ali »sodne zakonodaje«, po vzgledu na buržuazno pravno šolo svobodnega prava, kar pa bi bilo v nasprotju tako z ustavo FLRJ kakor tudi s temeljnimi smernicami za utrditev zakonitosti v ljudski državi.

Pri ustvarjalni uporabi zakonov je posebno pomembna vloga vrhovnih sodišč kot najvišjih organov pravosodja, ki morajo s svojimi odločbami dajati smer sodni praksi in kazati na pravilno uporabo zakonov.

9. člen

Sodišča so dolžna drugo drugemu dajati pravno pomoč.

1. *Medsebojna pravna pomoč sodišč.* — Zaradi pospešitve sodnega postopka in zaradi zmanjšanja stroškov tega postopka predpisuje zakon o ureditvi ljudskih sodišč, da so sodišča dolžna drugo drugemu dajati pravno pomoč. Zaradi ugotovitve kake dejanske okoliščine ali zato, da se zasliši določena oseba, zlasti priča ali izvedenec, ki ne more priti k sodišču, pri katerem se vodi postopek, ali pa pride zelo težko, je pogosto potrebno, da se eno sodišče obrne na drugo, da bi se kako opravilo v postopku hitreje, včasih pa tudi uspešneje opravilo.

Sodišče, ki prosi za pravno pomoč, mora natančno opisati, katero dejanje v postopku naj opravi zaproseno sodišče, označiti na pr. natančno, o katerih dejanskih okoliščinah naj se priča zasliši, ali naj se zapriseže na izpoved

in podobno. Napačna je torej praksa nekaterih sodišč, ki prosijo drugo sodišče za pomoč, pa mu pošljejo vse spise samo z zahtevo, naj se zasliši kaka priča. Na tako zahtevo, v kateri ni natančno označeno, o katerih okoliščinah naj se zasliši priča, katere dejanske okoliščine ji je treba predočiti, kako je treba ravnati, pride zaproseno sodišče v položaj, da mora pregledati ves predmet, po drugi strani pa izgubi tisto sodišče, pri katerem se vodi postopek, vodstvo nad postopkom.

Zaproseno sodišče, od katerega se išče pravna pomoč, mora to pomoč dati čim prej, ker je zaproseno opravilo pogoj, da more postopek teči naprej. Vsako zavlačenje vpliva na ekspanzivnost sodnega dela.

2. *Pravna pomoč sodišč drugim državnim organom.* — Četudi zakon o ureditvi ljudskih sodišč ne predpisuje izrečno, da morajo sodišča dajati pravno pomoč drugim državnim organom, ni dvoma, da so sodišča to dolžna storiti in da je ta dolžnost v razmerju do organov državne uprave vzajemna. Ena izmed oblik, v kateri dajejo krajevni ljudski odbori pravno pomoč, je dostavljanje sodnih vabil, odločb, listin in naznanil.

O pravni pomoči v kazenskem postopku med sodišči, javnim tožilcem in preiskovalnimi organi govori posebej 15. člen zakona o kazenskem postopku.

10. člen

Zoper odločbe sodišča prve stopnje, razen če je to Vrhovno sodišče FLRJ, vrhovno sodišče ljudske republike ali vrhovno sodišče avtonomne pokrajine, je po pravilu dopustna pritožba na sodišče druge stopnje.

Če ni z zakonom drugače določeno, se mora pritožba vložiti v petnajstih dneh od dne, ko se stranki vroči sodna odločba.

Odločba sodišča druge stopnje je pravnomočna.

---

1. *Pritožba zoper sodne odločbe.* — Glede pravice do pritožbe sta v zakonodajah raznih držav znana v glavnem dva sistema. Po prvem je pritožba načelno vselej dovoljena, kolikor ni pravica do pritožbe omejena s posebnim zakonom. Po drugem je pritožba dopustna samo tedaj, če zakon to pravico izrečno in posebej zagotavlja.

Naša zakonodaja priznava pravico do pritožbe kot pravilo, in sicer tako zoper odločbe organov uprave (drugi odstavek 39. člena ustave FLRJ), kakor tudi zoper sodne odločbe (10. člen zakona o ureditvi ljudskih sodišč).

Pravica do pritožbe je pravica upravičene osebe, da zahteva od višjega organa odpravo ali spremembo izpodbijane odločbe. V sodnem postopku je ta višji organ višje sodišče.

Osebe, ki imajo pravico pritožbe zoper sodne odločbe, so v kazenskem in civilnem postopku predvsem stranke, poleg njih pa tudi vse druge prizadete osebe, t.j. vsi tisti, katerih pravica ali z zakonom zaščiten interes sta prekršena s sodno odločbo. Posebno pravico pritožbe zoper sodne odločbe ima javni tožilec, ki se lahko pritoži tudi tedaj, če se ni udeležil sodnega postopka (19. člen zakona o javnem tožilstvu).

Pojem sodne odločbe obsega tako sodbe kakor tudi sklepe. Pritožba je torej dopustna načelno zoper vse sodne odločbe ne glede na to, v kakšni obliki so izdane.

Sodno odločbo sme po pritožbi odpraviti ali spremeniti samo višje sodišče. Neodvisno od pritožbe pa se sodna odločba lahko odpravi ali spremeni, če se obnovi postopek ali če je vložena zahteva za varstvo zakonitosti; v teh dveh primerih preskuša zakonitost sodne odločbe prav tako višje sodišče.

2. Omejitev pravice do pritožbe. — Po 10. členu zakona o ureditvi ljudskih sodišč je pritožba dopustna zoper odločbe okrajnih in okrožnih sodišč, izdane na prvi stopnji. Pritožba torej ni dopustna: a) zoper odločbe vrhovnih sodišč in b) zoper drugostopne odločbe okrajnih in okrožnih sodišč.

Glede prve izjeme je treba upoštevati, da so sodišča prve stopnje ponavadi okrajna ali okrožna sodišča, le izjemoma pa vrhovno sodišče. Zaradi tega je ta omejitev pritožbene pravice le izjema. Druga omejitev pravice do pritožbe t.j. nedopustnost pritožbe zoper odločbe druge stopnje pa izhaja iz sprejetega načela dveh stopenj. Vendar pa je tudi v tem primeru dana možnost, da se nezakonita sodba, ki jo je izdalo vrhovno sodišče, odpravi ali spremeni po zahtevi za varstvo zakonitosti.

Zakon o ureditvi ljudskih sodišč poudarja, da je pritožba zoper prvostopne pritožbe okrajnih in okrožnih sodišč praviloma dopustna, iz česar je treba sklepati, da so tudi primeri, ko pritožba ni dopustna. Te izjeme se tčejo v glavnem sklepe in odredb, ki jih sodišče izda med postopkom, pred izrekom dokončne odločbe. Dejanško je ta izjema samo navidezna, ker lahko izpodbijajo prizadete osebe tiste odločbe, ki jih sodišče izda med postopkom, praviloma v pritožbi zoper dokončno odločbo.

3. Rok za vložitev pritožbe. — Drugi odstavek 10. člena zakona o ureditvi ljudskih sodišč določa, da se mora pritožba zoper sodno odločbo vložiti v petnajstih dneh, če ni z zakonom drugače določeno. Ni dvoma, da pritožbeni rok ne more biti enak za vse sodne odločbe (sodbe in sklepe) in ne v vsakem sodnem postopku (kazenskem in civilnem).

Roki za vložitev pritožbe v kazenskem postopku so določeni v 257. in 285. členu zakona o kazenskem postopku, medtem ko veljajo za civilni postopek predvsem predpisi posebnih zakonov, s katerimi je določen pritožbeni rok, šele tedaj, če tak rok s posebnim zakonom ni določen, pa velja rok petnajstih dni. Zaradi tega je rok, ki je predpisan za vložitev pritožbe v zakonu o ureditvi ljudskih sodišč, začasnega in subsidiarnega značaja.

Vprašanje, od kdaj se šteje rok za vložitev pritožbe, se prav tako ne da rešiti enotno za vse primere. V glavnem sta tu odločilna dva trenutka: ali dan sporočitve odločbe ali pa dan vročitve pismenega odpravka. Izjemoma se rok za vložitev pritožbe v nekaterih primerih šteje od dneva, ko je bila sodna odločba izrečena, ne glede na to, ali je bila sporočena oziroma vročena. Zakon o ureditvi ljudskih sodišč rešuje to vprašanje tako, da postavlja pravilo, da se rok za vložitev pritožbe računa od dneva, ko je bila stranki vročena sodna odločba, t.j. od dneva vročitve njenega pismenega odpravka. Vendar pa je tudi ta predpis subsidiarne narave in začasnega značaja, ker velja samo toliko, kolikor ni s posebnim zakonom drugače določeno, oziroma kolikor se drugače ne določi.

Zakon o kazenskem postopku določa v 255. členu, da se rok za pritožbo zoper sodbo računa od dneva prejema pismenega odpravka sodbe, v 285. členu pa, da se rok za pritožbo zoper sklep računa od dneva ustne razglasitve,

če sklep ni bil ustno razglašen, pa od dneva vročitve. Vendar pa zakon o kazenskem postopku dopušča tudi pri pritožbi zoper sodbo, da se lahko s posebnim zakonom glede računanja pritožbenega roka določi kaj drugega.

Po obveznih razlagah Prezidija Ljudske skupščine FLRJ z dne 28. oktobra 1946 (Uradni list FLRJ št. 88/46) in z dne 23. decembra 1946 (Uradni list FLRJ št. 105/46) začenja rok za vložitev pritožbe po 15. členu zakona o kaznivih dejanjih zoper ljudstvo in državo in po 14. členu zakona o zatiranju nedovoljene trgovine, nedovoljene špekulacije in gospodarske sabotaže teči od dneva razglasitve sodbe.

4. *Načelo dveh stopenj.* — Pravica pritožbe je priznana samo zoper odločbe sodišča prve stopnje, medtem ko je drugostopna odločba pravnomočna. Iz tega sledi, da je v naši zakonodaji sprejeto načelo dveh stopenj.

Tretja, vmesna stopnja v sojenju, tkzv. apelacija, ki jo poznajo nekatere tuje zakonodaje zlasti v civilnem postopku, ni združljiva s sodnim sistemom, v katerem sodelujejo sodniki porotniki. Resnica je, da je v nekaterih zakonodajah kljub temu, da pri sojenju sodelujejo porotniki, uvedena stopnja apelacije, toda v teh zakonodajah je s tem porota izgubila vsak pomen. Če sme namreč v apelacijskem postopku sodišče popolnoma obravnavati dejanje, ne da bi pri sojenju sodelovali porotniki, izgubi njihovo sodelovanje v prvostopnem postopku vsak smisel.

Eno izmed temeljnih vprašanj, ki ga je treba rešiti v zvezi z načelom dveh stopenj, je vprašanje, ali naj bo drugostopno sodišče samo kasacijski ali pa revizijsko-kasacijska instanca, t.j. ali sme sodišče druge stopnje prvostopno odločbo samo odpraviti (kasacija), ali pa jo lahko tudi spremeni (revizija). To vprašanje ni rešeno v zakonu o ureditvi ljudskih sodišč, pač pa rešuje to vprašanje zakon o kazenskem postopku, in sicer tako, da priznava drugostopnemu sodišču, da lahko sodno odločbo ne le odpravi, temveč tudi spremeni (271. člen). Sprejeto je torej načelo, da je drugostopno sodišče kasacijsko-revizijska instanca. Naša praksa se je postavila na isto stališče tudi v civilnem postopku.

Pojem kasacijsko-revizijske instance obsega pravico sodišča druge stopnje, da sme prvostopno sodbo bodisi odpraviti ali spremeniti, poleg tega pa vsebuje element

revizije tudi pravico sodišča druge stopnje, da preskusi prvostopno odločbo v celoti, ne glede na navedbe, ki so podane v pritožbi. S tem se naš postopek bistveno razlikuje od sodnih postopkov v buržoaznih državah, kjer obsega pojem revizije samo pravico, da se sme ob pogojih, ki so v zakonu določeni, prvostopna odločba spremeniti.

V zvezi s temi pravicami se postavlja vprašanje, ali se sme drugostopno sodišče spuščati tudi v dejansko stanje, kakor ga je ugotovilo prvostopno sodišče v svoji odločbi. To vprašanje rešuje zakon o kazenskem postopku v 275. členu tako, da prepoveduje izvajanje dokazov in spremembo dejanskega stanja po drugostopnem sodišču. Če je treba po mnenju sodišča druge stopnje dopolniti ali razjasniti dejansko stanje, vrne to sodišče zadevo prvostopnemu sodišču v novo razsojo, izpodbijano odločbo pa razveljavi. V civilnem postopku se je razvila enaka praksa, a ta praksa se ne ujema le z zakonom o kazenskem postopku, temveč tudi z načelom sodelovanja sodnikov porotnikov pri sojenju in z načelom dveh stopenj.

11. člen

Zoper pravnomočne sodne odločbe, s katerimi je prekršen zakon, imajo predsednik Vrhovnega sodišča FLRJ in predsedniki vrhovnih sodišč ljudskih republik in avtonomnih pokrajin pravico uveljaviti zahtevo za varstvo¹⁾ zakonitosti.

1. *Zahteva za varstvo zakonitosti.* — Da bi se zagotovila polna zakonitost pri izrekanju sodnih odločb, določa zakon o ureditvi ljudskih sodišč v skladu z ustavo FLRJ posebno izredno pravno sredstvo, s katerim se lahko izpodbijajo tudi tiste sodne odločbe, ki so postale pravnomočne. To sredstvo se imenuje v zakonu zahteva za varstvo zakonitosti. To sredstvo ni specifično samo za sodne odločbe, ker se lahko uveljavi tudi zoper odločbe organov uprave (19. člen zakona o javnem tožilstvu).

Z zahtevo za varstvo zakonitosti se lahko izpodbijajo vse sodne odločbe (sodbe, sklepi, odredbe).

V nasprotju z rednim pravnim sredstvom — pritožbo, pa zahteve za varstvo zakonitosti ne morejo uveljavljati

¹⁾ V izvornem besedilu zakona: »zaščito«. Enako v drugih členih.

stranke in druge prizadete osebe, ki se udeležujejo sodnega postopka, temveč imajo to pravico samo predsedniki vrhovnih sodišč, javni tožilec FLRJ, in javni tožilci republik in avtonomnih pokrajin.

Za razliko od pritožbe se more zahteva za varstvo zakonitosti uveljaviti samo zoper pravnomočne sodne odločbe, in sicer v roku, ki je določen v 14. členu zakona o ureditvi ljudskih sodišč oziroma v 17. členu zakona o javnem tožilstvu. Dokler je torej podana možnost, da se kaka odločba izpodbija s pritožbo, je zahteva za varstvo zakonitosti nedopustna.

Iz tega sledijo tele temeljne razlike med pritožbo kot rednim pravnim sredstvom in zahtevo za varstvo zakonitosti kot izrednim pravnim sredstvom: a) pritožba je dopustna samo zoper tiste sodne odločbe, ki še niso postale pravnomočne, medtem ko je zahteva za varstvo zakonitosti zoper take odločbe izključena in se more vložiti samo zoper pravnomočno odločbo; b) zahtevo za varstvo zakonitosti morejo vložiti samo določeni organi, ne pa tudi prizadete osebe, medtem ko pritožbo lahko vložijo tako stranke in druge prizadete osebe, kakor tudi javni tožilec; c) roka za vložitev pritožbe in zahteve za varstvo zakonitosti sta različna, to se pravi, rok za varstvo zakonitosti je mnogo daljši.

Pravice javnih tožilcev in predsednikov vrhovnih sodišč glede uveljavljanja zahteve za varstvo zakonitosti niso enake. Poleg glavne razlike, ki je v tem, da javni tožilci lahko uveljavijo zahtevo za varstvo zakonitosti tudi zoper pravnomočne odločbe organov uprave, lahko javni tožilec posebej glede sodnih odločb zahteva na podlagi 18. člena zakona o javnem tožilstvu, da se zadrži pravnomočno sodna odločba, zoper katero je vložena zahteva za varstvo zakonitosti, medtem ko predsedniki vrhovnih sodišč nimajo te pravice. Prav tako ima javni tožilec FLRJ posebno pravico, da lahko vloži zahtevo za varstvo zakonitosti tudi po preteku določenega roka, če gre za hujšo kršitev zakona (prvi odstavek 17. člena zakona o javnem tožilstvu).

2. *Kršitev zakona.* — Pogoj za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti je, da je s pravnomočno odločbo prekršen zakon. Kršitev zakona se lahko nanaša tako na kršitev materialnega kakor tudi na kršitev formalnega za-

kona. Podlaga za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti zaradi kršitve formalnega zakona je podana zlasti tedaj, če je ta kršitev vplivala na pravilnost sodne odločbe. Med kršitve zakona je treba končno šteti tudi nepravilno oziroma neresnično ugotovljeno dejansko stanje, ker je kršitev zakona prav tako podana, kadar se zakon napačno uporabi pri nepravilno ugotovljenem dejanskem stanju, kakor tedaj, če je zakon pravilno (formalno) uporabljen pri nepravilno ugotovljenem dejanskem stanju. Tako pojmovanje izhaja iz temeljnega namena zahteve za varstvo zakonitosti, ki je, da se z njo odstrani nezakonitost in nepravilnost odločb, ki so postale pravnomočne.

3. *Zahteva za varstvo zakonitosti kot pravica.* — Zahteva za varstvo zakonitosti je pravica, ne pa dolžnost pooblaščenih, da bi morali to zahtevo vložiti vselej, kadar je podana kršitev zakona. Za vložitev zahteve mora torej tisti, ki jo ima pravico vložiti, presoditi v vsakem posameznem primeru glede na njen namen, ali je treba uporabiti to izredno pravno sredstvo ali ne. Če javni tožilec oziroma predsednik vrhovnega sodišča spozna, da je prekršen zakon, da pa ta kršitev v svojem bistvu ne bi prav nič vplivala na to, da se spremeni ali odpravi sodna odločba, ne vloži praviloma zahteve, ker namen tega pravnega sredstva ni, da bi se samo ugotovila kršitev zakona, temveč v tem, da dobi vsebinski izraz v novi sodni odločbi. V tem smislu določata drugi odstavek 14. člena zakona o ureditvi ljudskih sodišč in drugi odstavek 17. člena zakona o javnem tožilstvu, da ima odločba, s katero se ugotovi zahteva za varstvo zakonitosti, pravni učinek na stvar, v kateri je bila zahteva vložena (glej pojasnilo k 14. členu).

O zahtevi za varstvo zakonitosti v kazenskem postopku glej člene 299—309 zakona o kazenskem postopku.

12. člen

Predsednik Vrhovnega sodišča FLRJ ima pravico uveljaviti zahtevo za varstvo zakonitosti zoper vse pravnomočne sodne odločbe glede uporabe zveznih zakonov.

Predsedniki vrhovnih sodišč ljudskih republik oziroma avtonomnih pokrajin imajo pravico uveljaviti zahtevo za varstvo zakonitosti zoper pravnomočne odločbe okrajnih in okrožnih sodišč v republiki oziroma v avto-

nomni pokrajini, tako glede zveznih zakonov, kakor tudi glede zakonov republike in zoper pravnomočne odločbe vrhovnega sodišča republike oziroma avtonomne pokrajine glede uporabe zakonov republike.

Pravica predsednikov sodišč za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti. — V skladu s 123. členom ustave FLRJ razmejuje 12. člen zakona o ureditvi ljudskih sodišč pravico predsednikov vrhovnih sodišč glede uveljavljanja zahteve za varstvo zakonitosti. Podlaga za to razmejitev je: a) ali temelji pravnomočna sodna odločba na zveznem ali na republiškem zakonu, in b), katero sodišče je izdalo pravnomočno odločbo. Prva podlaga za razmejitev je absolutna, druga pa relativna.

V istem smislu rešuje to vprašanje tudi zakon o kazenskem postopku (301. člen).

Glede odločb, ki temeljijo na republiških zakonih, morejo zahtevo za varstvo zakonitosti vložiti samo predsedniki vrhovnih sodišč ljudskih republik oziroma avtonomnih pokrajin, ne glede na to, katero sodišče je izdalo pravnomočno odločbo. Predsednik Vrhovnega sodišča FLRJ torej nima pravice vložiti te zahteve. (Izjema v tej smeri bi bila, če bi senat Vrhovnega sodišča FLRJ odločal na prvi stopnji in pri tem uporabil republiški zakon. Ta izjema pa praktično ne prihaja v poštev, ker Vrhovno sodišče FLRJ pri reševanju kazenskih in civilnih zadev ne prihaja v položaj, da bi uporabljalo republiške zakone).

Če temelji pravnomočna sodna odločba na zveznem zakonu, ima pravico vložiti zahtevo za varstvo zakonitosti zoper tako odločbo predsednik vrhovnega sodišča ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine, če gre za odločbo okrajnega ali okrožnega sodišča, in predsednik Vrhovnega sodišča FLRJ, če gre za odločbo katerega koli vrhovnega sodišča. Ta podlaga za razmejitev pristojnosti pa je relativna, ker lahko tudi predsednik Vrhovnega sodišča FLRJ vložiti zahtevo za varstvo zakonitosti zoper vsako pravnomočno sodno odločbo, s katero je prekršen zvezni zakon, in torej tudi zoper odločbo okrajnega ali okrožnega sodišča.

Pristojnost javnih tožilcev glede uveljavljanja zahteve za varstvo zakonitosti je določena v 15. in 16. členu zakona

o javnem tožilstvu, kakor tudi v 300. členu zakona o kazenskem postopku.

13. člen

O zahtevi za varstvo zakonitosti zoper vse pravnomočne odločbe okrajnih in okrožnih sodišč kakor tudi zoper pravnomočne odločbe vrhovnega sodišča republike oziroma avtonomne pokrajine glede uporabe zakonov republike odloča vrhovno sodišče ljudske republike oziroma vrhovno sodišče avtonomne pokrajine.

O zahtevi za varstvo zakonitosti zoper pravnomočne odločbe vrhovnega sodišča ljudske republike ali avtonomne pokrajine glede uporabe zveznih zakonov in o zahtevi za varstvo zakonitosti zoper odločbe Vrhovnega sodišča FLRJ odloča Vrhovno sodišče FLRJ.

Pristojnost sodišč za odločanje o zahtevah za varstvo zakonitosti. — 13. člen zakona o ureditvi ljudskih sodišč določa pristojnost za odločanje o zahtevah za varstvo zakonitosti. V skladu s 123. členom ustave FLRJ določa zakon o ureditvi ljudskih sodišč, da morejo o zahtevi za varstvo zakonitosti odločati samo vrhovna sodišča.

Vrhovno sodišče FLRJ odloča o zahtevah, ki se vložijo zoper pravnomočne odločbe vrhovnih sodišč ljudskih republik oziroma avtonomnih pokrajin glede uporabe zveznih zakonov, in o zahtevi za varstvo zakonitosti zoper odločbe posameznih senatov Vrhovnega sodišča FLRJ.

Kadar Vrhovno sodišče FLRJ odloča o zahtevi za varstvo zakonitosti zoper pravnomočno odločbo vrhovnega sodišča ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine, odločba v senatu treh članov (tretji odstavek 15. člena), kadar pa odloča o zahtevi za varstvo zakonitosti zoper odločbo Vrhovnega sodišča FLRJ, pa na občni seji (65. člen).

Vrhovna sodišča ljudskih republik in avtonomnih pokrajin so pristojna za odločanje o zahtevi za varstvo zakonitosti zoper pravnomočne odločbe okrajnih in okrožnih sodišč v svojem območju ne glede na to, ali temelji pravnomočna odločba na zveznem ali republiškem zakonu, prav tako pa tudi o zahtevah za varstvo zakonitosti zoper

pravnomočne odločbe senatov teh sodišč, če temeljijo njihove odločbe na republiških zakonih.

O zahtevi za varstvo zakonitosti zoper pravnomočne odločbe okrajnih in okrožnih sodišč odločajo vrhovna sodišča ljudskih republik oziroma avtonomnih pokrajin v senatih (tretji odstavek 15. člena), o zahtevi zoper pravnomočne odločbe svojih senatov pa na občni seji (59. člen).

Za pristojnost sodišč je glede odločanja o zahtevi za varstvo zakonitosti brez pomena, kdo je zahtevo vložil. Ko na primer predsednik Vrhovnega sodišča FLRJ vloži zahtevo za varstvo zakonitosti zoper pravnomočno odločbo okrajnega ali okrožnega sodišča glede uporabe zveznega zakona, odloča o tej zahtevi vrhovno sodišče ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine.

Zakon o ureditvi ljudskih sodišč nima predpisov o sodnem postopku pri reševanju zahteve za varstvo zakonitosti. Kolikor gre za kazenski postopek, je to vprašanje rešeno v zakonu o kazenskem postopku (členi 305—309).

Načelnega pomena je, kakšno odločbo lahko vrhovno sodišče izda pri reševanju zahteve za varstvo zakonitosti, t.j. ali lahko na podlagi take zahteve tudi spremeni pravnomočno odločbo, s katero je prekršen zakon, in ne le odpravi. Glede na namen, ki naj ga doseže zahteva za varstvo zakonitosti, ni razloga, da bi se odločba, izdana o zahtevi, omejila samo na odpravo pravnomočne odločbe, temveč se odločba lahko spremeni, če je dejansko stanje jasno in če se da glede na tako stanje s pravilno uporabo zakona izdati nova odločba. Tako rešujeta to vprašanje 307. in 308. člen zakona o kazenskem postopku. V tej smeri gre tudi naša sodna praksa v civilnem postopku.

14. člen

Zahteva za varstvo zakonitosti v civilnopравниh razmerjih se sme uveljaviti v šestih mesecih, v kazenskih zadevah pa v enem letu, računajoč od dne pravnomočnosti odločbe.

Odločba, s katero se ugotovi zahteva za varstvo zakonitosti, ima pravni učinek na zadevo, glede katere je bila zahteva uveljavljena.

1. Rok vložitev zahteve za varstvo zakonitosti. —

14. člen zakona o ureditvi ljudskih sodišč določa rok, v ka-

terem se lahko uveljavi zahteva za varstvo zakonitosti, in določa hkrati, kakšen je učinek odločbe, s katero se zahtevi za varstvo zakonitosti ugotovi.

Rok za uveljavitev zahteve za varstvo zakonitosti je določen na šest mesecev oziroma eno leto, glede na to, ali gre za sodno odločbo v civilni ali kazenski zadevi. Ta rok se šteje od dneva pravnomočnosti odločbe, in sicer ne glede na to, ali je odločba postala izvršna, in ne glede na to, kdaj so zanjo zvedeli tisti, ki so upravičeni vložiti zahtevo za varstvo zakonitosti.

Roki, določeni za uveljavitev zahteve za varstvo zakonitosti, pomenijo važno okoliščino pri opredelitvi pojma zahteve za varstvo zakonitosti. Četudi je namen tega pravnega sredstva, da se popravijo nezakonite in nepravilne sodne odločbe, pomenita ta dva roka vendar mejo, onstran katere postane pravnomočna sodna odločba zakon za stranke, ki so se udeležile postopka. Izjema v tej smeri je pravica javnega tožilca (FLRJ), da ob pogojih iz 17. člena zakona o javnem tožilstvu vloži zahtevo za varstvo zakonitosti tudi po preteku omenjenih dveh rokov.

Glej tudi 304. člen zakona o kazenskem postopku.

2. *Učinek odločbe, s katero se ugotovi zahtevi za varstvo zakonitosti.* — Pojem zahteve za varstvo zakonitosti je opredeljen tudi z učinkom odločbe, s katero se tej zahtevi ugotovi. Če se zahtevi za varstvo zakonitosti ugotovi, tedaj odločba o tem ne konstatira le kršitve zakona, temveč to kršitev tudi odpravi oziroma ima, kakor je v zakonu rečeno, pravni učinek na zadevo, glede katere je bila uveljavljena.

Če je bil na primer v kazenski zadevi nekdo spoznan za krivega kaznivega dejanja in kaznovan z določeno kaznijo, pa se nato ugotovi zahtevi za varstvo zakonitosti, se v takem primeru ne ugotovi le to, da je bil prekršen zakon, temveč se nasproti taki osebi pravilno uporabi zakon, t.j. glede na konkreten primer se kaznuje mileje ali strože ali pa popolnoma oprosti. Prav tako se v civilnih zadevah, ko se po zahtevi za varstvo zakonitosti ugotovi kršitev zakona v škodo ene stranke, pravnomočna odločba spremeni in izda nova, ki ustreza zahtevi. Če je bil na primer nekdo s pravnomočno sodbo obsojen na povračilo škode, pa se po zahtevi za varstvo zakonitosti ugotovi, da za povzro-

čeno škodo ni kriv, ima odločba, izdana po zahtevi za varstvo zakonitosti, pravni učinek, t.j. taka oseba se oprosti povračila škode.

Pravni učinek odločbe, s katero se ugotovi zahtevi za varstvo zakonitosti, se v mejah dejanske možnosti razteza tudi na tiste pravnomočne sodne odločbe, ki so izvršne. Če je bil na primer nekdo obsojen na časno kazen in je to kazen že začel prestajati, pa se po zahtevi za varstvo zakonitosti oprosti kazni, mora biti izpuščen v prostost. Prav tako je v primeru, če je bil nekdo obsojen na plačilo določenega denarnega zneska in je ta znesek plačal, pa je nato po zahtevi za varstvo zakonitosti z novo odločbo oproščen tega plačila, ta nova odločba izvršilni naslov za zahtevo povračila plačanega zneska.

Če se zahtevi za varstvo zakonitosti ne ugotovi, ostane pravnomočna sodba nespremenjena.

15. člen

Vsa sodišča sodijo v senatih, razen v primerih, kjer zakon dopušča, da sodi sodnik poedinec.

Kadar senati okrajnega ali okrožnega sodišča sodijo na prvi stopnji, sestojijo iz enega sodnika in dveh sodnikov porotnikov.

Senati Vrhovnega sodišča FLRJ in vrhovnih sodišč ljudskih republik in avtonomnih pokrajin sestojijo zmerom iz treh sodnikov. Senati okrožnih sodišč sestojijo iz treh sodnikov, kadar sodijo na drugi stopnji.

Kadar senati okrajnih sodišč sodijo na drugi stopnji, sestojijo po pravilu iz treh sodnikov. Če pri sodišču ni zadostnosti sodnikov ali če je drugače predpisano, sestojijo senati okrajnih sodišč, kadar sodijo na drugi stopnji, iz enega sodnika in dveh sodnikov porotnikov.

Senat odloča v večino glasov.

---

1. Načelo zbornosti. — Eno izmed temeljnih načel ureditve ljudskih sodišč je, da sodijo sodišča v senatih. To načelo je izraženo v prvem odstavku 119. člena ustave FLRJ, v 15. členu zakona o ureditvi ljudskih sodišč in pa v 8. členu zakona o kazenskem postopku.

V teoriji in zakonodaji sta v glavnem znana dva sistema sojenja: zborna in po sodniku poedincu.

Večina zakonodaj kombinira ta dva sistema, v katerem prevladuje bodisi zborna ali pa sojenje po sodniku pojedincu. Nedvomno, daje zborna sojenje več jamstva, ker omogoča večjo paznjo pri sojenju, zahteva večjo izkušnost pri presojanju dejanskih okoliščin in zagotavlja pravilnejšo uporabo zakona. Za sojenje po sodniku pojedincu se da kot edini razlog navesti hitrost postopka.

V naši zakonodaji je sprejeto načelo zbornosti, ker to načelo poleg podanih razlogov o njegovi prednosti ustreza sodelovanju sodnikov porotnikov pri sojenju in demokratičnosti naših sodišč.

2. *Sestava senatov.* — Pri vseh sodiščih so senati sestavljeni iz treh članov, vendar pa je njih sestava druga pri vrhovnih, a druga pri okrajnih in okrožnih sodiščih.

Senati vrhovnih sodišč so vselej sestavljeni iz treh sodnikov. V vrhovnih sodiščih torej ne sodelujejo pri sojenju sodniki porotniki.

Kadar sodijo senati okrožnih sodišč na prvi stopnji, so sestavljeni iz enega sodnika in dveh sodnikov porotnikov, kadar sodijo na drugi stopnji, pa iz treh sodnikov.

Senati okrajnih sodišč so, kadar sodijo na prvi stopnji, prav tako sestavljeni iz enega sodnika in dveh sodnikov porotnikov, kadar sodijo na drugi stopnji, pa iz treh sodnikov. Vendar pa lahko okrajno sodišče sodi na drugi stopnji tudi v senatu, ki je sestavljen iz enega sodnika in dveh sodnikov porotnikov. To je zlasti takrat, če okrajno sodišče nima dosti sodnikov. Poleg tega pa se lahko s posebnimi predpisi določi, da odločajo okrajna sodišča v posameznih zadevah na drugi stopnji vselej v senatu, sestavljenem iz enega sodnika in dveh sodnikov porotnikov.

Kot pravilo se torej lahko postavi, da so senati sestavljeni iz treh sodnikov, kadar odločajo na drugi stopnji, iz enega sodnika in dveh sodnikov porotnikov pa tedaj, kadar sodijo na prvi stopnji.

Izjeme od tega pravila so pri vrhovnih sodiščih, katerih senati so sestavljeni iz treh sodnikov tudi tedaj, kadar sodijo na prvi stopnji, in pri okrajnih sodiščih, ki lahko izjemoma sodijo na drugi stopnji v senatu s sodniki porotniki. Te izjeme so zelo redke, ker so vrhovna sodišča le redko sodišča prve stopnje, prav tako pa so okrajna sodišča le izjemoma sodišča druge stopnje.

Glede na sodelovanje sodnikov porotnikov pri sojenju ima sestava senatov v našem sistemu sodstva izredno velik pomen, tako da pomeni spoštovanje predpisov o sestavi senatov eno izmed glavnih dolžnosti naših sodišč. Če zakon predpisuje sodelovanje sodnikov porotnikov pri sojenju, ne more biti senat sestavljen drugače kakor iz enega sodnika in dveh sodnikov porotnikov. Prav tako mora biti senat sestavljen samo iz sodnikov, kadar zakon določa, da v senatu ne sodelujejo sodniki porotniki. Medsebojno zamenjevanje sodnikov in sodnikov porotnikov bi bilo v nasprotju z zakonom.

Pomen pravilne sestave senata je podčrtan tudi v zakonu o kazenskem postopku, katerega 264. člen določa, da se mora sodba prve stopnje razvejaviti, če je bilo sodišče nepravilno sestavljeno. Tako je nepravilna sestava senata ena izmed temeljnih kršitev sodnega postopka.

Delo senata vodi predsednik senata, ki ima v zvezi s tem vodstvom posebne pravice, njegove pravice glede odločanja pa so iste kakor pravice članov senata (glej 198. člen zakona o kazenskem postopku).

Kadar sodelujejo v senatu sodniki porotniki, je predsednik senata vselej sodnik. Predsednika senata določi predsednik sodišča z razporedom (68. člen).

3. *Sodnik poedinec.* — Zakon o ureditvi ljudskih sodišč določa možnost, da izjemoma sodi tudi sodnik poedinec. Ta izjema pa je dopustna samo v primeru, kjer zakon to izrečno dopušča. Sodniki poedinci so samo pri okrajnih in okrožnih sodiščih (45. in 54. člen). Zakon o kazenskem postopku ne pozna sodnika poedinca in mu tudi ne daje posebnih pravic. Pravice pa, ki jih določa zakon o ureditvi ljudskih sodišč, ima v kazenskem postopku v glavnem predsednik senata.

Po pristojnosti, ki jo je določil zakon o ureditvi ljudskih sodišč, in po dosedanji naši zakonodaji je sodnik poedinec glede samostojnega reševanja omejen na tiste odločbe, ki ne spadajo strogo v pojem sojenja. Po zakonu o ureditvi ljudskih sodišč pripravlja sodnik poedinec razpravo, samostojno pa rešuje nepravdne in izvršilne zadeve (45. in 59. člen). Pravice iz posebnih zakonov se prav tako gibljejo v istih mejah. Taka določitev pristojnosti sodnika poedinca kaže, da sodnik poedinec v kazenskem postopku nikdar ne sodi o krivdi in kazni, kolikor pa odloča v ne-

pravdnem postopku o pravicah državljanov, so njegove odločbe deklarativnega značaja, ker se z njimi ugotovi pravica, ki ni sporna. Brž ko pa se pojavi spor o pravici, imata stranki možnost, predložiti zadevo v odločitev senatu v pravdnem postopku. Poleg tega je zoper odločbo sodnika poedinca dopustna pritožba, o kateri odloča pritožbeni senat drugostopnega sodišča. Zaradi tega se lahko trdi, da po sedanjem stanju naše zakonodaje sojenja po sodniku poedincu pri nas ni, temveč je vloga sodnika poedinca omejena na posebne naloge izven okvira sojenja v ožjem smislu besede.

4. *Posvetovanje in glasovanje.* — Pred izdajo sodne odločbe se senat umakne k posvetovanju in glasovanju. Če se ne doseže soglasnost pri odločanju, odloči senat z večino glasov.

Posvetovanje in glasovanje vodi predsednik senata, ki zahteva, da najprej glasujeta člana senata, on pa glasuje zadnji. Če se glasovi razdelijo na tri različna mnenja, se večina glasov doseže z razdelitvijo vprašanj, ki so važna za odločbo. Če se niti tako ne more doseči večina pr. izrekanju kazni v kazenskem postopku, se glas, ki je za obdolženca najneugodnejši, šteje, kot da je enak glasu, ki je od njega manj neugoden (68. člen zakona o kazenskem postopku). Če na primer en sodnik glasuje za kazen odvzema prostosti dveh let, drugi treh, tretji pa štirih let in se z razdelitvijo vprašanj ne da doseči večina, se izreče kazen treh let.

Noben član senata ne sme odkloniti glasovanja o vprašanjih, ki jih predsednik postavi glasovanje (68. člen zakona o kazenskem postopku).

Posvetovanje in glasovanje je vselej tajno.

16. člen

Sodniki in sodniki porotniki so pri sojenju enakopravni.

Sodniki so osebe, ki opravljajo sodniško službo kot edino službo in kot edini poklic, sodniki porotniki pa so osebe, ki se, ne da bi opustili svoj poklic, od časa do časa kličejo k sodišču zaradi opravljanja sodniške službe.

1. *Sodelovanje sodnikov porotnikov pri sojenju.* — V skladu z drugim odstavkom 119. člena ustave FLRJ do-

loča zakon o ureditvi ljudskih sodišč, da sodelujejo pri sojenju sodniki porotniki in postavlja temeljna načela za to sodelovanje.

Ustanova porotnikov dobiva — četudi dokaj stara — v pogojih, ki so podani v naši državi, povsem nov pomen. V razliko od porote v buržoaznih državah, ki so si prizadevale to ustanovo čim bolj omejiti, je sodelovanje sodnikov porotnikov v naši državi dobilo širok razmah. Sodelovanje sodnikov porotnikov v naši državi pomeni sodelovanje ljudstva pri izvajanju zakona in obenem uresničitev tiste važne vloge, ki jo ljudska država pripisuje udeležbi ljudskih množic pri upravljanju države.

Glavne odlike porotniškega sodstva po zakonu o ureditvi ljudskih sodišč so v naslednjem:

a) Sodniki porotniki sodelujejo v naši državi pri sojenju tako v kazenskem kakor tudi v civilnem postopku, v razliko od porote v buržoaznih državah, kjer sodeluje ta samo v kazenskem postopku.

Porotniško sodstvo v buržoaznih državah je vselej nalletelo na odpor vladajočega razreda, a ker so bile demokratične sile vedno bolj zainteresirane za sojenje kazenskih zadev — ker pride v kazenskem postopku represija do močnejšega izraza — je bilo težišče njihove borbe usmerjeno k vzpostavitvi porotniškega sodstva v kazenskem postopku. V pogojih, ki so podani v naši državi, v kateri sodelujejo pri izvrševanju pravosodja široke ljudske množice, ni razloga, da bi se njihovo sodelovanje omejilo samo na sodstvo v kazenskih zadevah, ker se njegova glavna vloga — sodelovanje ljudstva v sodstvu, uresničuje tudi pri reševanju civilnih zadev.

b) Sodniki porotniki v naši državi ne pomenijo nekega posebnega, ločenega telesa nasproti stalnim sodnikom. Nasprotno, skupaj s sodniki sestavljajo en sam senat, ki naj izreče odločbo.

V buržoaznih državah so porotniki ločeni, sodnik ne sme sodelovati z njimi pri odločitvi, ker odločajo neodvisno od odločbe, katero naj pozneje izda sodnik.

c) Sodniki porotniki v naši državi so pri sojenju popolnoma enakopravni s sodniki.

V buržoaznih državah je porota kot posebno telo odločala samo o krivdi, ne pa tudi o kazni, ki naj se izreče nad obtožencem. Vloga porotnikov je torej omejena samo na odgovor, ali je obtoženec kriv ali ne. V presoji tega vprašanja so porotniki omejeni na tiste gradivo, ki je bilo podano na obravnavi, nimajo pravice postavljati kakršnega koli vprašanja zaradi pojasnila in pogosto baš zaradi tega ne morejo dati pravega odgovora na postavljeno vprašanje.

Položaj porotnikov v naših sodiščih je popolnoma nasproten. Sodnik porotnik je upravičen in dolžan aktivno sodelovati pri obravnavanju dejanskih okoliščin, zahtevati pojasnila od strank, prič in izvedencev, predlagati, da se preskrbijo novi dokazi, ima torej glede sojenja enake pravice kot sodnik. To tudi opravičuje njih naziv sodnikov porotnikov.

č) Izvolitev sodnika porotnika v naši državi ni vezana na poreklo in njegovo gmotno stanje niti na kakršne koli druge privilegije. Da bi bil pri nas nekdo izvoljen za sodnika porotnika, ni potrebno, da bi, kakor v buržoazni državi, plačal določeno višino davka, niti ni potrebno, da bi prebival določen čas v določenem kraju. Edini pogoj, da je nekdo lahko izvoljen za sodnika porotnika, je ta, da ima vse državljanske pravice, t.j. da ni po odločbi pristojnega organa izgubil katere od teh pravic.

2. *Sodniki in sodniki porotniki.* — Razlika med sodniki in sodniki porotniki se ne tiče pravic, ki jih imajo sodniki in sodniki porotniki pri sojenju, temveč se tiče v glavnem trajanja sodniške službe. Sodniki opravljajo svojo sodniško službo pri sodišču nepretrgano, stalno, medtem ko jo opravljajo sodniki porotniki od časa do časa, praviloma petnajst dni v letu (37. člen). Sodniki porotniki obdržijo svoj poklic in se samo od časa do časa kličejo k sodišču zaradi opravljanja sodniške službe. Nasprotno pa opravljajo sodniki svojo sodniško službo kot edini poklic, so državni uslužbenci v smislu zakona o državnih uslužbencih. Res je sicer, da posamezni predpisi omenjenega zakona za sodnike ne veljajo, vendar jim to ne jemlje lastnosti državnih uslužbencev (glej pojasnilo k 79. členu).

17. člen

Predsedniki, sodniki in sodniki porotniki opravijo ob nastopu službe tole prisego:

»Jaz, (ime in priimek), prisegam pri svoji časti in časti svojega naroda, da bom verno služil narodu, da bom varoval in branil demokratske pridobitve osvobodilne narodne borbe, uresničene v ljudski oblasti, da bom sodil po zakonu in nepristransko«.

Sodniki in sodniki porotniki prisežejo pred predsednikom sodišča. Predsedniki okrajnih sodišč prisežejo pred predsednikom okrožnega sodišča. Predsedniki okrožnih sodišč prisežejo pred predsednikom vrhovnega sodišča ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine. Predsedniki vrhovnih sodišč ljudskih republik in avtonomnih pokrajin prisežejo pred prezidijem ljudske skupščine republike oziroma pred ljudsko skupščino avtonomne pokrajine. Predsednik Vrhovnega sodišča FLRJ priseže pred Prezidijem Ljudske skupščine FLRJ.

Prisega. — Predsedniki sodišč, sodniki in sodniki porotniki morajo zapriseči. V tem členu je predpisano besedilo prisega in, pred kom se ta opravi. Prisega se mora opraviti pred nastopom sodniške službe. Preden torej novoizvoljeni sodnik ali sodnik porotnik začne opravljati sodniško službo, mora priseči.

O prisegi se sestavi zapisnik, ki ga podpiše sodnik oziroma sodnik porotnik, ki je prisego opravil, in tisti, pred katerim je bila opravljena.

18. člen

Če sodnik umre ali je razrešen, se morajo volitve novega sodnika izvršiti v dveh mesecih od dne, ko je umrl ali razrešeni sodnik nehal opravljati službo sodnika.

Izvolitev novih sodnikov. — Da bi delo sodnikov potekalo brez zastanka, določa zakon o ureditvi ljudskih sodišč v 18. členu, da se mora v primeru, če je sodnik trajno zadržan, t.j. če umre ali je razrešen, izvoliti nov sodnik v dveh mesecih potem, ko je umrl ali razrešeni sodnik prenehal opravljati svojo sodniško službo. Prenehanje služ-

be ni treba razumeti kot dejansko prenehanje, temveč kot nemožnost opravljanja službe. Če je bil na primer sodnik dva ali več mesecev pred svojo smrtjo bolan, je treba novega sodnika izvoliti v dveh mesecih po njegovi smrti, ne pa v dveh mesecih o dneva, ko je zaradi bolezni dejansko nehal opravljati svojo službo.

Ne pomeni pa vsaka razrešitev sodnika dolžnosti, da se mora izvoliti nov sodnik. Če je namreč sodnik razrešen zaradi tega, ker se je zmanjšalo število sodnikov pri tem sodišču, tedaj se novi sodnik ne voli. Koliko naj bo sodnikov pri posameznem sodišču, odloča minister za pravosodje FLRJ oziroma minister za pravosodje ljudske republike oziroma glavni izvršilni odbor ljudske skupščine avtonomne pokrajine (drugi odstavek 44. člena), drugi odstavek 53. člena, drugi odstavek 58. člena in drugi odstavek 64. člena).

Določba 18. člena zakona o ureditvi ljudskih sodišč se nanaša tudi na izvolitev predsednikov in podpredsednikov sodišč, ne pa na izvolitev sodnikov porotnikov. Če je torej posamezni sodnik porotnik trajno zadržan, ni to razlog za izvolitev drugega, kar je razumljivo glede na to, da je sodnikov porotnikov mnogo in da trajna zadržanost posameznega izmed njih ne vpliva na pravilen potek dela pri sodišču.

19. člen

Za čas, ko opravljajo sodniško službo, pripada sodnikom porotnikom pravica do dnevnic, kolikor zaradi svojega dela pri sodišču izgubijo svojo dnino oziroma svojo plačo za te dni.

Sodnikom porotnikom pripada povračilo za stroške, ki jim nastanejo zaradi opravljanja sodniške službe.

Dnevnic in stroški se izplačajo po predpisih uredbe, ki jo izda vlada ljudske republike.

Povračilo sodnikom porotnikom za njihovo delo. — Med jamstva za pravilno opravljanje porotniške službe spada tudi gmotno zavarovanje sodnikov porotnikov v tem smislu, da naj zaradi sodelovanja pri sojenju ne trpijo gmotne škode. Zato je v 19. členu zakona o ureditvi ljudskih sodišč predpisano, da pripada sodnikom porotnikom

za čas, ko opravljajo sodniško službo: a) dnevnic, če zaradi dela pri sodišču izgubijo svojo dnino oziroma dnevno plačo, in b) povračilo stroškov, ki so jih imeli zaradi opravljanja sodniške službe.

Sodniku porotniku ne pripada torej nobena posebna nagrada za delo pri sodišču, vendar pa gmotno ni prizadet zaradi sodniške službe.

Pravico do dnevnice imajo tisti sodniki porotniki, ki zaradi opravljanja sodniške službe izgubijo svojo dnino oziroma svojo plačo za tiste dni, pravico do povračila stroškov pa vsi sodniki porotniki. Med sodnike porotnike, ki imajo pravico do dnevnice, spadajo predvsem delavci in nameščenci, po obvezni razlagi Prezidijskega ljudske skupščine Federativne ljudske republike Jugoslavije S št. 1579 z dne 22. avgusta 1947 pa tudi obrtniki, ki opravljajo svojo obrt izključno z lastno delovno silo in jim je za služek od obrti glavno sredstvo za preživljanje.¹⁾

Pogoj, da dobi sodnik porotnik dnevnic, je po zakonu ta, da je izgubil dnino ali plačo, kar pomeni, da delavcu oziroma nameščencu ne pripada dnevnic za tisti dan, ko je opravljal sodniško službo, ne da bi bil izgubil svojo dnino oziroma plačo.

Povračilo stroškov, ki pripada vsem sodnikom porotnikom, obsega: a) potne stroške, b) stroške za hrano in c) stroške za prenočišče.

Višino dnevnice in višino povračila stroškov določajo uredbe vlad ljudskih republik.²⁾

---

¹⁾ Obvezna razlaga prvega odstavka 19. člena zakona o ureditvi ljudskih sodišč se glasi:

Po določbi prvega odstavka 19. člena zakona o ureditvi ljudskih sodišč pripada sodnikom porotnikom pravica do dnevnice za čas, ko opravljajo sodniško službo, kolikor zaradi svojega dela pri sodišču izgubijo svojo dnino oziroma svojo plačo za te dni.

To določbo je treba razumeti tako, da spadajo med osebe, ki zaradi svojega dela pri sodišču izgubijo dnino oziroma plačo, tudi tisti obrtniki, ki opravljajo svojo obrt izključno z lastno delovno silo in jim je zaslužek od njihove obrti glavno sredstvo za preživljanje. (Uradni list FLRJ št. 71 z dne 26. avgusta 1947).

²⁾ Uredba o isplačivanju dnevnica i nakradi troškova sudijama porotnicima V. S. br. 54 z dne 3. II. 1947 (Službeni glasnik NR Srbije št. 7/47).

20. člen

Za sodnika ali za sodnika porotnika more biti izvoljen vsak državljan, če mu ni odvzeta kaka politična ali državljanska pravica.

Pri volitvah sodnikov in sodnikov porotnikov mora volivno telo paziti, da so to osebe, ki bodo mogle opravljati naloge iz 2. člena tega zakona, pri volitvah sodnikov pa zlasti paziti, da se zadosti potrebi sodišč po sodnikih s strokovno izobrazbo.

Pogoji za izvolitev za sodnika in za sodnika porotnika.
— Vprašanje pogojev za izvolitev za sodnika ali za sodnika porotnika pomeni eno izmed načelnih vprašanj, ki se v vsaki državi rešuje glede na temeljna vprašanja izvrševanja oblasti. V naši državi pripada oblast ljudstvu. Dоследno temu priznava zakon o ureditvi ljudskih sodišč vsakemu državljanu pravico, da je lahko izvoljen za sodnika ali za sodnika porotnika, postavlja pa v glavnem dva pogoja: a) da je polnoleten in b) da ima vse državljanske pravice.

V skladu s prejšnjo terminologijo zakona o vrstah kazni postavlja zakon o ureditvi ljudskih sodišč v 20. členu pravilo, da je vsak državljan lahko izvoljen za sodnika ali za sodnika porotnika, »če mu ni odvzeta kaka politična ali državljanska pravica«. Po 37. členu splošnega dela kazenskega zakonika pa obsega izguba državljanskih pravic

---

Uredba o dnevnicama i naknadi troškova sudija-porotnika od 30. VI. 1947 (Službeni list NR Bosne in Hercegovine št. 30/47).

Uredba o dopunama uredbe o dnevnicama i naknadi troškova sudija-porotnika od 10. X. 1947 (Službeni list NR Bosne in Hercegovine št. 48/47).

Uredba za isplatuenje dnevnioite i naknaduenje troškovite na sudijite-porotnici od 14. VII. 1947 (Služben vesnik NR Makedonije št. 25/47).

Zakon za nadoknaduenje troškovite na sudskite zasedateli prisuditeli od 27. XI. 1945 (Služben vesnik NR Makedonije št. 25/45).

Uredba o regulisanju prinadležnosti pretsjednika, sudija i dnevnicata sudija-porotnika narodnih sudova Crne Gore od 22. I. '947 (Službeni list NR Crne Gore št. 3/47).

Uredba o dnevnicama i naknadi troškova sudaca-porotnika od 22. III. 1947 (Narodne novine NR Hrvatske št. 28/47).

Uredba o dnevnioah in povračilu stroškov sodnikom porotnikom ljudskih sodišč z dne 14. XII. 1946 (Uradni list LR Slovenije št. 2/47).

tisto, kar se je preje imenovalo izguba političnih ali državljskih pravic. Za sodnika ali za sodnika porotnika je torej lahko izvoljen samo tisti, ki uživa vse državljske pravice, naštete v 37. členu splošnega dela kazenskega zakonika.

Izguba državljskih pravic se izreče praviloma s sodbo sodišča v kazenskem postopku, vendar pa se izguba nekaterih državljskih pravic lahko izreče tudi z odločbo kakega drugega državnega organa. Tako lahko izreče na primer izgubo roditeljske pravice skrbstveni organ, izgubo pravice, nositi odlikovanja, pa lahko Prezidij Ljudske skupščine.

Pogoj, da mora biti sodnik oziroma sodnik porotnik polnoleten, izhaja iz 23. člena ustave, ki priznava praviloma samo polnoletnim aktivno in pasivno volivno pravico.

S tem da postavlja zakon o ureditvi ljudskih sodišč pravilo, da je za sodnika oziroma sodnika porotnika lahko izvoljen vsak polnoletni državljan, ki uživa državljske pravice, daje obenem jasno smernico, da je treba za sodnike in sodnike porotnike izvoliti osebe s takimi kvalifikacijami, ki bodo mogle z uspehom opravljati naloge iz 2. člena zakona o ureditvi ljudskih sodišč.

Za sodnike poudarja zakon posebej potrebo, da morajo imeti strokovno izobrazbo, vendar pa ne postavlja te izobrazbe kot pogoj za izvolitev.

Kot strokovno izobrazbo ni razumeti samo šolskih kvalifikacij, temveč dejansko poznavanje pravne in zakonodajne znanosti. Če se to navodilo zakona pravilno pojmuje, pomeni to, da se mora vsak sodnik strokovno usposobiti, ne glede na to, ali ima kako poprejšnjo šolsko izobrazbo ali ne. To se doseže s tečajji, pravnimi šolami in s studijem našega prava in zakonodaje. V tej smeri so bili doseženi pomembni rezultati, ki so potrdili, da se z vztrajnim delom in ob dobro organizirani pomoči tudi sodniki brez šolskih kvalifikacij lahko v strokovnem pogledu povzdignejo in z uspehom opravljajo sodniško službo.

Tega pa seveda ni treba razumeti kot podcenjevanje šolske izobrazbe, temveč kot metodo, da se omogoči strokovno delo tistim sodnikom, ki nimajo šol.

Splošni pogoji za izvolitev za predsednika ali podpredsednika sodišča niso nič drugačni od pogojev za izvolitev za sodnika oziroma sodnika porotnika.

21. člen

Predsednika, podpredsednika in sodnike Vrhovnega sodišča FLRJ voli in razrešuje Ljudska skupščina FLRJ na skupni seji obeh zbornic.

Predsednika, podpredsednika in sodnike vrhovnega sodišča republike oziroma avtonomne pokrajine voli in razrešuje ljudska skupščina republike oziroma ljudska skupščina avtonomne pokrajine.

Predsednika, sodnike in sodnike porotnike okrožnega sodišča v okrožju ali mestu voli in razrešuje ljudski odbor okrožja ali mesta.

Predsednika, sodnike in sodnike porotnike okrajnega sodišča v okraju ali mestu voli in razrešuje ljudski odbor okraja ali mesta.

---

1. *Volivnost sodnikov in sodnikov porotnikov.* — V skladu s 121. členom ustave FLRJ je v zakonu o ureditvi ljudskih sodišč določeno, da volijo in razrešujejo predsednike, podpredsednike, sodnike in sodnike porotnike ljudska predstavniška telesa. V nasprotju s sistemom imenovanih sodnikov je torej v naši zakonodaji sprejeto načelo izvoljenih sodnikov in sodnikov porotnikov.

Volivnost sodnikov in sodnikov porotnikov je ena izmed temeljnih pridobitev naše ljudske revolucije, pridobitev, ki pomeni, da morejo samo od ljudstva izvoljeni sodniki z uspehom izvrševati naloge, ki so postavljene pred demokratično ljudsko državo.

V primeri s sistemom imenovanih sodnikov pomeni načelo izvoljenih nedvomno večje jamstvo za pravilnost sojenja. Vendar pa samo načelo volivnosti ne daje zadosti jamstva, če ne daje enakega jamstva tudi telo, ki jih voli. Če torej sodnikov ne voli samo ljudstvo oziroma ljudsko predstavniško telo, ni mogoče od njih pričakovati, da bodo sodili v korist ljudstva. Prav tako je nedvomno, da izvolitev sodnikov ne daje jamstva, da bodo koristi ljudstva zavarovane, če se za izvolitev postavijo taki pogoji, ki popolnoma omejujejo vrsto oseb, ki so lahko izvoljene za sodnike, bodisi da se za to zahtevajo visoke šolske kvalifikacije ali pa določi poseben cenzus.

Iz vseh teh razlogov se volivnost, kakršna je v naši državi, ne da primerjati z volivnostjo, ki jo vidimo v ne-

katerih buržoaznih državah (Amerika, Anglija, Švica). Razlike v značaju državne oblasti, v značaju volivnega telesa in v pogojih, kdo je lahko sodnik, so tako velike, da je volivnost v naši državi podobna volivnosti v teh državah samo po imenu, medtem ko se v svojem bistvu popoluoma loči od nje.

V naši zakonodaji je sprejeto načelo posredne izvolitve sodnikov v razliko od neposredne izvolitve, pri kateri se sodniki volijo z neposredno udeležbo državljanov. Tak sistem velja v ZSSR, in sicer samo glede ljudskih sodišč.

Sodnike in sodnike porotnike volijo predstavniški organi ljudske oblasti (ljudske skupščine in ljudski odbori), ki so v Federativni ljudski republiki Jugoslaviji, ljudskih republikah, avtonomnih pokrajinah in v teritorialnih upravnih enotah. Glede volitev predsednika, sodnikov in sodnikov porotnikov okrožnih sodišč je treba poudariti, da je glede na cdpravo okrožnih ljudskih odborov izjema iz 21a člena postala zdaj pravilo. Jasno je, da to ne velja za volitve predsednika, sodnikov in sodnikov porotnikov okrožnih sodišč, katerih krajevna pristojnost je omejena na samo mesto.

Iz 21. člena izhaja, da imajo vsa sodišča predsednike sodišč, podpredsednike pa imajo Vrhovno sodišče FLRJ, vrhovna sodišča ljudskih republik in avtonomnih pokrajin. Predsedniki in podpredsedniki sodišč pa prav tako opravljajo sodniško službo, so torej sodniki, in veljajo potemtakem predpisi zakona o ureditvi ljudskih sodišč, ki govorijo o sodnikih, tudi za predsednike oziroma podpredsednike sodišč.

Sodniki in sodniki porotniki se ne volijo za določen čas, temveč ostanejo v službi do razrešitve.

2. Razrešitev sodnikov in sodnikov porotnikov. — Načelo volivnosti sodnikov in sodnikov porotnikov obsega tudi pravico ljudskih predstavniških teles, da lahko sodnike razrešijo. S tem dobi to načelo svoj popoln pomen, ker je s tem onemogočeno, da bi se sodnik ločil od ljudstva, krepí se zveza med sodišči in ljudskimi odbori pri izvajanju enotne državne politike in je s tem načelo enotnosti oblasti v naši državi še bolj potrjeno.

Pogoji za razrešitev in postopek v zvezi z razrešitvijo so predpisani v členih 28.—32. zakona o ureditvi ljudskih sodišč.

21a člen¹⁾

V ljudski republiki, avtonomni pokrajini, avtonomni oblasti ali oblasti, kjer ni okrožnih ljudskih odborov, se predsednik, sodniki in sodniki porotniki volijo in razrešujejo na okrožnem zboru delegiranih odbornikov okrajnih in mestnih ljudskih odborov iz območja zadevnega okrožnega sodišča. Vlada ljudske republike predpiše z uredbo število in način izvolitve delegiranih odbornikov.

Okrožna sodišča poročajo in so odgovorna za svoje delo okrožnemu zboru delegiranih odbornikov.

Izvolitev sodnikov in sodnikov porotnikov okrožnih sodišč. — S tem, da so bili okrožni ljudski odbori odpravljani, je izjema iz 21a člena postala pravilo. Na ta način se okrožni sodniki in sodniki porotniki volijo na okrožnem zboru delegiranih odbornikov okrajnih in mestnih ljudskih odborov iz območja okrožnega sodišča. Ta okrožni zbor delegiranih odbornikov je pristojen tudi za razrešitev sodnikov in sodnikov porotnikov, prav tako pa je ta zbor pristojen, da sprejme poročilo, ki ga sodišče poda po 27. členu zakona o ureditvi ljudskih sodišč. Končno so tudi sodniki okrožnega sodišča za svoje delo odgovorni zboru delegiranih odbornikov (28. člen zakona o ureditvi ljudskih sodišč).

22. člen

Če se krajevna pristojnost okrožnega ali okrajnega sodišča ne ujema s krajevno pristojnostjo okrožnega oziroma okrajnega ljudskega odbora, se sodniki volijo tako, da del sodnikov in sodnikov porotnikov voli prvi ljudski odbor, drugi del sodnikov in sodnikov porotnikov pa drugi ljudski odbor. Koliko sodnikov in sodnikov porotnikov voli posamezni ljudski odbor odredi sorazmerno s številom prebivalstva minister za pravosodje ljudske republike.

---

¹⁾ Odločba o potrditvi sprememb in dopolnitev v zakonu o ureditvi ljudskih sodišč z dne 23. decembra 1946 (Uradni list FLRJ št. 105/46).

Ljudski odbor, ki izvoli sodnike in sodnike porotnike, je pristojen tudi za njihovo razrešitev.

Izvolitev sodnikov in sodnikov porotnikov, če se krajevna pristojnost okrajnega sodišča in okrajnega ljudskega odbora ne ujemata. — S prav majhnimi izjemami se krajevna pristojnost okrajnih sodišč ujema s krajevno pristojnostjo okrajnih ljudskih odborov. Kolikor pa se ne ujema, lahko nastaneta dve situaciji: a) da okrajno sodišče obsega samo del območja okrajnega ljudskega odbora ali b) da okrajno sodišče obsega območje dveh ali več okrajnih ljudskih odborov. V prvem primeru voli sodnike in sodnike porotnike okrajnega sodišča tisti okrajni ljudski odbor, v katerega območju je sodišče, v drugem primeru pa se sodniki volijo tako, da voli del sodnikov in sodnikov porotnikov en okrajni ljudski odbor, drugi del pa drugi okrajni ljudski odbor. Koliko sodnikov in sodnikov porotnikov voli posamezni ljudski odbor, določi republiški minister za pravosodje glede na število prebivalstva. Republiški minister za pravosodje določi prav tako tudi, kateri ljudski odbor voli predsednika sodišča.

Z odpravo okrožnih ljudskih odborov je določba 22. člena, kolikor se nanaša na okrožna sodišča, izgubila praktičen pomen.

II. NADZORSTVO NAD DELOM SODIŠČ

23. člen

Višja sodišča nadzorujejo delo nižjih sodišč.

1. *Nadzorstvo višjih sodišč nad delom nižjih sodišč. — Delo sodišč nadzorujejo sama sodišča, kar je posledica neodvisnosti sodišč in njih ločitve od organov uprave. Nadzorstvena pravica višjih sodišč je omejena z zakonom, iz česar izhaja, da so sodišča neodvisna ne le nasproti drugim državnim organom, temveč tudi v medsebojnem razmerju višjih in nižjih sodišč. Zunaj z zakonom določenih mej ne more namreč niti višje sodišče vplivati na odločitev v posameznih zadevah, ki jih rešuje nižje sodišče.*

Nadzorstvo višjega sodišča obsega pravico pregledovanja pravilnosti v delu sodišč, pravico, da samo višje

sodišče ob določenih zakonskih pogojih odpravi pomanjkljivosti v delu nižjega sodišča oziroma da zahteva od nižjega sodišča, da to samo stori. To nadzorstvo se lahko nanaša na to, kako nižja sodišča uporabljajo zakone, ali pa na njihovo notranje poslovanje.

Nadzorstvo glede uporabe zakona je v tem, da ima višje sodišče pravico presojeti pravilnost postopka pred nižjim sodiščem, in pravico, da odločbo nižjega sodišča odpravi ali spremeni.

Kar zadeva nadzorstvo nad pravilnim poslovanjem nižjega sodišča, kontrolira višje sodišče, ali poteka administrativno in tehnično delo, ki je v zvezi s sodnim delom, po navodilih, predpisih in smotrno, ali se ti posli opravljajo redno in pravočasno, ali je delo organizirano tako, da se z njim dosega njegov namen, t.j. uspešno izvajanje postopka in izdajanje pravih odločb.

Pri nadzorstvu pa ni dolžnost višjega sodišča samo ta, da ugotavlja nepravilnosti, temveč tudi, da pokaže, kako naj se odpravijo, in da pomaga nižjemu sodišču pri popravljanju napak.

Višje sodišče ni vedno hkrati tudi drugostopno sodišče. V razmerju do okrajnih sodišč je poleg okrožnega sodišča višje sodišče tudi vrhovno sodišče ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine in Vrhovno sodišče FLRJ. Vrhovno sodišče ljudske republike je višje sodišče za vsa sodišča v republiki ne glede na to, ali je obenem tudi drugostopno sodišče, Vrhovno sodišče FLRJ pa je to nasproti vsem sodiščem v državi. Nadzorstveno pravico ima torej ob v zakonih predpisanih pogojih tako drugostopno sodišče kakor tudi vsako višje sodišče, ki v konkretnem primeru ni sodišče druge stopnje.

2. *Nadzorstvo pravosodne uprave.* — Pravosodje se uresničuje s tem, da se konkretne kazenskopravne in civilnopravne zadeve obravnavajo in o njih izda odločba. Izvajanje pravosodja je naloga sodišč. Da pa bi se sodiščem omogočila izpolnitev te naloge, je treba organizirati sodišča in vzdrževati njihovo organizacijo. Skrb za to je poverjena pravosodni upravi, katere organ je v Avtonomni pokrajini Vojvodini poverjeništvo za pravosodje glavnega izvršilnega odbora ljudske skupščine Avtonomne pokrajine Vojvodine, v ljudski republiki republiško mi-

nistrstvo za pravosodje, v Federativni ljudski republiki Jugoslaviji pa ministrstvo za pravosodje FLRJ.

Pravosodna uprava izvaja odločbo vlade o številu in krajevni razmestitvi sodišč, skrbi za potreben aparat sodnih uslužbencev in njega vzdrževanje, organizira volitve sodnikov in sodnikov porotnikov in pomaga ljudskim predstavniškim telesom pri teh volitvah, skrbi za usposobitev sodnih kadrov in za financiranje sodišč in opravlja vrsto organizacijskih nalog, s katerimi se omogoča njihovo delo. Pri izvrševanju te funkcije se organi pravosodne uprave opirajo pri svojem delu na predsednike sodišč, ki opravljajo torej poleg dolžnosti sodnikov tudi naloge pravosodne uprave.

Delavnost organov pravosodne uprave se bistveno loči od delavnosti drugih panog državne uprave. V drugih panogah državne uprave vpliva vodstvo na celotno delavnost in vodi vse zadeve. Organi pravosodne uprave pa nimajo te pravice, ker ne morejo vplivati na reševanje konkretnih primerov, oziroma na same odločbe. Nadzorstvo pravosodne uprave je torej omejeno na nadzorstvo nad izvrševanjem nalog organizacijske narave in so pravice iz tega nadzorstva strogo omejene od nadzorstvenih pravic, ki jih imajo višja sodišča glede uporabe zakona v konkretnih primerih (drugi odstavek 24. člena zakona o ureditvi ljudskih sodišč).

Nadzorstvo pravosodne uprave ni popolnoma urejeno z zakonom o ureditvi ljudskih sodišč, vendar je to nadzorstvo v ozki zvezi z nadzorstvom, ki ga izvajajo višja sodišča glede sodnega poslovanja (25. člen zakona o ureditvi ljudskih sodišč).

3. *Vloga javnega tožilstva pri nadzorstvu nad delom sodišč.* — Javnemu tožilstvu je dana naloga, da nadzira natančno izpolnjevanje zakonov. Javni tožilec ima pravico udeleževati se sodnega postopka, pravico vlagati pritožbe zoper sodne odločbe in uveljavljati zahtevo za varstvo zakonitosti. Tako je javni tožilec upravičen opozarjati višje sodišče na nepravilnosti pri delu nižjega sodišča in zahtevati spremembo ali odpravo sodnih odločb.

Četudi ima javni tožilec nadzorstvo nad izpolnjevanjem zakonov, je nadzorstvo nad delom sodišč pravica, ki jo imajo samo sodišča. Zato odloča o vsaki zahtevi jav-

nega tožilca, naj se odpravi kaka nepravilnost pri delu sodišča, zopet le višje sodišče. Javni tožilec ne nadzira dela sodišč s tem, da se udeležuje sodnega postopka ali na kak drug način presoja sodne odločbe, sodeluje pri izdaji pravilne odločbe in prispeva k temu, da je nadzorstvo višjega sodišča popolno.

24. člen

Višja sodišča ne morejo vplivati na odločanje o posameznih predmetih, ki so v postopku pred nižjim sodiščem.

Višja sodišča smejo dajati nižjim sodiščem pripombe glede uporabe zakonov ob pretresanju predmetov na drugi stopnji in po zahtevah za varstvo zakonitosti.

Nadzorstvo višjega sodišča glede pravilnosti sodnih odločb. — 24. člen govori o bistveni in najpomembnejši strani nadzorstva višjih sodišč nasproti nižjim sodiščem, t.j. o pravici višjih sodišč, da smejo dajati nižjim sodiščem pripombe glede uporabe zakonov, da smejo preskušati delo nižjega sodišča glede pravilnosti odločb.

Sodna odločba je pravilna, če je sodišče pravilno ugotovilo dejansko stanje in če je pri tej dejanski osnovi uporabilo ustrezen zakoniti predpis. Pravilna sodna odločba je zadnji cilj sodne delavnosti, cilj nadzorstva višjih sodišč pa je, da se pri odločbi doseže največja pravilnost. Zaradi tega je nadzorstvo višjega sodišča organizirano tako, da je določeno, kdaj in ob kateri priliki nastopa nadzorstvena pravica, kje se izrazi, kako se uresniči in ktere so njeine meje.

Nadzorstvena pravica višjega sodišča nastane in se uresniči ob obravnavanju zadev, ki pridejo do višjega sodišča, kadar je vložena pritožba ali zahteva za varstvo zakonitosti. Vse dotlej, dokler se zadeva obravnava pri nižjem sodišču, ne more višje sodišče vplivati na delo nižjega v tej zadevi, in sicer ne glede na to, ali je ta zadeva prvič v postopku pred nižjim sodiščem ali pa ponovno, po zahtevi višjega sodišča. Izključeno je torej istočasno delo višjega in nižjega sodišča v isti zadevi: dokler vodi kako sodišče postopek ali opravlja kako sodno opravilo, ne more višje sodišče vplivati na delo nižjega.

Višje sodišče pa nadzoruje nižje sodišče glede uporabe tako materialnega kakor formalnega zakona. V tem je nadaljnja omejitev nadzorstvene pravice višjega sodišča. V uporabi zakona ni izčrpana vsa delavnost sodišča. Sodna odločba je rezultat dvojnega sodnega dela. Predvsem ugotavlja sodišče važne dejanske okoliščine, iz katerih naj bo razvidno, ali so podani vsi znaki splošnega in posebnega dejanskega stanu kaznivega dejanja oziroma ali je podano zadostno stvarno gradivo, da bi se moglo ugotoviti določeno civilnopravno razmerje in ustrezne pravice in obveznosti.

Potrebne dejanske okoliščine zbira in ugotavlja sodišče s tem, da izvaja, zbira, ugotavlja in presoja dokaze. Zbiranje dokazov poteka po pravilih sodnega postopka, presoja pa jih sodišče po svojem prostem prepričanju in samostojno odloča, ali je dejanska okoliščina, ki se je dokazovala, resnična ali ne. Pri presojanju dokazov deluje sodišče v okviru, v katerem njegova delavnost ni določena s pravili in torej tudi ni pod nadzorstvom višjega sodišča, ker se to nadzorstvo nanaša na uporabo zakona. Druga je stvar, če je sodišče iz ugotovljenih dejanskih okoliščin prišlo do napačnih sklepov o drugih okoliščinah ali če ni izvedlo vseh potrebnih dokazov. V tem primeru je sodišče prekršilo zakon, ki zahteva izčrpno izvedbo dokazov in pazljivo sklepanje na podlagi doseženega dokaznega gradiva. Kršitev zakona je podana tudi tedaj, če sodišče pri pravilno ugotovljenem dejanskem stanju ni pravilno uporabilo materialnih kazenskoopravnih ali civilnopravnih predpisov.

Kadar višje sodišče spozna, da je nižje sodišče prekršilo zakon, je nižje sodišče ob ponovni obravnavi zadeve vezano na pravni nazor višjega sodišča.

Višje sodišče ne presoja pravilnosti odločbe nižjega sodišča v vseh primerih. Svojo nadzorstveno pravico izvršuje, kadar kot drugostopno sodišče obravnava zadevo nižjega sodišča zaradi tega, ker je opravičena stranka vložila pritožbo zoper odločbo prvostopnega sodišča, ali pa, kadar po zakonu upravičena oseba vloži zahtevo za varstvo zakonitosti, a le izjemoma, kadar odloča o zahtevi za obnovo postopka.

25. člen

Nadzorjujoč pravilno poslovanje nižjih sodišč, pregledujejo višja sodišča, ali se posli pri nižjih sodiščih opravljajo pravilno in o pravem času in ali je pravilno izvedena organizacija dela. Opozarjajo nižja sodišča na nepravilnosti in nerednosti v njihovem delu in jim dajejo navodila, kako naj se te nepravilnosti in nerednosti odpravijo.

1. *Nadzorstvo višjega sodišča glede sodnega poslovanja.* — Medtem ko so v prednjem členu predpisani način in meje, v katerih izvršuje višje sodišče ob reševanju pritožbe, zahteve za varstvo zakonitosti ali zahteve za obnovo postopka svojo nadzorstveno pravico glede uporabe zakonov, je s tem členom določena pravica nadzorstva višjega sodišča nad poslovanjem in organizacijo nižjega sodišča.

Glede sodnega poslovanja imajo višja sodišča možnost, spremljati to poslovanje po spisih, ki jih prejmejo v zvezi s pritožbami ali zahtevami za varstvo zakonitosti, ali pa po spisih, ki jim jih sodišča pošljejo na posebno zahtevo, dalje po poročilih, katera jim pošiljajo sodišča, po statističnih podatkih, z neposrednim pregledom nižjega sodišča, z razvidom o sodni praksi, s posvetovanji itd.

Nepravilnosti sodnega poslovanja se tičejo raznih tehničnih in administrativnih opravil, ki so urejena s tem zakonom, s predpisi zakona o kazenskem in civilnem sodnem postopku ali z navodili o poslovanju sodišč. Nepravilnost je lahko v pošiljanju spisov in vabil, v načinu dela s porotniki, v ravnanju s spisi, v počasnem opravljanju dela, v redu in preglednosti spisov, v pripravljanju obravnav, v obliki zapisnika itd. Če višje sodišče ugotovi take nepravilnosti, izda nalog, naj se odpravijo, in po potrebi tudi navodilo, kako naj se odpravijo.

V nadzorstvu je obsežena tudi dolžnost, da se nižjim sodiščem pomaga, kjerkoli je to mogoče in potrebno. Pri tem opozori višje sodišče s svojimi pripombami nižje sodišče konkretno na to, v čem je nepravilnost. Če je nepravilnost posledica nemarnosti in nepravilnega postopka, zahteva obenem uvedbo disciplinskega postopka zoper odgovornega uslužbenca.

Izvršujoč tako svojo nadzorstveno pravico pomaga višje sodišče tudi organom pravosodne uprave s tem, da jih obvešča o vprašanjih, ki jih mora rešiti ali edini more rešiti predsednik sodišča, ministrstvo za pravosodje ali poverjeništvu za pravosodje avtonomne pokrajine.

Ta nadzorstvena pravica višjih sodišč ne le, da ni v nasprotju z nadzorstveno pravico pravosodne uprave, temveč jo celo dopolnjuje s tem, ko tudi višja sodišča izvajajo tista navodila, ki jih dajo glede organizacije organi pravosodne uprave.

Delo pravosodne uprave je v ozki zvezi s tistimi sodnimi opravili, ki spadajo v sodni postopek. Zaradi tega opravljajo višja sodišča, kadar nadzirajo sodni postopek, tudi naloge pravosodne uprave. Po drugi strani pa vpliva pravosodna uprava na pravilen potek sodnega postopka s tem, da deluje na pravilno izvajanje sodnega poslovanja.

26. člen

Sodišča morajo dajati višjim sodiščem potrebna pojasnila in izvrševati naročila, ki jim jih dajo višja sodišča po pravici nadzorstva.

III. POROČILA SODIŠČ

27. člen

Okrajna in okrožna sodišča poročajo o svojem delu ljudskim odborom, ki so jih izvolili. To poročilo se daje vsakih šest mesecev, kolikor ljudski odbori ne zahtevajo, naj se jim poročilo da tudi prej. Poročilo se daje pismeno, na zahtevo odbora pa se mora tudi ustno obrazložiti.

Vrhovno sodišče FLRJ in vrhovna sodišča ljudskih republik poročajo o svojem delu Prezidiju Ljudske skupščine FLRJ oziroma prezidijem ljudskih skupščin ljudskih republik, kadar ti to zahtevajo.

1. *Poročila o delu sodišč.* — V zvezi z odgovornostjo sodišč ljudskim predstavniškim telesom je v tem členu predpisano, da poročajo sodišča tem telesom o svojem delu.

Namen teh poročil je, da se ljudska predstavniška telesa seznanijo z delom sodišča, da dobijo vpogled v to

delo in da presodijo, ali sodišče izpolnjuje naloge, ki so mu v izvrševanju pravosodja zaupane. Na podlagi tega poročila vidi odbor, kaj lahko ukrene v mejah svoje pristojnosti, da se odpravijo pojavi, ki so se pokazali pri delu sodišča in ki jih je mogoče zatreti tudi kako drugače in z drugimi sredstvi, ne pa samo po sodišču. Če se na primer iz poročila vidi, da se v kakem področju pojavlja večje število primerov špekulacije, stori odbor tudi še druge ukrepe, da prepreči to družbi nevarno delovanje. Veliko število pravnih razvez zakonov bo opozarjalo na potrebo, da je treba aktivizirati ljudske množice, da se odstrani izvor takih pojavov. Številna kazniva dejanja v zvezi s pijančevanjem bodo ljudski odbor opomnila, da mora ukreniti potrebno in nastopiti proti pijančevanju. Če se iz poročila vidi, da je treba sodišču pomagati, da se zboljšajo pogoji njegovega dela, se mora ljudski odbor potruditi, da mu pri tem pomaga.

2. *Vsebina poročila.* — V poročilu je treba predvsem podati probleme tako, da se prikaže njihova povezanost z vprašanji, ki jih rešujejo drugi državni organi. Naj se podaja delo sodišča v kazenskih zadevah ali pa v civilnih zadevah — vselej je treba tako kazniva dejanja kakor tudi civilne spore osvetliti kot odvisne pojave, kot posledico konkretnega stanja v določenem področju. Sodišče poroča pri tem, kakšno stališče je zavzelo v mejah zakona in kakšna je njegova politika pri reševanju posameznih problemov. Prikazati mora, kakšen učinek so imele sodne odločbe kot ukrepi za zatiranje kazenskih dejanj oziroma kot ukrepi, s katerimi so bila obravnana razmerja med državljani. Če se v poročilu navajajo statistični podatki, jih je treba navesti samo v namenu, da se osvetlijo taki pojavi in problemi.

Administrativne strani sodnega dela, preskrbe sodišča, tehničnega poslovanja — vsega tega se je treba dotakniti v poročilu samo toliko, kolikor se s tem pojasnjuje manjši ali večji uspeh pri izpolnjevanju nalog.

Iz poročila se predstavniško telo seznanja z delom predsednika sodišča, kateremu je poverjena uprava. Predsednik sodišča poda stanje delovne discipline, uspeh pri usposabljanju sodnikov in uslužbencev, njihovo družbeno delo itd. Obenem prikaže, koliko so uslužbenci anga-

žirani v izvensodnem delu. Prav tako prikaže predsednik v poročilu, kako sodišče v celoti izpolnjuje svoje naloge, pri tem pa se samokritično ozre tudi na uspehe in pomanjkljivosti pri vodstvu sodišča.

IV. RAZREŠITEV SODNIKOV IN SODNIKOV POROTNIKOV

28. člen

Za svoje delo so sodniki in sodniki porotniki odgovorni predstavniškim telesom, ki so jih izvolila.

Sodniki in sodniki porotniki smejo biti razrešeni, če ne izpolnjujejo nalog iz 2. člena tega zakona ali če se zoper nje pregreše, če se pri delu izkažejo za nesposobne ali s svojim ravnanjem prekršijo uradno dolžnost ali v večji meri škodijo ugledu sodniške službe.

Nižji ljudski odbor je dolžan sklepati o razrešitvi sodnikov in sodnikov porotnikov tudi na zahtevo višjega ljudskega odbora ali ministra za pravosodje ljudske republike.

Sodniki in sodniki porotniki smejo biti razrešeni, če to iz opravičenih razlogov sami zahtevajo.

---

1. *Odgovornost sodnikov in sodnikov porotnikov pred ljudskimi predstavniškimi telesi.* — V skladu s splošnimi načeli državne ureditve naše države, po kateri so vsi državni organi odgovorni za svoje delo ljudstvu, je v zakonu o ureditvi ljudskih sodišč določeno, da so sodniki in sodniki porotniki odgovorni za svoje delo tistim predstavniškim telesom, ki so jih izvolila.

Odgovornost sodnikov in sodnikov porotnikov predstavniškim telesom pomeni dolžnost sodnikov in sodnikov porotnikov, da morajo dajati račun o svojem delu, in pravico predstavniškega telesa, da preskuša delo sodišča in sodnikov, ne da bi se spuščalo v pravilnost posameznega postopka, ki ga je sodišče izvedlo, in posamezne odločbe, ki jo je izreklo. Predstavniško telo presoja delo sodišča s stališča izpolnjevanja nalog, ki jih državna oblast kot celota uresničuje na določenem območju, v kompleksu, enotnosti in povezanosti vseh teh nalog. Sodišče nastopa tu kot organ, kateremu je zaupan določen sektor državne

delavnosti, in odgovornost sodišča pred predstavniškim telesom je v tem, da mora sodno delo potekati v skladu z vsemi drugimi nalogami, katerih izpolnitev je zaupana drugim organom, v skladu z vsemi političnimi ukrepi, ki se izvajajo v posameznem predelu oziroma v državi kot celoti. Predstavniško telo presoja torej splošno staljšče, linijo sodnega dela oziroma udejstvovanja sodnika, ki dobiva konkretno obliko v uresničevanju nalog, postavljenih v 2. členu zakona o ureditvi ljudskih sodišč.

V delu sodišča ali sodnika se kaže določena državna politika, ki se izraža v sodnih odločbah, v splošnem obnašanju sodnika, v njegovih politično-moralnih lastnostih. Predstavniško telo presoja torej delo sodišča kot posplošeni rezultat vseh konkretnih delavnosti posameznih sodnikov in sodišča kot celote.

Odgovornost sodišča predstavniškemu telesu ni v nasprotju z odgovornostjo, ki izhaja iz nadzorstvene pravice višjih sodišč nasproti nižjim, kakor ni v nasprotju z odgovornostjo sodišča nasproti organom pravosodne uprave. Vsi ti organi delujejo vezano, njihove razmerje je določeno z medsebojnimi pravicami in dolžnostmi, delo vseh teh organov stremi k istemu cilju, ta pa je, da sodišče pravilno izvršuje naloge pravosodja.

2. Razrešitev sodnikov in sodnikov porotnikov. — Kot razrešitev je mišljeno prenehanje opravljanje sodniške službe. Pravica razrešitve, ki jo imajo predstavniška telesa, je posledica volivnosti sodnikov in njihove odgovornosti pred ljudskimi odbori. Ta pravica potrjuje do konca demokratično načelo, po katerem dejansko in edino ljudstvo odloča, kdo naj v njegovem imenu izvršuje oblast.

Sodniki in sodniki porotniki so lahko razrešeni zato, ker ne izpolnjujejo nalog iz 2. člena tega zakona, ker so se pokazali nesposobni ali ker s svojim ravnanjem v večjem obsegu kršijo uradno dolžnost oziroma ugled sodniške službe.

Pri navajanju razlogov za razrešitev poudarja zakon na prvem mestu, da je sodnik odgovoren za izpolnjevanje temeljnih nalog iz 2. člena zakona. Ali sodnik oziroma sodnik porotnik izpolnjuje te naloge, je razvidno iz odločb, pri katerih je sodeloval, iz njegovega obnašanja pred sodiščem med razpravami in iz njegovega razmerja do strank in drugih udeležencev v postopku. Pri vsem tem udejstvo-

vanju kaže sodnik oziroma sodnik porotnik, kako je in na kakšen način varoval državno in družbeno ureditev v naši državi, kako je ščitil pravice in z zakonom zaščitene interese ustanov, podjetij in državljanov, kako je skrbel za pravilno uporabo zakonov, in kako je opravljal zaupano mu vzgojno vlogo.

Sodniki in sodniki porotniki so lahko razrešeni, če so se izkazali za nesposobne pri delu. Uspešno izpolnjevanje zgoraj omenjenih nalog je v najtesnejši zvezi s sposobnostjo sodnikov in sodnikov porotnikov, kar pomeni, da se morajo pri njih stekati tako pogoji, ki jih delajo moralno in politično kvalificirane za izpolnjevanje nalog iz 2. člena, obenem pa tudi pogoji, ki se posebej zahtevajo za sodniško službo. Pri tem je merilo za sposobnost sodnika porotnika njegovo poznavanje in pojmovanje zakonitosti, njegova življenska izkušnost, poznavanje ljudi, moč razumevanja in pravilne presoje dejstev in razmerij. Za sodnike je merilo sposobnosti še strožje, ker sodnik neposredno opravlja in vodi sodna opravila v sodnem postopku. Četudi se za sodnika ne zahteva nobena formalna šolska kvalifikacija, pa se vendar zahteva od njega, da pozna zakone, da se v teku dela seznanj s pravili sodnega postopka in organizacijo dela pri sodišču. Če sodnik ali sodnik porotnik ne izpolnjuje teh pogojev in se to pokaže pri izpolnjevanju temeljnih nalog pravosodja, ne more več ostati v svoji službi.

Razlog za razrešitev sodnika in sodnika porotnika je končno lahko kršitev službene dolžnosti ali škodovanje ugledu sodniške službe v večjem obsegu. Te kršitve se lahko tičejo nemarnosti, površnosti, delovne nediscipline, nepravilnega razmerja nasproti drugim uslužbencem ali odgovornim voditeljem in podobno, to so lahko postopki v zasebnem in družbenem življenju, ki ne pristojijo sodniku oziroma sodniku porotniku.

V zakonu je posebej poudarjeno, da morajo biti take kršitve večjega obsega, t.j. take kršitve službene dolžnosti oziroma škodovanje ugledu sodniške službe, ki očitno kažejo na to, da sodnik oziroma sodnik porotnik zaradi svojih konkretnih postopkov ne more ostati več v svoji službi. Ali je postopek sodnika kršitev službene dolžnosti oziroma škodovanje ugledu večjega obsega, presodi predstavniško telo.

Pobuda za razrešitev sodnika lahko pride od vsakega državljana, vendar pa predstaviško telo ni dolžno uvesti postopka za razrešitev sodnika oziroma sodnika porotnika na vsako opozorilo. Če pa da tak predlog višji odbor ali republiški minister za pravosodje, ie predstaviško telo dolžno sklepati o razrešitvi. Vendar pa tudi v tem primeru ni vezano za ta predlog, temveč odloča o razrešitvi popolnoma samostojno.

Sodniki in sodniki porotniki so lahko razrešeni, če sami to zahtevajo in imajo za to opravičene razloge.

Postavlja pa se vprašanje, kakšne so posledice, če odbor spozna, da sodnikovi razlogi niso opravičeni. Kar zadeva sodnike porotnike, je njihova služba z zakonom določena kot obvezna državljanska dolžnost in ima zavrnitev njihove zahteve po razrešitvi določeno sankcijo (91. člen). S sodniki je stvar drugačna. Z njihovim nastopom službe se ustanovi obenem tudi uslužbenko razmerje, ki je urejeno s predpisi, ki veljajo za druge državne uslužbenice. Zato mora presoja odbora, ki je mnenja, da razlogi sodnika niso opravičeni, temeljiti na predpisih, po katerih se presoja umestnost in opravičenost odpovedi drugih državnih uslužbencev (43a. člen zakona o državnih uslužbencih).

Razrešitev sodnikov po predstaviškem telesu je treba ločiti od razrešitve v tehničnem smislu besede, ki jo opravi predsednik sodišča z aktom, s katerim ugotovi dan in podlago za prenehanje sodnikovega uslužbenkega razmerja.

29. člen

O razrešitvi sodnikov odloča predstaviško telo, ki jih je izvolilo.

Pred razrešitvijo sodnikov in sodnikov porotnikov se uvede postopek, v katerem je treba proučiti razloge za razrešitev.

Postopek izvede poseben odbor, ki ga izmed svojih članov določi pristojno predstaviško telo.

---

1. *Poprejšnji postopek za razrešitev sodnikov in sodnikov porotnikov.* — Poprejšnji postopek za razrešitev je

veden kot jamstvo, da sodniki in sodniki porotniki ne bi bili razrešeni brez opravičenih razlogov. Namen tega postopka je torej, da se preskusi poročilo, prijava ali pritožba, ki se nanaša na sodnikovo delo.

Ta postopek izvede poseben odbor, ki ga predstavniško telo izvoli iz svoje srede, kar pomeni, da morajo biti člani odbora obenem tudi člani predstavniškega telesa. Ta odbor je torej organ predstavniškega telesa, ki ima nalogo, da zbere vse potrebno gradivo, na podlagi katerega naj se odloči o razrešitvi. Odbor se voli praviloma na tistem zboru, na katerem se volijo vsi drugi odbori: odbor je torej stalen in se izvoli vnaprej, ne pa šele tedaj, ko nastopi konkreten primer. Odločba predstavniškega telesa, naj se izvede postopek, ni potrebna. Sam odbor presodi namreč, ali je potreben poprejšnji postopek glede na resnost in pomen predloženih okoliščin, brž ko je obveščen o kakem primeru, ki bi utegnil narekovati odločbo o razrešitvi. Pravica izvolitve tega odbora se ne more prenesti na izvršilni odbor.

Glede na izid poprejšnjega postopka da določeni odbor svoje mnenje, ali so razlogi za razrešitev opravičeni, vendar pa to mnenje ni obvezno za predstavniško telo.

Postopek se ne izvede v vsakem primeru. Če dobljeni podatki kažejo na kazniva dejanja, se obvesti javno tožilstvo. Izid morebitnega kazenskega postopka, ki se konča z obsodbo, je lahko podlaga za razrešitev. Če pa se kazenski postopek ustavi ali če se izreče oprostilna sodba, lahko predstavniško telo še kljub temu presodi glede na vse okoliščine, ali kaže obdolženega sodnika oziroma sodnika porotnika razrešiti. V takih primerih se izvede poprejšnji postopek.

Če sodnik sam zahteva razrešitev, se poprejšnji postopek izvede samo v primeru, če naj se preveri opravičenost razlogov, ki jih je sodnik navedel za svojo razrešitev.

Poprejšnji postopek se ne izvede, temveč se sodnik vselej razreši, če je s kazensko sodbo obsojen na kazen izgube državljanskih pravic ali kazen, ki ima obvezno za posledico izgubo posameznih državljanskih pravic.

Četudi se v prvem odstavku 29. člena govori samo o razrešitvi sodnikov, ni dvoma, da se predpis nanaša na

sodnike porotnike, prav tako pa tudi na predsednike in podpredsednike sodišč.

2. *Sodelovanje republiškega ministra za pravosodje v postopku za razrešitev sodnikov.* — V poprejšnjem postopku za razrešitev je treba zaslišati mnenje republiškega ministra za pravosodje oziroma poverjenika za pravosodje glavnega izvršilnega odbora ljudske skupščine Avtonomne pokrajine Vojvodine ali njegovega predstavnika — kadar gre za sodnika okrajnega, okrožnega ali vrhovnega sodišča ljudske republike — oziroma ministra za pravosodje FLRJ ali njegovega predstavnika — kadar gre za sodnika Vrhovnega sodišča FLRJ.

To mnenje ni potrebno, če zahteva razrešitev sam minister, ali če izid postopka pokaže, da za tako zahtevo ni treba nobene dodatne obrazložitve.

Če zahteve za razrešitev ni sprožil minister za pravosodje, se zahteva praviloma njegovo mnenje v teku samega poprejšnjega postopka, določenj odbor pa obvesti o tem mnenju predstavniško telo. Minister za pravosodje lahko poda svoje mnenje tudi neposredno pred predstavniškim telesom.

Mnenje ministra za pravosodje za predstavniško telo ni obvezno. Dolžnost, da je treba ministrstvo mnenje slišati, je postavljena zato, da bi se primer vsestransko obravnaval, zlasti pa zato, ker minister lahko da potrebne podatke o delu sodnika: delo sodnikov se namreč stalno in organizirano spremlja v ministrstvu.

3. *Poročilo.* — Poročilo o poprejšnjem postopku poda določenj odbor predstavniškemu telesu. Predstavniško telo pa ne odloči samo na podlagi poročila določenega odbora oziroma na podlagi poročila po 27. členu, temveč lahko zahteva, naj predsednik sodišča ali sodnik neposredno objasni in opraviči svoje delo.

Ni rečeno, da se mora odločba glasiti samo: da se sodnik oziroma sodnik porotnik razreši ali ne razreši. Predstavniško telo lahko sklene tudi, naj se podatki še naprej preverjajo in postopek nadaljuje. V tem primeru lahko ljudski odbor predloži javnemu tožilcu oziroma vrhovnemu sodišču ljudske republike, naj se sodnik oziroma predsednik sodišča odstrani iz službe. Odločitev je

odvisna od tega, ali gre za sodno kaznivo dejanje ali pa za kako drugo podlago, po kateri je za odstranitev pristojno vrhovno sodišče republike. Ljudski odbor lahko zahteva tudi, da se izvede disciplinski postopek, ne da bi odločil o sami razrešitvi.

4. *Zaslišanje sodnikov in sodnikov porotnikov.* — Poprejšnji postopek za razrešitev sodnika ni popoln, če se ne zasliši sodnik, za katerega razrešitev gre. S tem je sodnik zavarovan pred morebitno neutemeljeno prijavo in ima priliko da ovrže navedbe, ki se navajajo o njegovem delu. Njegovo zaslišanje je tudi v skladu z načelom kontradiktornosti in pomeni jamstvo za vsestransko obravnavo zadeve.

Če je o razrešitvi odločil okrajni ali mestni odbor, sklepa o pravilnosti odločbe o razrešitvi in o morebitni dopolnitvi in obnovi postopka prezidij Ljudske skupščine ljudske republike oziroma ljudska skupščina avtonomne pokrajine.

V zvezi z zaslišanjem sodnikov porotnikov nastanejo v praksi pri njihovi razrešitvi težave, kadar se razreši večje število sodnikov porotnikov, bodisi zato, ker se zmanjša število sodnikov porotnikov pri kakem sodišču, ali pa zato, ker se kader sodnikov porotnikov delno menja v težnji, da bi čim večje število državljanov šlo skozi porotniško službo. Po zakonu je treba sodnike porotnike tudi v takih primerih zaslišati, kolikor niso že prej izjavili, da se strinjajo s svojo razrešitvijo oziroma kolikor jim niso bili sporočeni razlogi, iz katerih se predlaga njihova razrešitev.

30. člen

Predstavniško telo zasliši v postopku za razrešitev sodnikov poverjenika za pravosodje avtonomne pokrajine, ministra za pravosodje republike oziroma ministra za pravosodje FLRJ, ki sme pismeno, osebno ali po svojem predstavniku razložiti svoje mnenje in dati potrebna pojasnila.

Glej komentar k 29. členu.

31. člen

Ko določeni odbor dokonča postopek o proučitvi razlogov za razrešitev, predloži poročilo predstavnikiškemu telesu, ki o tem odloča.

Glej komentar k 29. členu.

32. člen

Sodniki in sodniki porotniki morajo biti pred razrešitvijo zaslišani.

Glej komentar k 29. členu.

V. ODSTRANITEV SODNIKOV IZ SLUŽBE

33. člen

Predsedniki sodišč in sodniki smejo biti odstranjeni iz službe bodisi z zvezi z uvedbo kazenskega postopka zoper nje, bodisi iz razlogov, navedenih v 28. členu tega zakona.

Odstranitev iz službe. — Odstranitev iz službe je ukrep, s katerim se sodišče zavaruje pred morebitnim škodljivim delom predsednika, podpredsednikov ali sodnikov oziroma s katerim se varuje ugled in avtoriteta sodišča. V razliko od razrešitve, s katero sodnik dokončno preneha opravljati sodniško službo, pomeni odstranitev iz službe začasno prenehanje sodniške službe.

Odstranitev iz službe je lahko posledica uvedbe kazenskega postopka ali pa posledica tega, da so podani razlogi za razrešitev iz 28. člena zakona o ureditvi ljudskih sodišč.

Med odstranitvijo iz službe se preiskuje kazenska odgovornost predsednika sodišča oziroma sodnika, ali pa se ugotavljajo razlogi za razrešitev.

Glede izplačila prejemkov odstranjenemu predsedniku oziroma sodniku velja določba 86. člena zakona o državnih uslužbencih.

Prepisi o odstranitvi iz službe se ne nanaša na sodnike porotnike. Če so glede sodnika porotnika podani razlogi, zaradi katerih bi bil sodnik odstranjen iz službe, ga kratko ni treba klicati v sodniško službo.

Če je predsednik sodišča odstranjen iz službe, opravlja do dokončne rešitve o njegovi razrešitvi to funkcijo sodnik, ki ga določa republiški minister za pravosodje.

34. člen

V zvezi z uvedbo kazenskega postopka se sodniki Vrhovnega sodišča FLRJ odstranijo iz službe po odločbi javnega tožilca FLRJ, sodniki ostalih sodišč pa po odločbi javnega tožilca ljudske republike oziroma javnega tožilca avtonomne pokrajine.

Odločbo javnega tožilca FLRJ mora odobriti Prezidij Ljudske skupščine FLRJ, odločbo javnega tožilca ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine pa mora odobriti prezidij ljudske skupščine republike oziroma ljudska skupščina avtonomne pokrajine.

Odstranitev iz službe v zvezi z uvedbo kazenskega postopka. — Če se zoper sodnika uvede kazenski postopek, ne more biti odstranjen iz službe, dokler ni razrešen. Javni tožilec FLRJ oziroma javni tožilec ljudske republike ali avtonomne pokrajine (ne pa tudi nižji javni tožilci) odločajo o odstranitvi iz službe, vendar pa mora njegovo odločbo potrditi Prezidij Ljudske skupščine FLRJ oziroma prezidij ljudske skupščine ljudske republike oziroma ljudske skupščine avtonomne pokrajine. Iz tega izhaja jasno, da je odločba javnega tožilca o odstranitvi iz službe začasna. Vendar pa v času od odstranitve do dokončne odločbe vseh organov državne oblasti sodnik ne more opravljati sodniške službe. Odločbo o odstranitvi sodnika je treba poslati organu pravosodne uprave, t.j. ministrstvu za pravosodje FLRJ oziroma ministrstvu za pravosodje ljudske republike oziroma poverjeništvu za pravosodje glavnega izvršilnega odbora ljudske skupščine Avtonomne pokrajine Vojvodine.

Pri odstranitvi iz službe po tem členu je mišljena uvedba postopka zaradi kakršnega koli kaznivega dejanja, ne pa samo zaradi kaznivega dejanja, storjenega v službi.

Odstranitev iz službe po tem predpisu je vezana na uvedbo kazenskega postopka. Javni tožilec torej ne more odstraniti sodnika iz službe, če ni zoper njega uveden kazenski postopek.

Ta odločba se nanaša tudi na predsednika sodišča, ne pa na sodnike porotnike.

Stvar konkretnega primera je, ali počaka predstavniško telo na dovršitev kazenskega postopka, ali pa razreši sodnika že na podlagi podanega gradiva. Možno je, da izda predstavniško telo v posameznem primeru zaradi ugleda sodišča odločbo o razrešitvi že na podlagi podatkov, ki mu jih da posebni odbor (tretji odstavek 29. člena), ne glede na izid kazenskega postopka.

35. člen

Razen v primeru odstranitve iz službe zaradi uvedbe kazenskega postopka sme biti predsednik in sodnik okrajnega ali okrožnega sodišča odstranjen iz službe po odločbi vrhovnega sodišča ljudske republike oziroma vrhovnega sodišča avtonomne pokrajine; predsednik in sodniki vrhovnega sodišča ljudske republike in avtonomne pokrajine smejo biti odstranjeni iz službe po odločbi prezidija ljudske skupščine republike oziroma ljudske skupščine avtonomne pokrajine, predsednik in sodnik Vrhovnega sodišča FLRJ pa po odločbi Prezidija Ljudske skupščine FLRJ.

Odstranitev iz službe ne glede na to, ali je uveden kazenski postopek. — Predsedniki sodišč in sodniki so lahko odstranjeni iz službe ne le v zvezi z uvedbo kazenskega postopka zoper nje, temveč tudi iz drugih razlogov. To so razlogi za razrešitev, ki so naštetih v drugem odstavku 28. člena zakona o ureditvi ljudskih sodišč.

Če je iz takih razlogov odstranjen predsednik ali sodnik okrajnega ali okrožnega sodišča, odloča o tem dokončno senat vrhovnega sodišča ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine. Odločbo o odstranitvi iz službe pošlje vrhovno sodišče tistemu predstavniškemu telesu, ki je pristojno za razrešitev, in ministrstvu za pravosodje ljudske republike oziroma poverjeništvu za pravosodje glavnega izvršilnega odbora ljudske skupščine Avtonomne pokrajine Vojvodine.

Če gre za odstranitev predsednika, podpredsednika ali sodnika avtonomne pokrajine, odloča o njej ljudska skup-

ščina avtonomne pokrajine in pošlje odločbo svojemu glavnemu izvršilnemu odboru.

Odločbo o odstranitvi predsednika, podpredsednika ali sodnika vrhovnega sodišča ljudske republike izda prezidij ljudske skupščine ljudske republike in jo pošlje ministrstvu za pravosodje ljudske republike.

Odločbo o odstranitvi predsednika, podpredsednika ali sodnika Vrhovnega sodišča FLRJ izda Prezidij Ljudske skupščine FLRJ in jo pošlje ministrstvu za pravosodje FLRJ.

VI. VPOKLIC SODNIKOV POROTNIKOV

36 člen

Sodniki porotniki so dolžni odzvati se vpoklicu k izvrševanju svoje sodniške dolžnosti.

Vpoklic sodnikov porotnikov. — V skladu z 33. členom ustave FLRJ so izvoljeni sodniki dolžni opravljati dolžnosti, ki so jim zaupane. Opravljanje te dolžnosti torej ni samo njihova pravica, temveč tudi dolžnost.

V tej določbi je poudarjen pomen rednega prihajanja sodnikov porotnikov k sodišču. Da bi moglo sodišče v vrsti zadev, ki jih rešuje, razporediti čas in organizirati svoje delo, morajo tudi porotniki kadar so poklicani, spoštovati disciplino in se držati predpisanega reda, ki je nujen pri sodnem delu. Sodišče ima opravka s strankami, pričami, izvedenci itd. Izostanek ali neredno prihajanje katerega koli od povabljenih dela sodišču težave, prav gotovo pa mu dela težave, če sodnik porotnik izostane ali se neredno odziva vabilu. Brez sodnikov porotnikov se ne more sestaviti senat, ne more se soditi. Posledica tega je preložitev razprav in obravnav, povečanje sodnih stroškov, zamuda državljanov, kar pa je zlasti važno: izostajanje sodnikov porotnikov izpodkopava ugled sodišča in sploh ljudske oblasti.

Glede rednega prihajanja sodnikov porotnikov so bili doseženi neki uspehi, potrebno pa je še kljub temu opozarjati sodnike porotnike na to, da je treba redno prihajati k sodišču, zlasti tiste, ki doslej tega niso pravilno pojmovali.

Delo s sodniki porotniki je odgovorno delo predsednika sodišča in vseh sodnikov. Da bi sodniki porotniki mogli pravilno opravljati svojo dolžnost, jih je treba pravilno klicati, kakor je to predpisano v 37. in 38 členu zakona o ureditvi ljudskih sodišč.

37. člen

Sodniki porotniki se kličejo v službo po pravilu največ za petnajst dni v letu, od časa do časa in po določenem vrstnem redu.

Sodnike porotnike razporeja in kliče v službo predsednik sodišča.

---

1. *Vpoklic sodnikov porotnikov.* — Zakon postavlja pravila, po katerih je treba klicati sodnike porotnike.

Temeljno pravilo je, da smejo biti sodniki porotniki klicani k sodišču največ petnajst dni v letu. Samo izjemoma se sme odstopiti od tega pravila.

Razloge za tako določbo je treba gledati v tem, da opravlja sodnik porotnik svojo sodniško službo poleg svojega stalnega poklica in da je v interesu našega gospodarstva, če se državljani enakomerno obremenijo z javnimi dolžnostmi.

Drugo pravilo je, da se sodniki porotniki kličejo k sodišču od časa do časa, t.j. da opravljajo sodniško službo po en dan. Izjemoma, če narava dela tako zahteva ali če so prometne razmere posebno neugodne, ostanejo lahko v službi daljši čas, vendar kljub temu ne dalje, kakor pa to narekujejo razlogi, ki so privedli do takega podaljšanja službe. Prihajanje sodnikov porotnikov v presledkih bolj ustreza njihovi povzdigi, kajti če prihajajo k sodišču od časa do časa, se postopoma in bolj metodično uvedejo v sodniško dolžnost.

2. *Razporejanje poklicanih sodnikov porotnikov.* — Sodniki porotniki se kličejo k sodišču po določenem redu. V tem pogledu je praksa različna. Smislu zakona ustreza najbolj, če se za določen čas naprej določi, katere dni naj posamezni sodniki porotniki pridejo k sodišču.

Sodnike porotnike kliče predsednik sodišča, pa tudi tehnična opravila v zvezi z vpoklicem so pod njegovim vodstvom. V nasprotju je z zakonom, če to dela kak drug

sodnik ali uslužbenec. Predsednik sodišča skrbi za povzdigo sodnikov porotnikov, vodi razvid o njih in zapisuje svoja zapažanja o delu vsakega posameznega. Od časa do časa poroča o delu porotnikov republiškememu ministrstvu za pravosodje in predstavniskemu telesu.

38. člen

Predsednik sodišča sme ne glede na določeni vrstni red odrediti, da posamezni sodniki porotniki stalno sodelujejo pri sojenju določenih vrst sporov, če tak razpored koristi boljšemu reševanju zadev glede na strokovno znanje in izkušnje posameznih sodnikov porotnikov.

Ne glede na določeni vrstni red sme predsednik sodišča klicati v službo sodnike porotnike v nujnih primerih in takrat, če se nadaljuje sojenje, v katerem so določeni sodniki porotniki sodelovali.

Odstopki od določenega vrstnega reda pri vpoklicu sodnikov porotnikov. — Zaradi uspešnejšega sojenja imajo predsedniki sodišč pravico določiti glede na konkretno zadevo, ki jo je treba obravnati, in glede na vrsto in naravo zadev, ki naj se obravnavajo, porotnike, ki naj sodelujejo v senatu, ne glede na določeni vrstni red. Predsedniki storijo to, kadar jim to narekujejo strokovno znanje in izkušnje posameznih sodnikov porotnikov. V zapletenih računskih stvareh bo n. pr. poklican porotnik, ki bo glede na svoj poklic in vajenost v računskih zadevah mogel mnogo več prispevati pri obravnavanju stvari. V kazenskih zadevah, kjer so obdolženci mladoletniki, bo poklican učitelj, predavatelj in sploh nekdo, ki bo mogel zaradi svojih izkušenj pri delu z mladino uspešno sodelovati v sodnem senatu (314. člena zakona o kazenskem postopku). Mimo določenega vrstnega reda se smejo sodniki porotniki klicati, če to zahteva nujnost rešitve določene zadeve. Tako utegne biti sodišče zaradi nujnosti obravnave zadeve prisiljeno v primeru kaznivega dejanja nedovoljne špekulacije poklicati sodnika porotnika iz bližnjega kraja.

Predsednik sodišča mora gledati na to, da pokliče v zadevah, v katerih je bila obravnava ali razprava preložena, sodnike porotnike, ki so sodelovali na prejšnjih obravnavah oziroma razpravah. To mora storiti zlasti v

tistih primerih, kadar zahteva zapletenost zadeve enako sestavo senata. S tem se izogne ponavljanju dokaznega postopka. Zaradi spremembe v senatu se namreč glavna obravnava praviloma začne znova (211. člen zakona o kazenskem postopku).

39. člen

Sodnik porotnik, ki ne more priti v službo, je dolžan obvestiti predsednika sodišča o svoji zadržanosti, brž ko zanjo zve. V takem primeru pokliče predsednik sodišča drugega sodnika porotnika.

Zadržanost sodnikov porotnikov. — V tej določbi navedene ukrepe je mogoče izvesti samo tedaj, če je sodnik porotnik pravočasno obveščen o svojem vpoklicu, tako da lahko pravočasno opraviči svojo zadržanost in da se na njegovo mesto lahko pravočasno pokliče drug sodnik porotnik.

Predsednik sodišča se mora zlasti truditi, da pouči sodnika porotnika in mu predloži vse težave in škodo, ki nastane, če sodnik porotnik opusti svojo dolžnost in ne sporoči sodišču pravočasno razlogov, iz katerih ne bo mogel priti k sodišču.

Zoper malomarne in nevestne porotnike se uporabijo disciplinski ukrepi po 91. členu tega zakona.

VII. OKRAJNA SODIŠČA

40. člen¹⁾

Do izdaje predpisov, ki bodo določili njihovo pristojnost, sodijo okrajna sodišča, če ni z zakonom drugače določeno, na prvi stopnji:

a) v kazenskih zadevah zlasti: o kaznivih dejanjih zoper življenje, telo, svobodo, čast, premoženje zasebnikov, zdravje, javno moralo, zakonsko zvezo in rodbino, pravosodje in o kaznivih dejanjih napravljanja in uporabe krivih mer, napravljanja in uporabe lažnih ali ponarejanja pristnih listin, razen tistih, za katera je pristojno

¹⁾ Glej zakon o spremembah zakona o ureditvi ljudskih sodišč z dne 4. maja 1948, Uradni list FLRJ št. 38 z dne 8. maja 1948.

na prvi stopnji okrožno sodišče; od kaznivih dejanj zoper splošno ljudsko in združno premoženje ter premoženje družbenih organizacij o tistih dejanjih, za katera je z zakonom predpisana kazen odvzema prostosti s prisilnim delom do desetih let ali kaka druga kazen razen smrtne kazni;

b) v civilnih zadevah zlasti: v premoženjskih sporih, v katerih je ena stranka država, državno podjetje ali državna ustanova, in v sporih o povračilu škode, ki jo napravijo državljanom državni uslužbenci z nepravilnim opravljanjem službe, če vrednost zahtevka ne presega petdeset tisoč dinarjev; v premoženjskih sporih ne glede na vrednost, če nobena od strank ni država, državno podjetje ali državna ustanova; v sporih iz razmerja staršev in otrok, zakonskih ali nezakonskih; v sporih o določitvi in popravku mej nepremičnin; v sporih o služnostih; v sporih zaradi motenja posesti; v sporih iz zakupnih in najemnih pogodb; v sporih, ki izvirajo iz delovnih razmerij; praviloma v vseh nepravih in vseh izvršilnih zadevah.

1. *Okrajna sodišča.* — Okrajna sodišča so v našem sodnem sistemu najnižja sodišča. Praviloma sodijo samo na prvi stopnji. Izjemoma sodijo na drugi stopnji (41. člen) o zadevah, o katerih je odločal kak drug državni organ. Okrajna sodišča obsegajo krajevno najmanjše območje in so zato ljudstvu najbližja in najdosepnejša. Zaradi tega sprejemajo okrajna sodišča na zapisnik predloge, prošnje, tožbe in pritožbe; dajejo navodila za uveljavljanje in zavarovanje pravic državljanov, organizirajo tkzv. sodne dneve izven sedeža sodišča, dajejo pravno pomoč na za-prosila sodišč in drugih organov.

2. *Prístojnost sodišč.* — Z zakonom je določeno, katera sodišča sodijo na prvi stopnji o posameznih kazenskih in civilnih zadevah. Izvrševanje pravosodja na prvi stopnji je zaradi prostranosti države zaupano večjemu številu sodišč. To je razlog, da je ustanovljeno večje število sodišč. Po tej strani so si sodišča med seboj enaka, le da je za vsako sodišče določeno območje, na katerem izvršuje pravosodje.

Po drugi strani pa se sodišča ločijo med seboj tudi po vrsti. V kazenskih zadevah je glede na težo dela določeno,

naj o posameznih kaznivih dejanjih sodijo ena sodišča, da pa naj bodo za sojenje o drugih kaznivih dejanjih pristojna druga sodišča. Prav tako je tudi v civilnih zadevah glede na naravo in vrsto sporne stvari ali pa glede na vrednost spora določeno, naj sodišče te ali druge vrste obravnava spor oziroma odloči o kaki drugi civilni zadevi. Pri sodiščih ločimo torej stvarno in krajevno pristojnost.

Stvarna pristojnost sodišč se določi po vrsti zadev, ki jih določeno sodišče rešuje. Tako je n. pr. za sojenje o kaznivih dejanjih zoper ljudstvo in državo pristojno okrožno sodišče, kar pomeni, da je to sodišče stvarno pristojno za sojenje o takih dejanjih.

Krajevna pristojnost se določa po kraju, kjer je sodišče. Za reševanje premoženjskih sporov med državljani so n. pr. pristojna okrajna sodišča. Katero okrajno sodišče v državi pa je pristojno obravnati konkretni premoženjski spor, je odvisno od tega, katero izmed njih je krajevno pristojno.

V zakonu o ureditvi ljudskih sodišč je določena stvarna, ne pa tudi krajevna pristojnost sodišč. Krajevna pristojnost za kazenske zadeve je določena v členih 26. do 31. zakona o kazenskem postopku, medtem ko bo krajevna pristojnost za civilne zadeve določena v zakonu o civilnem postopku.

Vse, kar je bilo zgoraj rečenega, se nanaša na stvarno in krajevno pristojnost na prvi stopnji. Pristojnost na drugi stopnji se namreč določa po razmerju, kakršno je med sodišči. Pristojnost okrožnega kot drugostopnega sodišča se n. pr. določi glede na to, katero okrajno sodišče je sodilo na prvi stopnji.

3. *Stvarna pristojnost okrajnih sodišč.* — Okrajna sodišča sodijo na prvi stopnji v tistih kazenskih zadevah, ki so našteje v 20. členu o kazenskem postopku.

Temeljno merilo za razmejitev prvostopne stvarne pristojnosti med okrajnimi in okrožnimi sodišči v kazenskih zadevah je v tem, da sodijo okrožna sodišča o najhujših kaznivih dejanjih, ki so neposredno naperjena zoper državno in družbeno — ekonomsko ureditev države, medtem ko so okrajna sodišča praviloma stvarno pristojna za sojenje o kaznivih dejanjih, naperjenih zoper življenje, telo, prostost in druge pravice državljanov. To merilo ni

absolutno, ker tudi okrajna sodišča lahko sodijo o kaznivih dejanjih zoper splošno ljudsko in združno premoženje ali premoženje družbenih organizacij. V tem primeru se temeljno merilo dopolni s težo delo, t.j. stopnje njegove družbene nevarnosti.

Stvarna pristojnost v civilnih zadevah je za sedaj določena v 40. členu zakona o ureditvi ljudskih sodišč.

Glede razmejnitve prvostopne stvarne pristojnosti med okrajnimi in okrožnimi sodišči v civilnih zadevah je za temeljno merilo vzeta važnost zadeve s stališča zaščite pravice in z zakonom zaščiteneh interesov državnih uradov, ustanov in podjetij. Tudi to merilo pa ni absolutno, ker narekujeta včasih bližja dostopnost okrajnih sodišč in hitrost postopka izjemo od tega pravila.

Prvostopna stvarna pristojnost okrajnih sodišč v civilnih zadevah je subsidiarne narave, t.j. predpisi o pristojnosti se uporabijo samo tedaj, če ni s posebnim zakonom določeno kaj drugega. Poleg tega je določitev te pristojnosti v zakonu o ureditvi sodišč začasna. Njihovo stvarno pristojnost v civilnih zadevah bo namreč dokončno določil zakon o civilnem postopku.

41. člen

Okrajno sodišče odloča na drugi stopnji, če je to z zakonom določeno.

Okrajno sodišče kot drugostopno sodišče. — Z zakonom se lahko določi, da odloča okrajno sodišče tudi na drugi stopnji. Vendar pa utegne biti to po naši dosedanji zakonodaji samo tedaj, če ja na prvi stopnji odločal kak drug državni organ, ne pa sodišče. Tako odloča n. pr. okrajno sodišče na drugi stopnji po 16. členu zakona o nedovoljeni trgovini, nedovoljeni špekulaciji in gospodarski sabotaži o pritožbi zoper odločbo komisije, ki jo ustanovi krajevni ljudski odbor in ki ima pravico izreči denarno kazen do 1000 dinarjev in zaplembo predmetov kaznivega dejanja.

Za postopek pred okrajnim sodiščem veljajo v takih primerih predpisi in pravila, po katerih sicer postopajo drugostopna sodišča. Okrajno sodišče odloči o pritožbi na seji ali pa odredi obravnavo, glede na to, ali misli, da je

organ, ki je izdal izpodbijano odločbo, zadosti obravnal zadevo ali ne.

Kadar sodi okrajno sodišče na drugi stopnji in ni predpisano kaj drugega, je njegov senat po 15. členu tega zakona sestavljen iz treh sodnikov, če pa sodišče nima dosti sodnikov, je senat, ki sodi na drugi stopnji, sestavljen iz enega sodnika in dveh porotnikov.

42. člen

Okrajno sodišče ne more izreči smrtne kazni. Če javni tožilec spozna, da bi se za posamezna kazniva dejanja mogla izreči ta kazen, predloži obtožbo okrožnemu sodišču, ki postane tako pristojno za sojenje o tej zadevi.

Okrajno sodišče ne more izreči smrtne kazni. — O kaznivih dejanjih, za katera se more izreči smrtna kazen, se postopek vodi pri okrožnem kot prvostopnem sodišču, izjemoma pa lahko pa tudi pred vrhovnim sodiščem po 56a in 57. členu tega zakona. V enakem smislu rešuje to vprašanje tudi 21. člen zakona o kazenskem postopku.

Če se v kazenski zadevi, glede katere se je začel ali teče postopek pred okrajnim sodiščem, izkaže, da bi se glede na dejansko in pravno stanje mogla izreči smrtna kazen, se zadeva odstopi v sojenje okrožnemu sodišču. Predlog o tem lahko poda javni tožilec, po 21. členu zakona o kazenskem postopku pa lahko okrajno sodišče odstopi zadevo okrožnemu sodišču tudi po lastni presoji. Okrožno sodišče v takem primeru ne more zavrnilo sojenja, ni pa vezano na nazor javnega tožilca oziroma okrajnega sodišča glede kazni.

43. člen

Število okrajnih sodišč v ljudski republiki določi vlada ljudske republike na predlog ministra za pravosodje ljudske republike. V avtonomni pokrajini določi število okrajnih sodišč glavni izvršilni odbor avtonomne pokrajine.

Pri določanju števila okrajnih sodišč bodi načelo, da naj bo sodstvo čim bližje ljudstvu.

Število okrajnih sodišč. — Število okrajnih sodišč je odvisno od naseljenosti, prosvetljenosti, razvitosti prav-

nega življenja, gospodarskega in ekonomskega ustroja kraja, prometnih zvez in dr. Na število in raspored sodišč vpliva tudi organizacija teritorialnih upravnih enot. Zato obsegajo okrajna sodišča praviloma območje okrajnega ljudskega odbora, tako da se krajevna pristojnost okrajnih ljudskih odborov krije s krajevno pristojnostjo okrajnih sodišč. O številu, razmestitvi in sedežih sodišč odloča vlada republike oziroma glavni izvršilni odbor ljudske skupščine Avtonomne pokrajine Vojvodine.

44. člen

Okrajno sodišče je sestavljeno iz predsednika, potrebnega števila sodnikov in sodnikov porotnikov.

Število sodnikov in sodnikov porotnikov pri posameznih okrajnih sodiščih določa minister za pravosodje ljudske republike oziroma glavni izvršilni odbor avtonomne pokrajine.

Sestava okrajnega sodišča. — Sestavo okrajnega sodišča določa 44. člen s tem, da predpisuje, da mora biti pri vsakem okrajnem sodišču poleg predsednika potrebno število sodnikov in sodnikov porotnikov.

V razliko od prednje določbe, po kateri določa število sodišč vlada ljudske republike oziroma glavni izvršilni odbor ljudske skupščine Avtonomne pokrajine Vojvodine, določa število sodnikov in sodnikov porotnikov pri okrajnih sodiščih v ljudski republikli minister za pravosodje, v Avtonomni pokrajini Vojvodini pa glavni izvršilni odbor.

Pri določanju števila sodnikov in sodnikov porotnikov je treba gledati na obremenjenost sodišča in vsak čas ukreniti potrebno za ekonomčen in pravičen raspored sodnikov. Predsedniki sodišč morajo s skrbno pr. pravljenimi ponočili opozarjati pravosodno upravo na vse spremembe, ki utegnejo vplivati na pravilno reševanje tega vprašanja.

45. člen

Sodniki okrajnih sodišč pripravljajo kot sodniki poedinci vse kazenske in civilne zadeve za sojenje v senatu, poleg tega pa samostojno rešujejo nepravdne zadeve

in zadeve izvršbe, kakor tudi druge zadeve, če zakon tako določa.

Sodnik poedinec okrajnega sodišča. — Sodišče sodi vselej v senatu. Preden pa pride do sojenja, je treba opraviti vrsto opravil, katerih namen je, da se z njimi pripravi sojenje v senatu. Sem spadajo n.pr. popravek tožbe, razpis obravnave, zbiranje dokazov, vabila strank, prič in izvedencev in pod.

Vsa ta pripravljalna opravila opravlja sodnik poedinec.

Prav tako se tudi nepravdne in izvršilne zadeve ne rešujejo v senatu, temveč jih rešuje sodnik poedinec.

Nepravdne zadeve so tiste zadeve, pri katerih niso sporne dejanske okoliščine in tudi ni sporno, ali pripada nekomu določena pravica. Prisojilo dediščine, delitev, razveljavitev listine, overitev listine in pod. — vse to so nepravdne zadeve. Vendar pa se nepravdna zadeva lahko spremeni v pravdo. Če nastane n. pr. pri zapuščinski obravnavi spor o veljavnosti oporoke ali o tem, kdo je vse vpoklican k dedovanju, se ta vprašanja ne morejo obravnati v nepravdnem postopku, temveč jih je treba najprej obravnati v pravdi in šele potem, ko se pravda konča, izdati na podlagi izida pravde odločbo o prisojilu dediščine v nepravdnem postopku.

Kar se tiče izvršilnih zadev, jih prav tako rešuje sodnik poedinec okrajnega sodišča, jasno pa je, da rešujejo spore, ki utegnejo nastati z izvršbo (n.pr. izločitvene tožbe), senati pristojnih sodišč.

46. člen

Če pri okrajnem sodišču ni sodnika, ki bi nadomestil zadržanega sodnika okrajnega sodišča, sme predsednik okrožnega sodišča začasno poslati na delo sodnika okrožnega sodišča ali pa sodnika okrajnega sodišča iz območja istega okrožnega sodišča.

Tako delo sodnika okrožnega ali okrajnega sodišča sme trajati največ dva meseca.

Pošiljanje sodnikov na delo. — Nimajo vsa sodišča enakega števila sodnikov. Po 44. členu določa republiški

minister za pravosodje oziroma glavni izvršilni odbor ljudske skupščine Avtonomne pokrajine Vojvodine število sodnikov pri posameznih sodiščih glede na njihovo potrebo. Potreba sodišča po večjem ali manjšem številu sodnikov pa je odvisna od obsega dela, ki povprečno odpade na posamezno sodišče. Glede na to imajo nekatera okrajna sodišča enega ali največ dva sodnika, ker lahko eden ali dva senata obravnata vse primere, ki pridejo pred to sodišče. Dogaja pa se, da ostane tako majhno sodišče brez sodnika, ker je ta lahko iz različnih razlogov zadržan in ne more opravljati svoje službe. Z določbo tega člena je predsednik okrožnega sodišča upravičen, da pošlje v tako sodišče začasno na delo sodnika okrožnega sodišča ali sodnika okrajnega sodišča iz območja svojega okrožnega sodišča. S tem je omogočeno neovirano in redno delovanje okrajnega sodišča, ki je ostalo brez sodnika.

Enako ravna predsednik okrožnega sodišča, če gre za razrešitev ali odstranitev sodnika iz službe, pa pri sodišču ni drugega sodnika ali ni zadosti sodnikov.

S to določbo je zakon odvrnil potrebo, da bi se za vsak primer že vnaprej izvolilo pri sodiščih več sodnikov, kakor pa jih delo dejansko zahteva. S stališča prihranka sredstev in pravilnejše razporeditve uslužbencev daje ta dolobča možnost boljše rešitve vprašanja, ne da bi bilo okrnjeno načelo, po katerem opravljajo sodno službo samo sodniki, ki jih je izvolilo predstavniško telo ustreznega območja, ker je to samo začasen ukrep, ki sme trajati največ dva meseca.

Pravico iz tega člena naj predsedniki okrožnih sodišč uporabijo samo tedaj, če je podana dejanska potreba, da se sodnik pošlje na delo v drug kraj.

Sodnik, ki se po tem členu pošlje na delo k drugemu sodišču, je tudi za delo pri tem sodišču odgovoren tistemu predstavniškemu telesu, ki ga je izvolilo.

47. člen

Minister za pravosodje ljudske republike sme odrediti, da imajo okrajna sodišča uradne dneve izven sedeža sodišča. V katerih krajih in ob katerem času naj imajo

uradne dneve, odredi minister za pravosodje ljudske republike, ki odredi tudi, kateri posli se smejo opravljati ob uradnih dnevih.

Sodni dnevi. — Namen sodnih dnevov izven okrajnega sodišča je dvojen: po eni strani naj bi omogočili državljanom, da lažje dosežejo sodno pomoč pri uveljavljanju svojih pravic, po drugi strani pa, da se zmanjšajo stroški sodnega postopka. Tako je treba ob sodnih dnevih obravnavati tiste kazenske in civilne zadeve, pri katerih so priče ali stranke iz istega ali bližnjega kraja, sprejemati na zapisnik tožbe, pritožbe in druge zadeve, sestavljati oporoke, pogodbe in dr.

Pobuda za sodne dneve mora priti od samega okrajnega sodišča, ki najbolje pozna razmere svojega kraja. Zato je dolžnost predsednikov okrajnih sodišč, da podajo republiškemu ministrstvu za pravosodje obrazložen predlog za sodne dneve z navedbo, kje in kdaj naj bodo taki dnevi.

48. člen

Ob dnevih in ob času, kakor odredi predsednik sodišča, se pri okrajnih sodiščih od državljanov sprejemajo na zapisnik predlogi, prošnje, pritožbe, tožbe in podobno in se jim dajejo tudi potrebna navodila za uveljavljenje in zavarovanje njihovih pravic.

Pravna pomoč državljanom. — Ena izmed važnih nalog sodišč je tudi pravna pomoč državljanom, ki je v tem, da se dajejo državljanom navodila, kako naj uveljavijo in zavarujejo svoje pravice in z zakonom zaščitene koristi. Če je za tako uveljavitev ali zavarovanje potrebna sodna pomoč, morajo okrajna sodišča sprejemati od strank tudi potrebne izjave in predloge.

Pravno pomoč dajejo državljanom tudi okrajni ljudski odbori, vendar pa te pomoči ni mogoče razumeti kot spor o pristojnosti med sodišči in okrajni mi ljudskimi odbori. Tam, kjer mora državljan uveljaviti svojo pravico po sodišču, mu mora dati pravno pomoč okrajno sodišče, če pa naj to pravico doseže pri drugih državnih organih, mu

mora dati pravno pomoč tako sodišče kakor tudi ljudski odbor.

Zaradi pravilne organizacije pri uresničevanju te naloge je dolžnost predsednika okrajnega sodišča, da določi uslužbenca, ki naj jo opravljajo, pri tem pa mora predsednik paziti, da je ta pomoč dejanska, ne pa samo formalna, kar pa je odvisno najpogosteje od strokovne izobrazbe uslužbenca, ki to pravno pomoč daje. Zato je treba v vseh zapletenih primerih, zlasti za sestavljanje pritožb, tožb in podobno, odrediti za pravno pomoč sodnika.

Dajanje pravne pomoči pa ne sme biti v škodo izpolnjevanju drugih nalog sodišča. Nepravilen pojav je, če prihajajo stranke na sodišče ob vsakem času, ne glede na to, da so tedaj razprave ali da se opravljajo druga dela. Okrajna sodišča ne morejo zaradi pravne pomoči sprejemati strank ob vsakem času, temveč je treba za to določiti dan in uro. Da pa bi samo dajanje pravne pomoči pravilno potekalo, je treba njen raspored razglasiti v vseh krajih v območju okrajnega sodišča. Nedvomno je seveda, da v prav nujnih primerih stranke lahko pridejo na sodišče ob vsakem času in s predsednikovim dovoljenjem prosijo za pravno pomoč.

VIII. OKROŽNA SODIŠČA

49. člen¹⁾

Do izdaje predpisov, ki bodo določili njihovo pristojnost, sodijo okrožna sodišča, če z zakonom ni drugače določeno, na prvi stopnji:

a) v kazenskih zadevah: o kaznivih dejanjih zoper ljudstvo in državo, zoper službeno dolžnost, zoper splošno varnost ljudi, premoženja in javnega prometa; o kaznivih dejanjih ponarejanja denarja in njega uporabe, napravljanja in uporabe lažnih javnih listin, testamentov, menic, čekov in vrednostnih papirjev ter njih predrugačenja; od kaznivih dejanj zoper splošno ljudsko in združeno premoženje ter premoženje družbenih organizacij pa samo o tistih dejanjih, za katera je z zakonom predpisana kazen,

¹⁾ Glej zakon o spremembah zakona o ureditvi ljudskih sodišč z dne 4. maja 1948, Uradni list FLRJ št. 38 z dne 8. maja 1948.

večja od desetih let odvzema prostosti s prisilnim delom, ali smrtna kazen;

b) v civilnih zadevah zlasti: v premoženjskopравnih sporih, v katerih je ena stranka država, državno podjetje ali državna ustanova, kakor tudi v sporih glede povračila škode, ki jo napravijo državljanom državni uslužbenci z nepravilnim opravljanjem službe, če vrednost zahtevka presega petdeset tisoč dinarjev; v sporih, ki izhajajo iz medsebojnega razmerja zakoncev in se ne nanašajo na čisto premoženjskopравne zahtevke, med katere spadajo zlasti spori o veljavnosti, ničnosti in razvezi zakonske zveze; v sporih o rudniških in pomorskih zadevah;

c) vodijo trgovinski register.

---

1. *Okrožna sodišča.* — V sistemu ureditve ljudskih sodišč imajo okrožna sodišča posebno mesto.

Pristojnost sodišč se v celoti ne krije s pristojnostjo teritorialnih upravnih enot. Razlike nastajajo od tod, ker avtonomne oblasti in oblasti nimajo posebnih sodišč, po drugi strani pa imamo okrožna sodišča, čeprav so okrožni ljudski odbori odpravljeni.

Okrožna sodišča sodijo na prvi stopnji o najhujših kaznivih dejanjih in v tistih civilnih zadevah, ki imajo za državo največji pomen. Na drugi stopnji odločajo o pritožbah zoper odločbe (sodbe in sklepe) okrajnih sodišč v njihovem območju.

Pomen okrajnih sodišč je tudi v tem, da kot višja sodišča nadzorujejo delo okrajnih sodišč. V zvezi z nadzorstvom nad poslovanjem okrajnih sodišč je posebno pomembna vloga predsednika sodišča, ki povezan z organi pravosodne uprave uresničuje njene naloge z neposrednim nadzorstvom nad poslovanjem okrajnih sodišč.

2. *Stvarna pristojnost okrajnih sodišč.* — Stvarna pristojnost okrajnih sodišč v kazenskih zadevah je določena v 22. členu zakona o kazenskem postopku, medtem ko velja glede pristojnosti v civilnih zadevah 49. člen zakona o ureditvi ljudskih sodišč.

O razmejitvi prvostopne stvarne pristojnosti med okrajnimi in okrožnimi sodišči in o merilu za to razmejitev je bilo govora pri 40. členu. Tu je treba poudariti, da določa zakon o ureditvi ljudskih sodišč, enako kakor pri

okrajnih sodiščih, stvarno pristojnost okrožnih sodišč samo v toliko, kolikor ni predpisano kaj drugega, in dotlej, dokler ne bodo izdani predpisi, ki bodo pristojnost okrožnih sodišč dokončno določili. Stvarna pristojnost okrožnih sodišč je torej po zakonu o ureditvi ljudskih sodišč določena le subsidiarno in je začasna.

50. člen

Na drugi stopnji odločajo okrožna sodišča o pritožbah, vloženi zoper odločbe okrajnih sodišč.

Okrožna kot drugostopna sodišča. — Okrožno sodišče je v razmerju do področnih okrajnih sodišč drugostopno sodišče, t.j. sodišče, ki odloča o pritožbah zoper tiste odločbe (sodbe in sklepe) okrajnih sodišč, zoper katere je vložena pritožba. Odločbe, ki jih izda okrožno sodišče na drugi stopnji, so pravnomočne.

51. člen

Okrožna sodišča odločajo v sporih o pristojnosti med okrajnimi sodišči svojega območja.

---

1. *Spor o pristojnosti.* — Spor o pristojnosti je podan, kadar si dvoje ali več sodišč lasti pristojnost za sojenje v določeni zadevi ali kadar dvoje ali več sodišč noče soditi o posamezni zadevi, ker mislijo, da niso pristojna. V prvem primeru je podan pozitiven, v drugem primeru pa negativen spor o pristojnosti.

Spor o pristojnosti se lahko nanaša na stvarno kakor tudi na krajevno pristojnost. Pozitiven spor o stvarni pristojnosti je podan n.pr. tedaj, če si sodišča različne vrste (okrožna in okrajna) lastijo pristojnost, soditi o posamezni zadevi, ker vsako izmed njih misli, da je stvarno pristojno odločiti o njej na prvi stopnji. Negativen spor o krajevni pristojnosti pa je podan n.pr. tedaj, če dvoje ali več sodišč iste vrste (dve okrajni sodišči) misli, da niso krajevno pristojna odločati o zadevi na prvi stopnji, in zato nočejo soditi o njej.

Spor o pristojnosti mora praktično nastati le tedaj, ko se določa pristojnost na prvi stopnji.

V našem sodnem sistemu utegne opravičen spor o pristojnosti nastati le izjemoma. Naša praksa je krenila v taki smeri, da odstranjuje spore o pristojnosti, kjer koli je mogoče, in pravilno poudarja, da se dajo taki spori skoro popolnoma izključiti. Taka praksa je v marsičem prispevala k temu, da je delo sodišč učinkovitejše in ekspeditivnejše.

V kazenskem postopku je praktično izključen spor o pristojnosti glede na določbo 34. člena o kazenskem postopku.

2. Pristojnost okrožnih sodišč pri reševanju sporov o pristojnosti. — Okrožna sodišča so pristojna reševati spore o pristojnosti, ki nastanejo med okrajnimi sodišči njihovega območja. To pomeni, da je pristojnost okrožnih sodišč za reševanje sporov o pristojnosti omejena samo na reševanje sporov (pozitivnih in negativnih) o krajevni pristojnosti področnih okrajnih sodišč.

52. člen

Število okrožnih sodišč v ljudski republiki določa vlada ljudske republike na predlog ministra za pravosodje ljudske republike. V avtonomni pokrajini določa število okrožnih sodišč glavni izvršilni odbor avtonomne pokrajine.

Število okrožnih sodišč se določi enako kakor število okrajnih sodišč.

Glej pojasnilo k 43. členu!

53. člen

Okrožno sodišče je sestavljeno iz predsednika, potrebnega števila sodnikov in sodnikov porotnikov.

Število sodnikov in sodnikov porotnikov pri posameznih okrožnih sodiščih določa minister za pravosodje ljudske republike oziroma glavni izvršilni odbor avtonomne pokrajine.

Sestava okrožnega sodišča je ekvivalentna kakor sestava okrajnega sodišča.

Število sodnikov in sodnikov porotnikov se pri okrožnih sodiščih določa enako kakor pri okrajnih sodiščih.

Glej pojasnilo k 44. členu!

54. člen

Sodniki okrožnih sodišč pripravljajo kot sodniki poedinci vse kazenske in civilne zadeve za sojenje v senatu, poleg tega pa samostojno rešujejo tiste zadeve, ki jim jih zakon daje v pristojnost.

Sodnik poedinec okrožnega sodišča. — Kakor pri okrajnem sodišču, pripravlja tudi sodnik poedinec okrožnega sodišča kazenske in civilne zadeve za razsojo v senatu. Razlika med njima pa je v tem, da sodnik poedinec okrožnega sodišča nima določene pristojnosti, katere zadeve lahko samostojno rešuje, temveč je samo predpisano, da se z zakonom lahko določi, da sodnik poedinec okrožnega sodišča samostojno rešuje določene zadeve.

Glej pojasnilo k 15. in 45. členu!

55. člen

Kadar v okrožnem sodišču ni sodnika, ki bi nadomestil zadržanega sodnika okrožnega sodišča, sme predsednik okrožnega sodišča začasno poslati na delo sodnika okrajnega sodišča iz istega kraja ali pa iz območja istega okrožnega sodišča.

Tako delo sodnika okrajnega sodišča v okrožnem sodišču sme trajati največ dva meseca.

Na delo v okrožno sodišče se pošiljajo sodniki enako in ob istih pogojih, kakor se pošiljajo na delo v okrajno sodišče.

Glej pojasnilo k 46. členu!

IX. VRHOVNA SODIŠČA LJUDSKIH REPUBLIK IN AVTONOMNIH POKRAJIN

56. člen

V pristojnost vrhovnih sodišč republik in avtonomnih pokrajin spada:

a) sojenje na prvi stopnji o kazenskih in civilnih zadevah, ki so s posebnimi zakoni dane v pristojnost teh sodišč;

b) odločanje o pritožbah, vloženi zoper odločbe okrožnih sodišč;

c) odločanje o vseh zahtevah za varstvo zakonitosti, vloženi zoper vse pravnomočne odločbe okrožnih in okrajnih sodišč, kakor tudi o zahtevah za varstvo zakonitosti, vloženi zoper pravnomočne odločbe vrhovnega sodišča ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine glede uporabe zakonov republike;

č) odločanje v sporih o pristojnosti med okrožnimi sodišči in med okrožnimi in okrajnimi sodišči, ki so v njihovem območju; odločanje v sporih o pristojnosti med sodišči in organi uprave, ki so v njihovem območju;

d) dajanje navodil o vprašanih sodne prakse glede uporabe zakonov republike;

e) odločanje o drugih stvareh, ki so s posebnimi zakoni dane v pristojnost vrhovnih sodišč republik in avtonomnih pokrajin.

---

1. *Vrhovno sodišče ljudske republike.* — Najvišji organ pravosodja v vsaki ljudski republiki je vrhovno sodišče te republike. Poleg sojenja na prvi in drugi stopnji odloča vrhovno sodišče ljudske republike o zahtevi za varstvo zakonitosti, v sporih o pristojnosti med sodišči in organi uprave, izdaja navodila o vprašanih sodne prakse in opravlja druge naloge, ki se mu z zakonom določijo.

Prvostopna pristojnost vrhovnih sodišč ljudskih republik je izjemna. V naši dosedanji zakonodaji je edini primer, ko vrhovno sodišče ljudske republike sodi na prvi stopnji, primer, ko po 57. členu zakona o ureditvi ljudskih sodišč oziroma po 25. členu zakona o kazenskem postopku samo prevzame pristojnost.

Vrhovno sodišče ljudske republike kot drugostopno sodišče odloča o pritožbah zoper vse odločbe, ki jih je izdalo okrožno sodišče na prvi stopnji. (Glej 2. točko 23. člena zakona o kazenskem postopku).

O zahtevi za varstvo zakonitosti odloča vrhovno sodišče ljudske republike v primerih, kadar prekrši okrajno ali okrožno sodišče zvezni zakon, in v primeru, če prekrši senat vrhovnega sodišča ljudske republike republiški zakon (Glej pojasnilo k 13. členu).

Vrhovno sodišče ljudske republike odloča v sporih o pristojnosti med okrožnimi sodišči in med okrožnimi in

okrajnimi sodišči svojega območja. Potemtakem odloča v sporih o stvarni in o krajevni pristojnosti. Poleg tega odloča vrhovno sodišče ljudske republike v sporih o pristojnosti med sodišči in organi uprave. Tak spor pa praktično lahko nastane samo med nižjimi organi uprave in sodišči.

Vrhovno sodišče ljudske republike ima pravico dajati navodila o vprašanih sodne prakse in opravljati druge naloge, ki se z zakonom določijo njemu v pristojnost (Glej 295. in 302. člen zakona o kazenskem postopku).

2. *Navodila o vprašanih sodne prakse.* — Temeljna delavnost sodišča je, da uporabljajoč zakon rešuje konkretne primere. Izjemo od tega pravila pomeni pooblastilo, dano vrhovnim sodiščem, da dajejo sodiščem navodila, ki pomenijo posplošitev konkretnih primerov, in smernice za bodoče delo.

Navodila o vprašanih sodne prakse se izdajajo v mejah zakona in na podlagi zakona. Njihov namen je, da popravijo napake sodišč, ki so jih zapazila pri uporabljanju zakona. Z opozarjanjem na te napake opozarjajo sodišča nižja sodišča na pravilno uporabljanje zakonov.

Pri reševanju konkretnih primerov je sodišču temeljni in edini pravni vir zakon; po 8. členu zakona o ureditvi ljudskih sodišč sodijo namreč sodišča samo po zakonu. Uporabljajoč zakon dajejo vrhovna sodišča svoja navodila, kako je zakon treba uporabljati in kako se je treba izogniti napakam, ki so bile opažene pri delu.

Navodila vrhovnih sodišč se izdajajo na podlagi zakona. Četudi torej niso vir prava, so za sodišča vendarle obvezna, kolikor niso v nasprotju z zakonom.

Navodila, ki jih izdajajo vrhovna sodišča, je treba ločiti od obveznih razlag zakona, ki jih dajejo Prezidij Ljudske skupščine FLRJ oziroma prezidiji ljudskih skupščin ljudskih republik (5. točka 74. člena ustave FLRJ in ustrezni členi iz ustav ljudskih republik).

Glede tega vprašanja je treba znova poudariti, da je temeljna delavnost sodišča uporaba, ne pa ustvarjanje prava, in da posplošitev posameznih primerov, ki jo vsebujejo navodila vrhovnih sodišč, ne sme presegati okvire uporabe prava. Četudi torej navodila ne pomenijo akta uporabe prava v konkretnem primeru, ostajajo v svojem bistvu vendarle na liniji uporabe prava.

Tudi obvezna razlaga se ne more šteti za ustvarjanje prava, ker spada izdajanje zakonov v izključno pristojnost Ljudske skupščine FLRJ oziroma ljudskih skupščin ljudskih republik (44. člen ustave FLRJ in ustrezni členi v ustavah ljudskih republik). Vendar pa kljub temu obvezna razlaga ni akt uporabe prava, temveč normativen akt, s katerim se določa, kako je treba razumeti določen zakonski predpis.

Iz te temeljne razlike med obvezno razlago in navodili vrhovnih sodišč sledi še druga razlika, ki je v naslednjem: četudi se obvezna razlaga izda v okviru zakona, je njena obveznost absolutna, t.j. državni organi, ki uporabljajo obvezno razlago, se ne morejo spuščati v to, ali je ta razlaga v skladu z zakonom, medtem ko so navodila vrhovnih sodišč, kakor je zgoraj omenjeno, podvržena presoji, ali so izdana na podlagi in v mejah zakona.

Končno je razlika med obvezno razlago in navodili vrhovnih sodišč še ta, da so obvezno razlago dolžni sprejeti vsi državni organi, ki uporabljajo zakon, med tem ko relativna obveznost navodil vrhovnih sodišč veže samo sodišča.

Da bi vrhovna sodišča mogla dajati navodila o vprašanih sodne prakse, morajo organizirati zbiranje in evidenco te prakse in tako organizirano spremljati uporabo zakona pri nižjih sodiščih. Pri tem je treba poudariti, da posamezne napake sodišč še niso podlaga za navodila, ki naj pokažejo na splošne napake in zavzamejo načelno stalšče glede uporabe posameznih zakonov.

Navodila o vprašanih sodne prakse izdaja glede uporabe zveznih zakonov edinole Vrhovno sodišče FLRJ, medtem ko izdajajo taka navodila glede uporabe republiških zakonov vrhovna sodišča ljudskih republik in vrhovno sodišče avtonomne pokrajine.

Navodila je treba pošiljati vsem področnim sodiščem, javnemu tožilcu in ministrstvu za pravosodje. Če da navodilo vrhovno sodišče ljudske republike ali vrhovno sodišče avtonomne pokrajine, je treba tako navodilo poslati tudi Vrhovnemu sodišču FLRJ.

3. *Vrhovno sodišče avtonomne pokrajine.* — Vrhovno sodišče avtonomne pokrajine ima iste pravice kakor vrhovno sodišče ljudske republike, le z razliko, da obsega

njegova krajevna pristojnost samo avtonomno pokrajino, medtem ko obsega pristojnost vrhovnega sodišča ljudske republike vso ljudsko republiko.

57. člen

Vrhovna sodišča republik in avtonomnih pokrajin smejo zahtevati od vsakega sodišča v njihovem območju posamezne kazenske ali civilne zadeve in jih sama rešiti, smejo pa iz važnih razlogov posamezne kazenske ali civilne zadeve prenesti v pristojnost kateremu koli okrožnemu oziroma okrajnemu sodišču v svojem območju, ki sicer ne bi bilo krajevno pristojno za reševanje teh zadev.

O tem odloča senat vrhovnega sodišča republike oziroma avtonomne pokrajine na predlog predsednika vrhovnega sodišča ali javnega tožilca republike oziroma avtonomne pokrajine.

---

1. *Prevzem pristojnosti po vrhovnem sodišču.* — Vrhovna sodišča ljudskih republik in avtonomne pokrajine lahko prevzamejo sama v rešitev vsako zadevo, bodisi kazensko ali civilno, za katero bi bilo sicer stvarno pristojno kako okrajno ali okrožno sodišče iz njihovega območja (devolucija pristojnosti).

O prevzemu pristojnosti odloča senat vrhovnega sodišča, predlog pa lahko poda predsednik vrhovnega sodišča ali pa javni tožilec ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine (gl. 25. člen zakona o kazenskem postopku).

Kadar prevzame vrhovno sodišče ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine v rešitev posamezno kazensko ali civilno zadevo, odloči o njej na prvi stopnji, odločba pa je pravnomočna po 10. členu zakona o ureditvi ljudskih sodišč.

2. *Delegacija pristojnosti.* — Vrhovna sodišča ljudskih republik oziroma avtonomne pokrajine imajo prav tako pravico, odstopiti posamezno kazensko ali civilno zadevo kakemu sodišču svojega območja, ki jo sicer ne bi bilo pristojno obravnavati. Tak odstop zadeve krajevno nepristojnemu sodišču se imenuje delegacija.

Stvarno pristojnost okrajnih in okrožnih sodišč določa zakon. Pravica vrhovnega sodišča ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine se torej ne more nanašati na spremembo stvarne pristojnosti okrajnih in okrožnih sodišč, temveč samo na spremembo krajevne pristojnosti. Tako se n.p.r. z odločbo vrhovnega sodišča ne more prenesti na kako okrajno sodišče pravica obravnati posamezno kazensko ali civilno zadevo, za katero je pristojno okrožno sodišče, temveč se samo lahko prenese taka zadeva na kako okrožno sodišče v območju vrhovnega sodišča.

Kakor pri prevzemu pristojnosti, odloča tudi pri delegaciji pristojnosti senat vrhovnega sodišča, predlog pa lahko poda predsednik vrhovnega sodišča ali pa javni tožilec ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine.

Gl. 30. člen zakona o kazenskem postopku.

58. člen

Vrhovna sodišča republik oziroma avtonomnih pokrajin so sestavljena iz predsednika, enega podpredsednika in potrebnega števila sodnikov.

Število sodnikov določa minister za pravosodje republike oziroma glavni izvršni odbor avtonomne pokrajine.

Sestava vrhovnega sodišča ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine se razlikuje od sestava okrajnih in okrožnih sodišč v tem, da ima vrhovno sodišče podpredsednika, nima pa sodnikov porotnikov.

Število sodnikov pri vrhovnem sodišču ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine določi minister za pravosodje ljudske republike oziroma glavni izvršilni odbor ljudske skupščine avtonomne pokrajine.

59. člen

Vrhovna sodišča republik oziroma avtonomnih pokrajin odločajo v senatu ali na občni seji. Na občni seji odločajo, kadar izdajajo navodila ali kadar rešujejo o zahtevi za varstvo zakonitosti zoper pravnomočne odločbe senatov vrhovnih sodišč republik oziroma avtonomnih

pokrajn glede uporabe zakonov republike. V vseh ostalih primerih odločajo v senatu.

Odločanje v senatu in na občni seji. — V 15. členu zakona o ureditvi ljudskih sodišč je predpisano, da sodijo sodišča v senatih. Od tega pravila sta dve izjemi. Prva se tiče razsoje po sodniku pojedincu, druga pa se nanaša na odločanje v občni seji.

Občno sejo imamo samo pri vrhovnih sodiščih in je njena pristojnost natančno določena.

V 59. členu je predpisano, v katerih primerih odločajo vrhovna sodišča ljudskih republik oziroma avtonomne pokrajine na splošni seji, v katerih primerih pa v senatu. Po tej določbi odloča vrhovno sodišče ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine na občni seji samo v dveh primerih: kadar daje navodila o vprašanih sodne prakse in kadar odloča o zahtevi za varstvo zakonitosti zoper odločbo senata vrhovnega sodišča glede uporabe republiškega zakona.

60. člen

Občna seja vrhovnega sodišča republike oziroma avtonomne pokrajine sestoji iz predsednika, podpredsednika in ostalih sodnikov, veljavno pa more odločati, kadar je navzočih najmanj dve tretjini vseh sodnikov.

Občne seje se sklicujejo najmanj enkrat na vsake tri mesece.

Sestava občne seje. — Občno sejo sestavljajo poleg predsednika in podpredsednika vsi sodniki vrhovnega sodišča. Ni pa nujno, da morajo biti za odločanje na občni seji vsi navzoči. Za veljavno odločanje v občni seji je potrebno le, da je navzočih vsaj dve tretjini sodnikov, računajoč v to število tudi predsednika in podpredsednika.

Kakor v senatu, se tudi na občni seji odloča z večino glasov.

Občne seje se sklicujejo najmanj enkrat vsake tri mesece. Sklicuje jih predsednik sodišča, ki jih tudi vodi. Če je predsednik zadržan, skliče občno sejo podpredsednik ali sodnik, ki nadomestuje predsednika.

Glej pojasnilo k 70 členu.

61. člen

Javni tožilec republike oziroma avtonomne pokrajine ali njegov namestnik obvezno prisostvuje občnim sejam brez pravice odločanja.

Prisostvovanje javnega tožilca na občnih sejah. — Občnim sejam vrhovnih sodišč ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine prisostvuje tudi javni tožilec ljudske republike oziroma njegov namestnik oziroma javni tožilec avtonomne pokrajine.

Na občni seji ima javni tožilec pravico utemeljiti svoje stališče o vseh vprašanjih, ki jih rešuje občna seja, ne sodeluje pa pri odločanju.

X. VRHOVNO SODIŠČE FEDERATIVNE LJUDSKE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE

62. člen

Vrhovno sodišče FLRJ je najvišji organ pravosodja Federativne ljudske republike Jugoslavije. V njegovo pristojnost spada:

a) sojenje na prvi stopnji o kazenskih in civilnih zadevah, ki so s posebnim zakonom dane v pristojnost temu sodišču;

b) odločanje o zahtevah za varstvo zakonitosti, vloženih zoper odločbe vrhovnih sodišč republik oziroma avtonomnih pokrajin glede uporabe zveznih zakonov in zoper odločbe senatov Vrhovnega sodišča FLRJ;

c) odločanje v sporih o pristojnosti med sodišči ljudskih republik, med vojaškimi in civilnimi sodišči, med sodišči in organi uprave iz območja posameznih republik in med senati Vrhovnega sodišča FLRJ in vrhovnih sodišč republik oziroma avtonomnih pokrajin;

č) dajanje navodil o vprašanjih sodne prakse glede uporabe zvezne zakonodaje;

d) odločanje o drugih zadevah, ki so s posebnimi zakoni dane v pristojnost Vrhovnemu sodišču FLRJ.

Vrhovno sodišče FLRJ je najvišji organ pravosodja Federativne ljudske republike Jugoslavije in izvaja kot tako nadzorstvo nad vsemi sodišči v državi.

Vrhovno sodišče FLRJ lahko sodi na prvi stopnji v tistih primerih, kadar je to z zakonom tako določeno. Edini primer, ki ga naša zakonodaja doslej pozna, je primer, ko prevzame Vrhovno sodišče FLRJ prvostopno pristojnost na podlagi 63. člena zakona o ureditvi ljudskih sodišč oziroma na podlagi 25. člena zakona o kazenskem postopku.

Vrhovno sodišče FLRJ ni v razmerju do vrhovnih sodišč ljudskih republik oziroma avtonomne pokrajine drugostopno sodišče, ker so odločbe teh sodišč pravnomočne tudi tedaj, če so bile izdane na prvi stopnji. Izjemoma je Vrhovno sodišče FLRJ drugostopno sodišče za posebno sodišče za pomorski vojni plen.

Vrhovno sodišče FLRJ odloča o zahtevah za varstvo zakonitosti zoper odločbe vrhovnih sodišč ljudskih republik oziroma avtonomne pokrajine glede uporabe zveznih zakonov in o pritožbah zoper odločbe senatov Vrhovnega sodišča FLRJ. V prvem primeru odloča v senatu, v drugem primeru pa na občni seji.

Glede odločanja v sporih o pristojnosti ima Vrhovno sodišče FLRJ pravico, reševati spore pred vrhovnimi sodišči ljudskih republik oziroma med temi sodišči in vrhovnim sodiščem avtonomne pokrajine, dalje med vojaškimi in civilnimi sodišči, med sodišči in organi uprave in končno med senati Vrhovnega sodišča FLRJ in vrhovnih sodišč ljudskih republik oziroma avtonomne pokrajine.

Vrhovno sodišče FLRJ je upravičeno dajati navodila o vprašanih sodne prakse glede uporabljanja zvezne zakonodaje (o takih navodilih glej pojasnila k 56. členu).

Končno ima Vrhovno sodišče FLRJ pravico odločati tudi o drugih zadevah, ki so mu s posebnim zakonom dane v pristojnost.

63. člen

Vrhovno sodišče FLRJ sme zahtevati od vsakega sodišča v državi posamezne kazenske ali civilne zadeve in jih samo rešiti.

O tem odloča senat Vrhovnega sodišča FLRJ na predlog predsednika Vrhovnega sodišča FLRJ ali javnega tožilca FLRJ.

Prevzem pristojnosti po Vrhovnem sodišču FLRJ se nanaša na vsa sodišča v državi. Glej 25. člen zakona o kazenskem postopku.

Vrhovno sodišče FLRJ ne more odrediti, naj se posamezna kazenska ali civilna zadeva odstopi nepristojnemu sodišču; to pravico imajo samo vrhovna sodišča ljudskih republik oziroma avtonomnih pokrajin.

Glej pojasnilo k 57. členu.

64. člen

Vrhovno sodišče FLRJ je sestavljeno iz predsednika, enega podpredsednika in potrebnega števila sodnikov.

Število sodnikov določa minister za pravosodje FLRJ.

Sestava vrhovnega sodišča FLRJ je enaka sestavi vrhovnega sodišča ljudske republike.

Število sodnikov določi minister za pravosodje FLRJ.

65. člen

Vrhovno sodišče FLRJ odloča v senatu ali na občni seji. Na občni seji odloča Vrhovno sodišče FLRJ, kadar odloča o zahtevah za varstvo zakonitosti zoper odločbe senata Vrhovnega sodišča FLRJ, kadar odloča v sporih o pristojnosti med senati Vrhovnega sodišča FLRJ in vrhovnih sodišč republik oziroma avtonomnih pokrajin in kadar daje navodila o vprašanih sodne prakse. V vseh drugih primerih odloča v senatu.

Glej pojasnila k 59. členu.

66. člen

Občna seja Vrhovnega sodišča FLRJ sestoji iz predsednika, podpredsednika in ostalih sodnikov, veljavno pa more odločati, kadar je navzočnih najmanj dve tretjini vseh sodnikov.

Občne seje se sklicujejo najmanj enkrat na vsake tri mesece.

Glej pojasnila k 60. členu.

67. člen

Javni tožilec FLRJ ali njegov namestnik prisostvuje obvezno občnim sejam brez pravice odločanja. Vojaški tožilec jugoslovanske armade ali njegov namestnik prisostvuje obvezno sejam senata Vrhovnega sodišča FLRJ, kadar se odloča v sporih o pristojnosti med vojaškimi in civilnimi sodišči.

Prisostvovanje javnega tožilca. — Za prisostvovanje javnega tožilca na občnih sejah Vrhovnega sodišča FLRJ velja isto, kar za prisostvovanje na občnih sejah vrhovnega sodišča ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine.

Kadar odloča senat Vrhovnega sodišča FLRJ v sporu o pristojnosti med vojaškimi in civilnimi sodišči, prisostvuje seji senata javni tožilec Jugoslovanske armade ali njegov namestnik, ki ima prav tako pravico podati svoje stališče o nastalem sporu, nima pa pravice sodelovati pri izdaji odločbe.

Glej pojasnilo k 61. členu.

Glej 309. člen zakona o kazenskem postopku.

XI. RAZPORED POSLOV

68. člen

Predsedniki vseh sodišč določajo razpored poslov pri sodišču. Določajo predsedujoče sodnike, smejo pa tudi sami predsedovati senatu.

Predsedujoči sodnik določa predmete za razpravo in daje naloge za sodne pozive.

---

1. *Razpored poslov.* — Pravilen razpored poslov je važen pogoj za uspešno delo pri sodišču. Od tega, kako se razporedijo posli in katere posle opravlja vsak posamezen sodnik oziroma vsak posamezen uslužbenec pri sodišču, je odvisna tako produktivnost kakor tudi kakovost dela.

Pravilen razpored poslov je tedaj, kadar je vsak sodnik in vsak uslužbenec sodišča enakomerno zaposlen po svojih sposobnostih. Vendar pa se pri razporejanju sodnikov ne sme prezreti, da se mora vsak sodnik usposobiti tako za rešavanje kazenskih kakor tudi za rešavanje civil-

nih zadev, da bi se tako odpravila enostranost pri delu, ki onemogoča uspešno opravljanje vseh del pri sodišču. Zato morajo predsedniki sodišč tudi z razporejanjem poslov omogočiti sodnikom vsestransko usposobitev s tem, da jim po določenem času dodelijo delo, ki ga dotlej še niso opravljali. Sodnik, ki dela samo posamezno vrsto poslov, izgubi namreč splošni pregled čez vse naloge pravosodja.

Razpored poslov določa predsednik sodišča glede na dejanske potrebe. Pravila za sestavljanje razporeda poslov ni mogoče postaviti za vsa sodišča, ker je to odvisno od obsega poslov, števila sodnikov in drugih uslužbencev in podobno. Glavno je, da se z razporedom poslov delo porazdeli in da se s tem prispeva k uspešnejšemu delu sodišča.

Zaradi pomena, ki ga ima razpored poslov, zasliši predsednik pred njegovo sestavitvijo mnenje sodnikov in drugih uslužbencev, dokončno pa odločba o njem sam, ker on vodi sodišče in je za pravilen razpored dela sam odgovoren.

Razpored poslov se pošlje predsedniku višjega sodišča in ministrstvu za pravosodje narodne republike, ki ga lahko spremenita, če je to potrebno.

Razpored poslov se določi vnaprej, praviloma za eno leto. Med letom se lahko spremeni zaradi spremenjenih okoliščin ali pa zaradi tega, ker se je izkazalo, da ni bil pravilen. Odstopke od razporeda mora potrditi višje sodišče oziroma ministrstvo za pravosodje ljudske republike. Od razporeda se more odstopiti tudi za krajši čas, če to narekujejo potrebe (n.pr. kak uslužbenec zboli, število uslužbencev se zmanjša zaradi odpovedi in pod.).

Predsednik sodišča določi v razporedu predsednike posameznih senatov, v okrajnih in okrožnih sodiščih pa tudi sodnike poedince. Pri večjih sodiščih, ki imajo civilni in kazenski oddelek, se sodniki razporedijo po oddelkih. Pri manjših sodiščih, kjer se sodniki ne razporedijo po oddelkih, se posli razporedijo med sodnike po skupinah zadev.

Ker so predsedniki sodišč tudi sami sodniki, je treba z razporedom poslov določiti, v katerih zadevah bodo tudi sami sodili, pri tem pa paziti, da njihovo sodelovanje pri sojenju ni v škodo njihove vodilne vloge in v škodo zadev pravosodne uprave, ki spadajo med njihove naloge. V vr-

hovnih sodiščih se del zadev pravosodne uprave lahko zaupa podpredsednikom sodišč.

2. *Določanje razprav in dajanje nalogov za vabila.* — Z razporedom poslov se določi področje vsakemu posameznemu sodniku, vendar pa s tem ni izčrpana organizacija poslov pri sodišču. Ko dobi sodnik odrejene posle, razporedi sam, kako in kdaj jih bo opravil. Pri tem pa se mora držati splošnega razporeda za delo in splošnih smernic za pravilno in hitro reševanje predmetov. Zato ima tudi predsednik senata pravico odločati, kdaj se bo posamezna zadeva obravnavala, in dajati naloge za vabila strank, prič, izvedencev in drugih prizadetih oseb.

Zakon poudarja samo pravico predsednika senata, nedvomno pa je, da ima to pravico tudi sodnik poedinec glede tistih zadev, ki jih samostojno rešuje. Tako razpisuje n.pr. sodnik za nepravdne zadeve naroke za zapuščinske razprave, odreja povabila udeležencem, naj prisostvujejo naroku in podobno.

Predsedniki senatov določajo, kdaj se bodo obravnavale posamezne zadeve in koga je treba povabiti na razpravo. Te dolžnosti ne morejo prenesti na kakega drugega uslužbenca sodišča. To je izrečno poudarjeno v zakonu, namen te odločbe pa je v tem, da bi se razpisovanje razprav moglo planirati, da bi se važnejšim zadevam dala prednost pred manj važnimi in da bi se končno varovala avtoriteta sodišča, ki zahteva, da določa razprave in odreja vabila samo sodnik.

69. člen

Predsedniki sodišč upravljajo sodišče in nadzorujejo delo sodnega osebja.

1. *Vodilna vloga predsednika sodišča.* — Predsednik sodišča vodi zadeve pravosodne uprave pri sodišču.

Predsednik sodišča je odgovorni voditelj glede organizacije dela pri sodišču. Ne more sicer vplivati na odločanje v sodnih senatih, vendar pa se mora zanimati za delo sodnikov, kakor se tudi sodniki ne morejo omejiti samo na posle, ki so jim določeni z razporedom dela, ne da bi se zanimali za celotno delo sodišča. Predsednik se mora vsak dan prepričati, kako poteka v celoti delo sodišča, kako

se posamezniki trudijo pri delu, koliko hitro se opravlja delo, kako se držijo roki. Njegova dolžnost je odpraviti pomanjkljivosti, ki jih opazi.

Napačno bi bilo, če bi se mislilo, da vodilna vloga predsednika prizadeva neodvisnost sodnikov. Ta neodvisnost sodnikov ni namreč v samovolji in v neorganiziranosti dela, temveč pomeni neodvisnost pri izrekanju konkretnih odločb.

Sodniki in drugi uslužbenci morajo pomagati predsedniku pri izvrševanju njegove vodilne vloge, ker se samo tako more utrditi organizacija, vzpostaviti pravilno razmerje pri delu in omogočiti izpolnjevanje nalog, ki so postavljene pred sodišče.

V svoji vodilni vlogi se mora predsednik sodišča posvetovati na delovnih konferencah s sodniki in drugimi uslužbenci sodišča o vseh važnejših zadevah, ker bo na ta način mogel realno presoditi možnosti za izpolnitev nalog in odpraviti birokratično izdajanje odredb, po drugi strani pa vzpostaviti pravilno razmerje med seboj in drugimi uslužbenci.

V zadevah pravosodne uprave je posebno važno sodelovanje predsednika sodišča z drugimi državnimi organi. To sodelovanje mora biti načelno in omejeno na načelna vprašanja in načelne odločitve, ne sme pa se nanašati na reševanje konkretnih primerov. S tem sodelovanjem, ki temelji na neposrednem stiku, se odstranijo mnoge pomanjkljivosti, ki se pojavljajo pri sodnem delu. Kot primer navajamo izboljšanje organizacije vročanja, redno pošiljanje mrliških listov od izvršilnih odborov ljudskih odborov, pošiljanje kazenskih listov oddelkom za notranje zadeve, sodni prostori itd. S takim neposrednim sodelovanjem se odpravi nepotrebno dopisovanje, ki pelje v birokratizem.

Ena izmed važnih nalog predsednika sodišča je skrb za strokovni dvig sodnikov in vseh uslužbencev ter njegovo nadzorstvo in pomoč pri tem delu.

Prav tako je važna naloga predsednika sodišča, da sodeluje z upravo sindikalne podružnice za izpolnitev državnih nalog.

Posebna naloga, ki izhaja iz vodilne vloge predsednika sodišča, je delo s sodniki porotniki, skrb za njihovo

povzdigo, pravilno klicanje, razvid o njihovem prihajanju in uspehu pri delu in podobno.

Skratka, predsednik sodišča mora biti organizator vsega dela ali — kakor pravi zakon — mora upravljati sodišče.

70. člen

Če je predsednik zadržan in ne more opravljati poslov, ga nadomestuje podpredsednik ali sodnik, ki ga določi predsednik.

Če je sodnik začasno zadržan, določi predsednik sodišča drugega sodnika, ki naj ga nadomesti.

---

1. *Določitev namestnika predsedniku sodišča ali sodniku.* — Ta določba govori o začasni zadržanosti v razliko od trajne zadržanosti, ki nastopi zaradi smrti ali razrešitve sodnika in o kateri govori 18. člen tega zakona.

Če je predsednik sodišča zadržan, ga nadomestuje praviloma podpredsednik, vendar pa lahko predsednik določi za to tudi sodnika. Pri tem ni vezan na starešinstvo, temveč lahko določi, naj ga nadomestuje tudi mlajši sodnik. Če predsednik ne odredi drugače, ga nadomestuje podpredsednik oziroma najstarejši sodnik.

Glede nadomestovanja začasno zadržanega sodnika je treba že v razporedu poslov določiti, kateri sodnik bo nadomestoval drugega sodnika. Če to ni določeno v razporedu, odredi predsednik namestnika naknadno.

Sodnika okrajnega ali okrožnega sodišča lahko nadomestuje sodnik drugega okrajnega sodišča ali sodnik okrožnega sodišča, kakor določata 46. in 55. člen, in sicer tedaj, kadar predsednik zaradi nezadostnega števila sodnikov ne more uporabiti pravice iz tega člena.

XII. IZKLJUČITEV SODNIKOV IN SODNIKOV POROTNIKOV

71. člen

Sodniki in sodniki porotniki ne smejo soditi v tistih stvareh, v katerih bi njihova nepristranost utegnila postati dvomna.

Sodniki in sodniki porotniki so dolžni sporočiti predsedniku sodišča razmerja, ki jih izključujejo od opravljanja sodniške dolžnosti.

Če pri kakem sodišču ni mogoče odločiti o izključitvi, se to sporoči pristojnemu višjemu sodišču.

1. *Izključitev (izločitev) sodnikov in sodnikov porotnikov.* — Da bi se odvrnil dvom v pravilno delo sodišča, prepoveduje ta določba sodelovanje pri sojenju tistim sodnikom oziroma sodnikom porotnikom, za katerih pristranost gre. Izključitev (pravilneje je govoriti o »izločitvi«, kakor jo imenuje 55. člen in sl. zakona o kazenskem postopku) sodnika oziroma sodnika porotnika pomeni torej prepoved opravljanja sodniške funkcije v posameznih konkretnih zadevah. Razlogi za izključitev v zakonu o ureditvi ljudskih sodišč niso navedeni.

V kazenskem postopku je sodnik oziroma sodnik porotnik izločen od sodniške dolžnosti: 1) če je s kaznivim dejanjem oškodovan; 2) če je z obdolžencem, tožilcem, oškodovancem ali zagovornikom v takem sorodstvu ali razmerju, da se lahko dvomi o njegovi nepristranosti; 3) če je bil v isti kazenski zadevi priča, izvedenec, preiskovalec, tožilec, zagovornik ali zastopnik oškodovanca oziroma zasebnega tožilca; 4) če so druge okoliščine, ki vzbujajo dvom o njegovi nepristranosti. Sodnik oziroma sodnik porotnik je poleg tega izločen v postopku pred sodiščem druge stopnje, če je sodeloval pri odločanju na prvi stopnji (55. člen zakona o kazenskem postopku).

Isti razlogi veljajo v glavnem za izločitev tudi v civilnem postopku, le da utegnejo namesto oškodovanja s kaznivim dejanjem prihajati v poštev osebna ali premoženjska prizadetost v pravi in podobno. Končno pa tudi zakon o kazenskem postopku ne našteva izčrpno vseh primerov izločitve sodnikov in sodnikov porotnikov. Poleg naštetih so lahko podani še drugi razlogi za izločitev, in sicer taki, zaradi katerih postane nepristranost sodnika oziroma sodnika porotnika dvomljiva.

Stranke imajo pravico zahtevati izločitev sodnika oziroma sodnika porotnika, vendar je dolžnost sodnika in sodnika porotnika po zakonu, da sam javi razlog za izločitev, ne da bi čakal, da storijo to stranke. V tem pri-

meru obvesti predsednika sodišča o razlogu za izločitev (glej 56. člen zakona o kazenskem postopku).

O izločitvi sodnika oziroma sodnika porotnika odloča predsednik sodišča, o izločitvi predsednika sodišča pa predsednik neposredno višjega sodišča (glej 57. člen zakona o kazenskem postopku).

Da bi se mogla izreči pravilna odločba o izločitvi, je treba pogosto kratkih pozvedb. V takem primeru je treba zaslišati sodnika oziroma sodnika porotnika, za katerega izločitev gre.

Sodnik oziroma sodnik porotnik sme do dokončne odločbe opravljati samo nujna opravila postopka. (Glej tretji odstavek 56. člena zakona o kazenskem postopku).

Če je predsednik sodišča odsoten, v sodišču pa je ostal en sam sodnik, odloča o njegovi izločitvi predsednik višjega sodišča.

Iz istih razlogov, iz katerih se lahko izloči sodnik, je lahko izločen tudi zapisnikar. To izrečno določa 58. člen zakona o kazenskem postopku, nedvomno pa je, da se mora isto pravilo uporabiti tudi v civilnem postopku.

XIII. TAJNIKI IN ADMINISTRATIVNO OSEBJE

72. člen

Pri sodiščih je potrebno število tajnikov in administrativnega osebja.

---

1. *Razvrstitev uslužbencev pri sodišču po strokah.* — Določbe členov 72, 73 in 74 govorijo o tajnikih sodišč in o administrativnem osebju.

Ko so bile po 94. členu zakona o državnih uslužbencih izdane uredbe o strokah, so se ti nazivi izpremenili. Temeljna stroka pri sodišču je pravna stroka, uslužbenci sodišča pa so razvrščeni tudi v administrativno in finančno stroko.

V pravni stroki so poleg sodnikov sodni pravniki, pripravniki za sodne pravnike in zemljiškoknjižni referenti. V administrativni stroki so vodje vpisnikov in prepisovalci glede na nazive, ki so tam določeni (pomožni uslužbenec, administrativni manipulant, strojepisec itd.), medtem ko so v finančni stroki uslužbenci, ki opravljajo blagajniško

in knjigovodstveno delo, a to so sodni režiserji in vodje denarnih knjig (zvezne uredbe o pravni, administrativni in finančni stroki, objavljene v 68. številki Uradnega lista FLRJ z dne 15. avgusta 1947).

Za sodne pravnike, pripravnike za sodne pravnike in vse uslužbence administrativne in finančne stroke se uporablja v celoti zakon o državnih uslužbencih.

Uslužbenci Vrhovnega sodišča FLRJ so zvezni uslužbenci in jih nastavlja minister za pravosodje FLRJ, medtem ko so uslužbenci drugih sodišč republiški uslužbenci in jih nastavlja minister za pravosodje ljudske republike. Sodne uslužbence avtonomne pokrajine nastavlja glavni izvršilni odbor ljudske skupščine avtonomne pokrajine.

2. *Sodni pravniki.* — Sodniki pravniki kot pomočniki pri delu sodišča lahko samostojno opravljajo posamezna pripravljalna opravila v kazenskem in civilnem postopku, zlasti pa v nepravdnem in izvršilnem postopku. Sprejemajo lahko na zapisnik tožbe, prošnje, pritožbe in pa druge izjave in predloge strank, opravljajo določene zadeve pravne pomoči, sestavljajo pod vodstvom sodnika osnutke odločb in druge sestavke, ne morejo pa samostojno izdajati odločb niti v kazenskem niti civilnem postopku.

Skrb za usposobitev in izpopolnitev sodnih pravnikov ima predsednik sodišča, ki jim mora omogočiti, da se vsestransko seznanijo s celotnim delom pri sodišču. Odpraviti je treba napačno prakso, da se sodni pravniki jemljejo za zapisnikarje ali za sodno upravno delo. Njihovo strokovno sposobnost je treba izrabiti pravilno za dela stroke, kateri pripadajo.

3. *Pripravniki za sodne pravnike.* — Pripravnikom za sodne pravnike morajo predsedniki sodišč posvetiti posebno pozornost. V relativno kratki dobi pripravniške službe si morajo prizadevati, da si pridobi pripravnik za sodnega pravnika prakso pri reševanju kazenskih in civilnih zadev in da se dobro seznanj z vodstvom dela sodne pisarne in statistike. Pripravnik naj ostane zapisnikar samo toliko časa, dokler se ne seznanj s tem delom. Predsedniki sodišč morajo stalno skrbeti za njihovo strokovno in ideološko povzdigo. (Določbe o pripravniški službi v pravni stroki so v temeljni uredbi o pravni stroki, objavljeni v 68. številki Uradnega lista FLRJ z dne 15. avgusta 1947 in v ustreznih republiških uredbah. Glej tudi pravnik o pri-

pravniški službi, strokovnih izpitih in strokovnih tečajih v pravni stroki in o prehodu uslužbencev iz drugih strok v pravno stroko — Uradni list FLRJ št. 71 z dne 21. avgusta 1948).

4. *Zemljiškoknjižni referenti.* — Delo, ki se nanaša na zemljiškoknjižne zadeve, opravljajo zemljiškoknjižni referenti. Zemljiškoknjižni referenti opravljajo vsa tehnična opravila v zvezi z zemljiškoknjižnimi vpisi, poleg tega pa pripravljajo tudi osnutke odločb za te vpise.

5. *Administrativno osebje.* — Glede administrativnega osebja si je treba prizadevati, da se vsak izmed teh uslužbencev sezna z vsemi deli administrativne stroke pri sodišču. To se ne nanaša samo na administrativne manipulantе, temveč tudi na pomožne uslužbence in strojepisce. Tako se ustvarijo pogoji, da se strokovno dvignejo in napredujejo tudi tisti uslužbenci, ki so na nižjih mestih. Posebno je treba poleg strokovnega dviganja gledati na ideološko dviganje uslužbencev administrativne stroke, kar mora biti predsednikom sodišč posebna skrb. (Glej pravilnik o pripravniški službi, strokovnih izpitih in tečajih v administrativni stroki — Uradni list FLRJ št. 100 z dne 17. novembra 1948).

6. *Režiserji in vodje denarnih knjig.* — Pri vseh sodiščih je treba po možnosti ločiti blagajniško službo od službe knjigovodje, ker se s tem omogoči boljša kontrola blagajniškega poslovanja. Pri sodiščih z majhnim številom uslužbencev pa lahko opravlja isti uslužbenec poleg drugih dolžnosti tudi blagajniško službo. Te uslužbence je treba navajati, da proučujejo naše finančne predpise.

73. člen

Tajnikom se sme poveriti samostojno opravljanje posameznih poslov pravnega, nepravdnega in kazenskega postopka, zlasti pa opravljanje pripravljalnih dejanj v kazenskih in civilnih zadevah. Tajnik ne more dokončno odločati o zadevi.

Tajniki sodišč morajo imeti dovršeno pravno fakulteto.

Glej pojasnila k 72. členu.

74. člen

Tajnike in administrativno osebje Vrhovnega sodišča FLRJ imenuje minister za pravosodje FLRJ.

Tajnike in administrativno osebje pri ostalih sodiščih imenuje minister za pravosodje republike oziroma glavni izvršilni odbor avtonomne pokrajine.

Glej pojasnila k 72. členu.

XIV. SODNI IZVRŠITELJI

75. člen

Izvršba se v vseh civilnih zadevah, v kazenskih zadevah pa, kolikor se nanašajo na imovinske terjatve, izvede po sodnih izvršiteljih.

---

1. *Izvršitev sodnih odločb.* — Zadnja stopnja v sodnem postopku je izvršitev sodnih odločb. Z izvršitvijo se baš uresniči sodna odločba.

Da pa bi sodna odločba postala izvršna, mora praviloma postati pravnomočna. Sodna odločba postane pravnomočna, kadar zoper njo ni več pritožbe, bodisi zato, ker gre za odločbo druge stopnje, ali pa zato, ker zoper drugostopno odločbo ni dopustna pritožba, ali zato, ker je potekel pritožbeni rok, ali pa končno zato, ker se je opravičena oseba pritožbi odpovedala ali pa jo umaknila.

S tem, da je neka sodna odločba postala pravnomočna, pa še ni rečeno, da je postala tudi že izvršna. Izvršnost nastopi šele, ko so podani pogoji za izvršitev. Ti pogoji so lahko predpisani z zakonom, lahko pa jih določi tudi sodišče. Tako predpisuje n.pr. zakon, da se smrtna kazen ne more izvršiti nad nosečo žensko, dokler je noseča (82. člen splošnega dela kazenskega zakonika), če pa je nekdo obsojen na plačilo določenega zneska, določi sodišče rok, v katerem ga mora plačati.

O tem, kdaj postanejo odločbe (sodbe in sklepi) v kazenskem postopku pravnomočne in kdaj izvršne, govorita 323. in 327. člen zakona o kazenskem postopku.

Odločbo o tem, da je sodba postala izvršna, izda sodnik poedinec, ki mu je pri okrajnem sodišču naloženo reševanje izvršilnih zadev.

Sodišče je pristojno izvrševati vse sodne odločbe, izdane v civilnem postopku, od odločb, izdanih v kazenskem postopku, pa izvršuje samo tiste, ki se nanašajo na premoženjske terjatve (kazen zaplembe premoženja, denarna kazen in kazen poprave škode). Glej 324. člen zakona o kazenskem postopku in 3. člen zakon o izvrševanju kazni.

2. *Sodni izvršitelji.* — Določbe o izvršitvi sodnih odločb so v posebnih zakonih, medtem ko daje zakon o ureditvi ljudskih sodišč samo splošne predpise o delavnosti sodnih izvršiteljev.

40. člen določa, da spadajo izvršilne zadeve v pristojnost okrajnih sodišč, kar pomeni, da so edinole okrajna sodišča pristojna za njih reševanje in da so torej sodni izvršitelji samo pri okrajnih sodiščih. Četudi so sodni izvršitelji mišljeni kot uslužbenci s posebno dolžnostjo, ni treba tega razumeti tako, da ne morejo opravljati še drugih administrativnih del. Po dosedanji praksi so sodni izvršitelji v večini primerov uslužbenci administrativne stroke, ki poleg izvršbe opravljajo pri sodišču tudi še drugo administrativno delo.

Sodni izvršitelji ne odločajo o dovolitvi izvršbe in tudi ne o tem, da se opravljena izvršba odobri. Njihova dolžnost je le, da po odločbi o dovolitvi izvršbe opravijo tista opravila, ki so v odločbi o izvršbi določena. Če je n.p.r. v odločbi določeno, naj se opravi izvršba v natančno določene premičnine, ne more opraviti sodni izvršitelj izvršbe v druge premičnine zavezanca, ki v odločbi niso navedene.

Če nastane med izvršbo spor o kakem vprašanju, mora izvršitelj nujno zahtevati odločitev sodišča.

O izvršbi se mora voditi zapisnik, v katerega se vpíše vse, kar je važno in kar se je zgodilo ob izvršbi. Sodni izvršitelj lahko sprejema tudi izjave strank na zapisnik, vendar pa te izjave nimajo pomena izjav, ki se podajo pri sodišču. Ko sodni izvršitelj opravi izvršbo, predloži zapisnik sodišču, sodišče pa nato odloči, ali izvršbo odobrava ali ne.

Glede izvrševanja zaplembe je postopek določen v zakonu o zaplembi premoženja in o izvrševanju zaplembe (Uradni list FLRJ št. 61 z dne 30. julija 1946).

Če naleti sodni izvršitelj na težave ali na odpor pri svojem službenem delu, se obrne na tiste državne organe,

katerih dolžnost je, da mu pomagajo. To so praviloma organi narodne milice.

76. člen

Sodniki izvršitelji so pri okrajnih sodiščih, imenuje jih pa minister za pravosodje republike oziroma glavni izvršilni odbor avtonomne pokrajine.

Glej pojasnila k 75. členu.

77. člen

Vsi organi državne oblasti so dolžni pomagati sodnim izvršiteljem pri izvršbi sodnih odločb.

Glej pojasnila k 75. členu.

XV. KAZENSKA IN MATERIALNA ODGOVORNOST SODNIKOV IN SODNIKOV POROTNIKOV

78. člen

Za kazniva dejanja so sodniki in sodniki porotniki odgovorni pred rednimi sodišči.

Sodniki in sodniki porotniki so materialno odgovorni za škodo, ki jo pri opravljanju svoje službe povzročé z nezakonitim ali nepravilnim delom.

---

1. *Odgovornost sodnikov in sodnikov porotnikov.* — Poleg tega, da so sodniki in sodniki porotniki odgovorni predstaviškemu telesu (28. člen), so odgovorni tudi kazensko, materialno in disciplinsko. Vsaka izmed teh odgovornosti je lahko samostojna, lahko pa vzporedna z drugo. V tem členu so določbe o kazenski in materialni odgovornosti, medtem ko obsegajo določbe o disciplinski odgovornosti sodnikov členi 79—90, o disciplinski odgovornosti sodnikov porotnikov pa člena 91 in 92.

2. *Kazenska odgovornost.* — Sodniki in sodniki porotniki so lahko kazensko odgovorni bodisi v zvezi s svojim službenim delom ali pa neodvisno od njega. V prvem primeru so odgovorni za kazniva dejanja zoper uradno dol-

žnost (zloraba, prekoračitev oblasti itd.), v drugem primeru pa je njihova odgovornost enaka odgovornosti drugih državljanov. Tako v prvem kakor v drugem primeru so sodniki in sodniki porotniki odgovorni pred pristojnim rednim sodiščem, ta pa je lahko tudi isto sodišče, pri katerem opravljajo sodniško službo.

3. *Materialna odgovornost.* — Kar zadeva materialno odgovornost za škodo, ki jo stori sodnik ali sodnik porotnik pri opravljanju svoje uradne dolžnosti z nezakonitim ali nepravilnim delom, je lahko to škoda, povzročena državi ali pa državljanu, biti pa more povzročena le v zvezi z opravljanjem sodniške službe.

Postavlja se vprašanje, ali veljajo glede sodnikov in sodnikov porotnikov določbe členov 40, 41, 81, 81a, 82 in 83 zakona o državnih uslužbencih, ki sestavljajo celoto glede materialne odgovornosti uslužbencev. To je zlasti važno glede na drugi odstavek 40. člena zakona o državnih uslužbencih, ki govori o tem, da je tudi država odgovorna za škodo, ki jo uslužbenec prizadene državljanom s svojim nezakonitim ali nepravilnim opravljanjem službe.

Pri presoji tega vprašanja je treba upoštevati, da zakon o ureditvi ljudskih sodišč določa le to, da so sodniki in sodniki porotniki materialno odgovorni. Ker pa je zakon o državnih uslužbencih v 78. členu izrečno določil, da veljajo posebni predpisi samo glede disciplinske odgovornosti sodnikov ljudskih sodišč, izhaja iz tega, da se sodniki štejejo za državne uslužbence in da za nje veljajo določbe zakona o državnih uslužbencih razen določb o disciplinski odgovornosti. To pomeni dalje, da je treba glede materialne odgovornosti sodnikov vseskozi uporabljati določbe členov 40 in 41 ter 81—83 zakona o državnih uslužbencih. Za škodo, ki jo sodnik povzroči pri opravljanju svoje službe, jamči torej tudi država.

Glede sodnikov porotnikov se to vprašanje postavlja drugače. Sodniki porotniki, ki se samo od časa do časa kličejo k sodišču zaradi opravljanja sodniške službe (16. člen), se ne morejo šteti za državne uslužbence, kakor pa je to pri sodnikih, ki so državni uslužbenci in se od drugih državnih uslužbencev ločijo samo po tem, da so izvoljeni uslužbenci. Glede materialne odgovornosti sodnikov porotnikov se torej ne morejo uporabiti zgoraj citirani pred-

piši zakona o državnih uslužbencih, zlasti pa ne glede jamstva države za povračilo škode, kakor je določeno v drugem odstavku 40. člena zakona o državnih uslužbencih. Prav tako so sodniki porotniki za škodo, ki jo povzročijo državi, odgovorni po splošnih predpisih materialnega in procesualnega prava. Zato ne izda n.pr. v postopku o disciplinski odgovornosti zoper sodnika porotnika starešina organizacijske enote odločbe o povračilu škode, in tudi ne veljajo roki za zastaranje za tožbo pri pristojnem sodišču, kakor je to določeno v 82. členu zakona o državnih uslužbencih.

XVI. DISCIPLINSKA ODGOVORNOST SODNIKOV

79. člen

Sodniki so disciplinsko odgovorni za disciplinske nerednosti in za disciplinske prestopke.

Za disciplinske nerednosti veljajo lažje, za disciplinske prestopke pa hujše prekršitve uradne dolžnosti ali oškodovanje ugleda sodniške službe.

---

1. *Disciplinska odgovornost sodnikov.* — Glede disciplinske odgovornosti sodnikov in sodnikov porotnikov ne veljajo določbe zakona o državnih uslužbencih, kakor je bilo to že poudarjeno pri 78. členu.

Čeprav pa je disciplinska odgovornost sodnikov posebej urejena zaradi specifičnosti sodnijske službe, je v svojem bistvu, po svojem značaju in po svojem namenu vendarle enaka odgovornosti drugih državnih uslužbencev. Skupna črta, ki je značilna za disciplinsko odgovornost i sodnikov i drugih državnih uslužbencev, je v tem, da je tako v prvem kakor tudi v drugem primeru predmet zaščite državna služba in korist te službe in da je namen te odgovornosti zaščita službene in delovne discipline.

Ta skupna črta je tako bistvena, da je treba specifičnost disciplinske odgovornosti sodnikov gledati predvsem le v disciplinskem postopku, zlasti glede na organe, ki izrekajo disciplinske kazni zoper sodnike.

Disciplinsko kaznivo dejanje je lahko disciplinska nerednost ali disciplinski prestopok.

V zakonu niso izrečno našteve disciplinske nerednosti in disciplinski postopki, temveč je podan samo njihov

splošni pojem. Za disciplinske nerednosti se štejejo lažje, za disciplinske prestopke pa hujše prekršitve uradne dolžnosti ali oškodovanje ugleda sodniške službe. Disciplinska nerednost je n. pr. podana, če sodnik ne pride pravočasno v službo, če neredno vodi spise in podobno. Kot prestopki se lahko navedejo: zloraba uradnega položaja, prekršitev uradne tajnosti, povzročitev premoženjske škode z nemarnim ali nevestnim opravljanjem službe in pod. Četudi se zakon o državnih uslužbencih glede disciplinske odgovornosti ne more uporabiti za sodnike, se disciplinski prestopki, ki jih našteva 65. člen tega zakona, lahko štejejo za disciplinske prestopke tudi pri sodnikih.

Ista prekršitev uradne dolžnosti je lahko v prvem primeru disciplinska nerednost, v drugem pa disciplinski prestopok. Nereden prihod sodnika v službo, ki je bil vzet kot primer za nerednost, preneha biti nerednost in postane disciplinski prestopok, če ta sodnik večkrat zamudi.

Disciplinsko kaznivo dejanje pa ni vezano le na samo opravljanje službe, temveč je podano tudi tedaj, če se s kakim dejanjem oškoduje ugled sodniške službe. To pomeni, da lahko sodnik stori disciplinsko nerednost oziroma disciplinski prestopok tako pri opravljanju službe, kakor tudi zunaj nje. Sodnikova pijanost pomeni n.pr. oškodovanje ugleda sodniške službe, četudi ni v zvezi z uradnim delom, in je tak sodnik zato disciplinsko odgovoren.

2. Disciplinska odgovornost predsednika in podpredsednika sodišča. — Vse določbe o disciplinski odgovornosti veljajo tudi za predsednike okrajnih in okrožnih sodišč, kar pomeni, da so tudi oni disciplinsko odgovorni. Nasprotno pa predsedniki vrhovnih sodišč ne morejo biti disciplinsko odgovorni, kar izhaja iz 85. in 86. člena zakona o ureditvi ljudskih sodišč.

Podpredsedniki sodišč so disciplinsko odgovorni enako kakor sodniki.

3. Disciplinska odgovornost sodnih pravnikov, pripravnikov za sodne pravnike in drugih sodnih uslužbencev. — Sodni pravni ki, pripravniki za pravne sodnike, administrativni uslužbenci, sodni izvršitelji in drugi sodni uslužbenci so disciplinsko odgovorni po določbah zakona o državnih uslužbencih.

Prvostopno disciplinsko sodišče za uslužbence okrajnih in okrožnih sodišč je pri okrožnih sodiščih, drugo-

stopno disciplinsko sodišče pa pri republiškem ministrstvu za pravosodje oziroma pri poverjeništvu za pravosodje glavnega izvršilnega odbora ljudske skupščine Avtonomne pokrajine Vojvodine. Pri vrhovnem sodišču ljudske republike oziroma Avtonomne pokrajine Vojvodine je prvostopno disciplinsko sodišče za uslužbence tega sodišča, drugostopno sodišče pa je zanje prav tako disciplinsko sodišče pri ministrstvu za pravosodje ljudske republike oziroma pri poverjeništvu za pravosodje glavnega izvršilnega odbora ljudske skupščine Avtonomne pokrajine Vojvodine. Za uslužbenca Vrhovnega sodišča FLRJ je prvostopno disciplinsko sodišče pri ministrstvu za pravosodje FLRJ, drugostopno pa višje disciplinsko sodišče pri vladi FLRJ (70. in 70b člen zakona o državnih uslužbencih).

80. člen

Kazni za disciplinske nerednosti sta:

- 1) pismeni opomin,
- 2) pismeni ukor.

Kazni za disciplinske nerednosti. — Kot kazni za disciplinske nerednosti sta določena pismeni opomin in pismeni ukor. Odločba o taki kazni se izroči samo sodniku, ki je disciplinsko kaznovan, obenem pa se o njej obvesti ministrstvo za pravosodje zaradi razvida. Analogno 66. členu zakona o državnih uslužbencih se ti dve kazni ne vpisujeta v uslužbenski list.

81. člen

Kazni za disciplinske prestopke so:

- 1) javni ukor,
- 2) denarna kazen v znesku največ 10 % enomesečnih prejemkov, izvzemši doklado za otroke,
- 3) zmanjšanje prejemkov za čas od dveh do šestih mesecev, pri čemer se sme za vsak mesec odvzeti največ do 15 % kosmatih prejemkov, izvzemši doklado za otroke.

Kazni za disciplinske prestopke. — V tem členu določa zakon, da se za disciplinski prestopok lahko izrečejo te kazni: javni ukor, denarna kazen in zmanjšanje prejemkov.

Kazen javnega ukora se loči od kazni pismenega ukora v tem, da se ne sporoči samo sodniku, ki je kaznovan, temveč tudi drugim. Disciplinsko sodišče odredi po okoliščinah vsakega posameznega primera, komu naj se sporoči odločba o kaznovanju. V določenem primeru se kazen javnega ukora sporoči samo uslužbencem sodišča, pri katerem kaznovani sodnik opravlja službo, in sicer tako, da se objavi na vidnem mestu na sodišču, na sestanku sindikalne podružnice ali kako drugače. V drugem primeru se o tej kazni obvestijo tudi vsi sodniki ali vsi sodni uslužbenci posameznega okrožja ali republike, izjemoma pa se lahko objavi tudi v tisku. Kazen javnega ukora se sme sporočiti oziroma objaviti šele, ko postane odločba o kazni pravnomočna.

Denarna kazen ne sme presegati zneska 10% enomesečnih kosmatih prejemkov brez dodatka za otroke.

Zmanjšanje prejemkov kot najhujša kazen za disciplinski prestopok se sme izreči najmanj za dva meseca, a največ za šest mesecev. Najnižja meja za zmanjšanje prejemkov v zakonu ni določena, gornja meja pa je 15% kosmatih prejemkov.

Denarna kazen in zmanjšanje prejemkov gresta v korist tiste državne blagajne, ki sodniku izplačuje prejemke.

V razliko od kazni, izrečenih za disciplinske nerednosti, se kazni za disciplinske prestopke vpisujejo v uslužbenški list.

82. člen

Pravica pregona disciplinskih nerednosti zastara v treh mesecih od dne, ko je bilo dejanje storjeno.

Pravica pregona disciplinskih prestopkov zastara v enem letu od dne, ko je bilo dejanje storjeno.

Če ima disciplinski prestopok za posledico tudi kazensko odgovornost, zastara v istem času, v katerem zastara kaznivo dejanje.

---

1. *Zastaranje disciplinskega pregona.* — Po tej določbi zastara pravica do pregona disciplinskih nerednosti in disciplinskih prestopkov v rokih, ki so določeni v tem členu. Kadar je zastaranje disciplinskega prestopka odvisno od zastaranja kaznivega dejanja, veljajo določbe 88. in 89. člena splošnega dela kazenskega zakonika.

Določeni roki veljajo za pregon. Ko pa je disciplinski postopek uveden, se kazen lahko izreče in izvrši tudi še po preteku rokov iz tega člena. Treba pa si je prizadevati, da se disciplinska kazniva dejanja čimprej obravnajo in kazni čimprej izvršijo, ker se s tem bolje doseže namen kazni, zlasti pa njena vzgojna vloga.

2. *Razmejitev kazenske in disciplinske odgovornosti* — To vprašanje se postavlja praktično samo tedaj, če stopi sodnik kaznivo dejanje zoper uradno dolžnost. V takem primeru je treba ugotoviti, ali naj sodnik odgovarja kazensko ali disciplinsko.

V zvezi s tem vprašanjem je treba poudariti, da je sodnik enako kakor tudi drug državni uslužbenec lahko disciplinsko odgovoren tudi tedaj, če je poklican na kazenski odgovor zaradi kaznivega dejanja, ki ga je storil bodisi v službi ali sicer. V tem primeru ne temelji disciplinska odgovornost na dejanski okoliščini, da je sodnik storil kaznivo dejanje, temveč na tem, da se je pregrešil zoper pravilno delo, službeno potrebo in svoj službeni položaj.

Za razmejitev med kazensko in disciplinsko odgovornostjo, t.j. za razmejitev, ali je določeno dejanje sodno kaznivo dejanje ali pa disciplinski prestop, je kot merilo odločilna nevarnost dejanja za družbo oziroma stopnja te nevarnosti, njena intenzivnost in jakost. Kazenska odgovornost je podana tedaj, če sta stopnja in intenzivnost nevarnosti dejanja za družbo tolikšni, da kažeta na to, da je to dejanje sodno kaznivo. Taka razmejitev je potegnjena v zakonu o kaznivih dejanjih zoper uradno dolžnost, ki določa, katera dejanja pomenijo sodno kazniva dejanja, s katerimi pogoji in s kakšnimi posledicami.

83. člen

Kazen za disciplinsko nerednost ali za disciplinski prestop se ne more izreči, dokler storilec ni zaslišan.

Zaslišanje sodnika v disciplinskem postopku. — Da bi se zagotovila pravica do obrambe, določa ta predpis, da se ne more izreči kazen za disciplinsko nerednost ali disciplinski prestop, dokler storilec ni zaslišan. Glede disciplinske nerednosti zakon ne določa, kako se zasliši storilec in kdo ga zasliši, medtem ko je glede disciplinskih pre-

stopkov določil osebo, ki opravi poizvedbe (88. člen). Ni pa dvoma, da lahko predsednik sodišča, ki izreka kazen, zasliši storilca zaradi disciplinske nerednosti bodisi sam ali po predsedniku drugega sodišča ali pa po sodniku istega ali drugega sodišča.

84. člen

Kazni za disciplinske nerednosti sodnikov izrekajo predsedniki sodišč.

Zoper odločbo o kazni se sme sodnik v osmih dneh po vročitvi pismene odločbe pritožiti na predsednika višjega sodišča.

Zoper odločbo o kazni, ki jih izdajo predsednik Vrhovnega sodišča FLRJ ali predsedniki vrhovnih sodišč ljudskih republik ali avtonomnih pokrajin, ni pritožbe.

1. *Izrekanje kazni za nerednosti sodnikov.* — Po tem členu izreče kazen za disciplinsko nerednost, ki jo stori sodnik, predsednik sodišča, pri katerem opravlja sodnik svojo službo. Kazen se izreče z odločbo.

2. *Pritožba.* — Zoper odločbo o kazni je dopustna pritožba, o kateri odloča predsednik višjega sodišča. Če pa je izdal odločbo o kazni na prvi stopnji predsednik Vrhovnega sodišča FLRJ ali predsednik vrhovnega sodišča ljudske republike, oziroma avtonomne pokrajine, ni zoper njegovo odločbo več pritožbe.

Ko predsednik vrhovnega sodišča odloča o pritožbi, lahko spozna, da gre za disciplinski prestopok. V tem primeru je dolžan opraviti poizvedbe v smislu 88. člena in na podlagi izida poizvedb predložiti disciplinskemu senatu, da izreče kazen zaradi disciplinskega prestopka. Če pa spozna predsednik okrožnega sodišča pri reševanju pritožbe, da gre za disciplinski prestopok, mora poslati spis predsedniku vrhovnega sodišča ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine v postopek po 88. in 89. členu tega zakona.

85. člen

Kazni za disciplinske nerednosti predsednikov okrajnih in okrožnih sodišč izreka predsednik višjega sodišča.

Zoper odločbo o kazni, ki jo izda predsednik okrožnega sodišča, je v osmih dneh po vročitvi pismene od-

ločbe dopustna pritožba na predsednika vrhovnega sodišča republike oziroma avtonomne pokrajine.

1. *Izrekanje kazni za nerednosti predsednikov sodišč.* — Kazni za disciplinske nerednosti sodnikov izrekajo predsedniki sodišč, pri katerih ti opravljajo svojo službo, medtem ko izreka kazni za disciplinske nerednosti predsednikov okrajnih in okrožnih sodišč predsednik višjega sodišča. To pomeni, da izreče kazen za disciplinsko nerednost predsednika okrajnega sodišča predsednik okrožnega sodišča, za disciplinsko nerednost predsednika okrožnega sodišča pa predsednik vrhovnega sodišča ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine.

Zakon ne predpisuje kaznovanja predsednikov vrhovnih sodišč ljudskih republik oziroma avtonomne pokrajine, kar je razvidno iz tega člena in iz 86. člena.

2. *Pritožba.* — Drugi odstavek tega člena določa samo pritožbo zoper odločbo o kazni, ki jo je izrekel predsednik okrožnega sodišča. Zoper odločbo o kazni za disciplinsko nerednost se torej lahko pritoži samo predsednik okrajnega sodišča, in sicer na predsednika vrhovnega sodišča ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine. Ker izreka kazni za disciplinske nerednosti predsednika okrožnega sodišča predsednik vrhovnega sodišča ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine, so take njegove določbe o kazni pravnomočne.

86. člen

Kazni za disciplinske prestopke izrekajo: senati vrhovnih sodišč ljudskih republik oziroma avtonomnih pokrajin za predsednike in sodnike okrajnih in okrožnih sodišč; občne seje vrhovnih sodišč ljudskih republik oziroma avtonomnih pokrajin za sodnike vrhovnih sodišč republik oziroma avtonomnih pokrajin; občna seja Vrhovnega sodišča FLRJ za sodnike Vrhovnega sodišča FLRJ.

Sodbe vrhovnih sodišč v disciplinskih zadevah so pravnomočne.

1. *Izrekanje kazni za disciplinske prestopke.* — Kazni za disciplinske prestopke predsednikov in sodnikov okrajnih in okrožnih sodišč izreka disciplinski senat vrhovnega

sodišča, kazni za disciplinske postopke sodnikov vrhovnih sodišč, tako Vrhovnega sodišča FLRJ kakor tudi sodišč ljudskih republik in avtonomnih pokrajin, pa občna seja vrhovnega sodišča (60. in 66. člen tega zakona).

Kazni za disciplinske prestopke se izrekajo s sodbo. Tudi v tem primeru zakon ne določa disciplinskega kaznovanja predsednikov vrhovnih sodišč.

2. *Pritožba.* — Glede na to, da izreka kazni za disciplinske prestopke senat ali pa občna seja vrhovnega sodišča, ni zoper tako kaznen nadaljnje pritožbe. To je povsem v skladu za 10. členom tega zakona, ki postavlja kot pravilo, da je zoper odločbo sodišča dopustna pritožba, omejuje pa to pravico v primeru, če je na prvi stopnji sodilo Vrhovno sodišče FLRJ oziroma vrhovno sodišče ljudske republike ali avtonomne pokrajine. Naravno je, da taka pritožba ni dopustna v primeru, kadar sodi vrhovno sodišče o disciplinski zadevi, ko pa ni dopustna pritožba niti pri drugih sodnih odločbah. Razlog temu je, da je že sama sestava senata oziroma občne seje vrhovnega sodišča taka, da daje zadostno jamstvo za zaščito. Vendar je pa tudi zoper take odločbe dopustna zahteva za varstvo zakonitosti kot izredno pravno sredstvo, kakor to določa 11. člen.

87. člen

Disciplinski postopek se uvede po uradni dolžnosti ali po prijavi.

Obdolženec ima pravico prisostvovati sojenju in si vzeti branilca.

---

1. *Določbe o disciplinskem postopku.* — Disciplinski postopek v zakonu o ureditvi ljudskih sodišč ni popolnoma obdelan. Mnoga vprašanja postopka so ostala nerešena in jih je treba dopolniti z načeli iz kazenskega postopka. Konkretnije so glede temeljnih vprašanj podana ta načela v navodilu Vrhovnega sodišča FLRJ št. Su 684/47 z dne 14. oktobra 1947. V tem navodilu so rešena vprašanja udeležbe javnega tožilca v disciplinskem postopku, vloge disciplinskega tožilca, razmerja med predsednikom sodišča in disciplinskim senatom in dr. Tako pomenijo ta navodila precejšno razjasnitev temeljnih vprašanj iz disciplinskega

postopka in važno, na zakonu utemeljeno dopolnitev glede disciplinskega postopka.¹⁾

2. *Uvedba disciplinskega postopka.* — Disciplinski postopek, bodisi zaradi disciplinske nerednosti ali pa zaradi disciplinskega prestopka, se uvede, vodi in konča po uradni dolžnosti. To pomeni, da disciplinski postopek zoper predsednike sodišč in sodnike ni odvisen od kakega predloga. Pobuda za uvedbo postopka lahko pride od vsakega državljana, postopek pa se nato vodi in konča po uradni dolžnosti. Jasno je, da tudi javni tožilec lahko poda predlog za uvedbo postopka in da se lahko tudi udeležuje postopka, vendar pa sama uvedba postopka, njegov potek in konec ni odvisen od nikakršnega predloga.

Predlog za disciplinski pregon je treba predložiti predsedniku tistega sodišča, ki je pristojen izreči kazen zaradi disciplinske nerednosti. Če se torej predloži uvedba disciplinskega postopka zoper sodnika okrajnega sodišča, pa najsi gre za disciplinsko nerednost ali pa za disciplinski prestopok, se tak predlog poda pri predsedniku okrajnega sodišča. Predsednik sodišča odloči nato na podlagi podatkov iz prijave in drugih podatkov, ki jih lahko sam zbere,

---

¹⁾ I. — Disciplinski postopek zoper predsednika in sodnike ljudskih sodišč se začne, vodi in konča po uradni dolžnosti.

Javni tožilec lahko poda predlog za uvedbo disciplinskega postopka in sodeluje v že uvedenem disciplinskem postopku.

Dokončno odločbo sporoči disciplinsko sodišče javnemu tožilcu.

II. — Po končanih poizvedbah zaradi disciplinskega prestopka pošlje predsednik vrhovnega sodišča spise disciplinskemu senatu oziroma občni seji vrhovnega sodišča (86. člen ZULS). Obenem določi predsednik sodišča disciplinskega tožilca, ki naj sodeluje v postopku pred disciplinskim sodiščem. O tem obvesti predsednik določenega tožilca.

Predsednik sodišča določi disciplinskega tožilca tudi tedaj, če s svoje strani predlaga, naj senat ali občna seja ustavi postopek ali pa izreče kazen zaradi disciplinske nerednosti.

III. — Disciplinski senat oziroma občna seja lahko pred obravnavo tudi brez udeležbe določenega tožilca odloči, naj se postopek iz zakonitih razlogov ustavi ali da naj se obdolženi kaznuje zaradi nerednosti. Tako odločbo izda senat ali občna seja po predlogu predsednika sodišča ali predsednika senata oziroma občne seje.

IV. — Če ni predložena pred obravnavo kaka rešitev iz III. točke ali če senat oziroma občna seja ne sklene take rešitve, se spisi pošljejo določenemu disciplinskemu tožilcu da brez odlašanja sestavi in predloži obtožnico. Glede oblike in vsebine obtožnice je treba ustrezno uporabiti pravila kazenskega postopka.

ali gre za disciplinsko nerednost, in v tem primeru sam izreče kazen iz 80. člena, ali pa na podlagi istih podatkov pošlje prijavo z obrazloženim predlogom pristojnemu predsedniku vrhovnega sodišča, naj se uvede postopek zaradi disciplinskega prestopka.

3. *Preiskovanje*. — Preiskovanje se formalno uvede samo, če gre za disciplinski prestopok. V tem primeru določi predsednik vrhovnega sodišča ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine osebo, ki naj izvede preiskovanje; če gre za sodnike vrhovnih sodišč, določi to osebo občna seja zadevnega vrhovnega sodišča.

Preiskovalec v disciplinskem postopku ni nekdo izven sodnega poklica, temveč je to predsednik ali sodnik kakega sodišča. Za preiskovalca se lahko odredi predsednik ali sodnik istega sodišča, pri katerem obdolženi dela, vendar pa zakon ne izključuje, da ne more biti to tudi predsednik oziroma sodnik kakega sodišča. Najbolj pogosto bo vrhovno sodišče odredilo za to predsednika okrožnega sodišča ali pa kakega sodnika vrhovnega sodišča. Ni pa izključeno, da izvede v važnejših zadevah preiskovanje tudi sam predsednik vrhovnega sodišča. Kar zadeva sam postopek pri preiskovanju, se uporabijo ustrezno načela kazenskega postopka.

4. *Disciplinski tožilec*. — Po končanem preiskovanju pošlje predsednik vrhovnega sodišča spise disciplinskemu senatu oziroma občni seji vrhovnega sodišča, ki sta pristojna za rzsodbo glede na to, za kakšnega sodnika gre (86. člen) in imenuje disciplinskega tožilca, ki se bo udeleževal postopka pred disciplinskim sodiščem in zastopal obtožnico. Tudi disciplinski tožilec je nekdo izmed sodnikov, praviloma izmed sodnikov tega vrhovnega sodišča.

V. — Ko predsednik disciplinskega sodišča ali občne seje prejme obtožnico, določi dan za obravnavo in obvesti o tem obtoženega, kateremu pošlje obenem en izvod obtožnice. K razpravi se pokliče tudi določenj disciplinski tožilec. Glede vsega drugega je treba za pripravo in določitev obravnave uporabljati ustrezno pravila kazenskega postopka.

VI. — Določenj disciplinski tožilec sodeluje na obravnavi, obrazloži in zastopa obtožnico in podaja potrebne predloge.

VII. — O vsakem vprašanju odloča disciplinski senat oziroma občna seja po uradni dolžnosti.

(Navodilo Vrhovnega sodišča FLRJ št. Su. 684/47).

Ker lahko disciplinski senat oziroma občna seja vrhovnega sodišča tudi brez obravnave odločita, naj se postopek iz zakonitih razlogov ustavi ali obdolženi kaznuje zaradi nerednosti, mora biti pri takem odločanju navzoč tudi disciplinski tožilec, če je že imenovan. Če disciplinski senat oziroma občna seja odloči, da se zadeva pošlje na obravnavo, dostavi spise najprej disciplinskemu tožilcu, da sestavi in predloži obtožnico.

Na sami obravnavi je vloga disciplinskega tožilca enaka vlogi tožilca v kazenskem postopku.

5. *Obramba v disciplinskem postopku.* — V disciplinskem postopku je zajamčena pravica materialne obrambe, kar jasno izhaja iz 83. člena, ki ne dopušča, da bi se izrekla kazen, preden se storilec ne zasliši. Ker veljajo tudi v disciplinskem postopku vsa temeljna načela kazenskega postopka, zlasti pa načelo materialne resnice, je razumljivo, da je treba v disciplinskem postopku preiskati vse okoliščine, ki so v prilog obrambi.

Kar zadeva pravico formalne obrambe, t.j. pravico, da si obdolženi vzame zagovornika, je ta podana samo glede disciplinskega postopka. Pri disciplinski nerednosti se namreč tak zagovor ne bi dal izvesti glede na značaj postopka. Obtoženec more imeti zagovornika samo na obravnavi.

6. *Disciplinska obravnava.* — Ko predsednik disciplinskega senata oziroma občna seja prejme od disciplinskega tožilca obtožnico, določi dan za obravnavo in obvesti o tem obtoženega, kateremu pošlje hkrati tudi en izvod obtožnice. Poleg obtoženega se povabi na obravnavo tudi disciplinski tožilec. Sodbo je treba vročiti obtoženemu in disciplinskemu tožilcu, ker tako predpisujejo navodila vrhovnega sodišča, pa tudi javnemu tožilcu.

Glede vsega drugega se uporabijo za obravnavo in postopek ustrezno predpisi zakona o kazenskem postopku.

88. člen

Preden se izreče kazen za disciplinski prestop, se uvedejo poizvedbe. Če gre za disciplinsko kaznivo dejanje predsednika ali sodnika okrajnega ali okrožnega sodišča, vodi poizvedbe oseba, ki jo določi predsednik vrhovnega

sodišča ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine. Če gre za disciplinsko kaznivo dejanje sodnika vrhovnega sodišča, vodi poizvedbe oseba, ki jo določi občna seja zadevnega vrhovnega sodišča.

89. člen

Če senat oziroma občna seja vrhovnega sodišča, ko odloča o disciplinskem prestopku, spozna, da gre samo za disciplinsko nerednost, izreče katero izmed kazni, določenih v 80. členu tega zakona.

90. člen

V disciplinskem postopku proti predsednikom sodišč in sodnikom veljajo ustrezno načela kazenskega postopka.

XVII. DISCIPLINSKA ODGOVORNOST SODNIKOV POROTNIKOV

91. člen

Sodnika porotnika, ki prekrši svojo dolžnost pri sojenju, ki brez opravičenega razloga ne pride v službo ali jo pred časom zapusti, kakor tudi sodnika porotnika, ki v primeru zadržanosti ne ravna po 39. členu tega zakona, kaznuje predsednik sodišča zaradi nerednosti z opominom ali ukorom ali z denarno kaznijo od 50 do 2.000 dinarjev.

Razen tega izda predsednik sodišča odločbo, da sodnik porotnik povrne sodne stroške, všteti tu tudi stroške strank, prič, izvedencev in tolmačev, ki jih je povzročil s svojim ravnanjem.

Preden izda tako odločbo, zasliši predsednik sodišča sodnika porotnika. Če se sodnik porotnik ne odzove pozivu za zaslišanje, izda predsednik sodišča odločbo tudi brez zaslišanja.

---

1. *Disciplinska odgovornost sodnikov porotnikov.* — Sodniki porotniki niso državni uslužbenci. Zato je njihova disciplinska odgovornost omejena na tiste kršitve službe, ki so zvezane z začasnim opravljanjem porotniške dolžnosti pri sodišču. Začasno opravljanje dolžnosti sodnika porotnika vpliva torej tudi na njihovo disciplinsko odgovornost, ki je zato specifična glede na disciplinsko odgovornost sodnikov in drugih državnih uslužbencev.

Sodnik porotnik je disciplinsko odgovoren za prekršitev dolžnosti pri sojenju, za neopravičen izostanek iz službe, če predčasno odide ali če ne obvesti sodišča, da je zadržan. Kot kršitev dolžnosti v smislu tega člena je treba razumeti kršitve, ki ne pomenijo sodno kaznivega dejanja. Tudi sodnik porotnik lahko namreč kot uradna oseba stori kaznivo dejanje zoper uradno dolžnost.

Vse kršitve dolžnosti, za katere je sodnik porotnik lahko disciplinsko odgovoren, imajo značaj disciplinskih nerednosti, kar je v zakonu izrečno poudarjeno in kar je razvidno tudi iz vrste in višine predpisanih kazni.

Predpisane kazni za disciplinske nerednosti sodnikov porotnikov so: opomin, ukor in denarna kazen, ki se giblje v mejah od 50 do 2000 din. Kazen se izreče z odločbo.

Če sodnik porotnik s svojim neopravičenim izostankom povzroči stroške sodnega postopka, se lahko obsodi tudi na njih plačilo poleg izrečene kazni. Obsodba na plačilo stroškov se izreče z isto odločbo, s katero se izreče kazen.

Sodnika porotnika je treba praviloma zaslišati, preden se izreče disciplinska kazen. Vsekakor mora biti poklican na zaslišanje, in le tedaj, če se vabilu ne odzove, kljub temu da je bil pravilno povabljen, se lahko izda odločba tudi brez njegovega zaslišanja.

Zakon je glede disciplinske odgovornosti sodnikov porotnikov podčrtal njihovo izostajanje kot hudo disciplinsko kaznivo dejanje, ker vsako izostajanje in vsaka zamuda z začetkom obravnave zmanjšuje ugled sodišča in ustvarja sliko nerednega sodstva. Sodniki porotniki so temelj našega ljudskega pravosodja. Zato morajo razumeti vlogo, jim jo je ljudstvo zaupalo. Dosedanja praksa kaže, da niso vsi sodniki porotniki pravilno tega razumeli, in je zato zakon za neredne porotnike predpisal kazni in odredil povračilo stroškov, ki so lahko tudi zelo občutni. Predsedniki sodišč, ki so poklicani pravilno voditi in organizirati porotniško službo, ne smejo nikdar pozabiti, da je poleg tega sredstva ena izmed glavnih metod prepričevanje porotnikov o potrebi pravilnega opravljanja njihove dolžnosti. Po drugi strani pa ne sme to voditi v popuščanje, kakor se to dogaja pri nekaterih predsednikih sodišč, ki disciplinskih

kazni za sodnike porotnike ne uporabijo niti takrat, ko metoda preprečevanja odpove.

92. člen

Kaznovani sodnik porotnik ima pravico pritožbe na predsednika višjega sodišča v osmih dneh po ustni ali pismeni sporočitvi odločbe.

Pritožba se sme dati tudi pisмено ali ustno na sodni zapisnik.

Na pritožbo sme predsednik sodišča, katerega odločba se izpodbija sam razveljaviti svojo odločbo v celoti ali deloma. Če je s tem pritožilca v celoti zadovoljil, mu ni treba pritožbe pošiljati predsedniku višjega sodišča.

Zoper odločbe predsednikov višjih sodišč, izdane o pritožbah, ni pravnega sredstva.

1. *Pritožba zoper odločbo o kaznovanju sodnika porotnika.* — Zoper odločbo predsednika sodišča, ki je kaznoval sodnika porotnika zaradi nerednosti, ima ta pravico pritožbe na predsednika višjega sodišča. Ker so sodniki porotniki samo pri okrajnem in okrožnem sodišču in jim torej na prvi stopnji nikdar ne sodi predsednik vrhovnega sodišča ljudske republike oziroma avtonomne pokrajine, imajo zoper odločbo o kazni zaradi nerednosti vselej pravico pritožbe.

Po pritožbi sodnika porotnika lahko tudi sam predsednik sodišča, ki je izdal odločbo o kazni, to odločbo razveljavi v celoti ali delno. To je bilo potrebno določiti zaradi tega, ker tretji odstavek 91. člena dopušča možnost, da se izda odločba tudi brez zaslišanja sodnika porotnika. Lahko se namreč zgodi, da so razlogi sodnika porotnika take narave, da kaznovanje ni bilo umestno. Jasno je, da v takem primeru pritožbe ni treba pošiljati višjem sodišču.

XVIII. KRAJEVNA SODIŠČA

93. člen

Z zakonom ljudske republike se sme predpisati ustanovitev, organizacija in pristojnost krajevnih sodišč.

Krajevna sodišča. — Ta člen prinaša ljudskim republikam pooblastilo, da lahko glede na svoje potrebe usta-

navljajo krajevna sodišča, Tega pooblastila pa doslej še ni uporabila nobena republika.

XIX. KONČNE ODREDBE

94. člen

Zaradi hitrosti postopka se smejo pri okrožnih in vrhovnih sodiščih v mejah tega zakona ustanovljati posebni senati za sojenje posameznih vrst kaznivih dejanj.

Posebni senati. — Pomen te določbe je v tem, da je z njo dana možnost, da se pri okrožnih in vrhovnih sodiščih ustanovijo posebni senati za sojenje posameznih vrst kaznivih dejanj, da bi se tako pospešil postopek. Ta predpis bo prišel do izraza zlasti, če bi se množično pojavile posamezne vrste kaznivih dejanj. Takrat bi sodišča s hitrim in učinkovitim sojenjem onemogočila nadaljnje izvrševanje takih kaznivih dejanj.

95. člen

Dosedanji predpisi o ureditvi sodišč, ki so v nasprotju s tem zakonom, izgubijo veljavo.

96. člen

Ta zakon velja od dneva objave v Uradnem listu Federativne ljudske republike Jugoslavije.

V tej izdaji je podano prečiščeno besedilo zakona z vsemi spremembami in dopolnitvami do 1. februarja 1949.

Glej:

zakon o ureditvi ljudskih sodišč, izdan 26. avgusta 1945 (Uradni list DFJ št. 67/45);

zakon o potrditvi ter spremembah in dopolnitvah zakona o ureditvi ljudskih sodišč, izdan 21. junija 1946 (Uradni list FLRJ št. 51 z dne 25. julija 1946);

odlok o potrditvi sprememb in dopolnitev tega zakona, izdan 23. decembra 1946 (Uradni list FLRJ št. 105 z dne 27. decembra 1946);

obvezno razlago prvega odstavka 19. člena, dano 22. avgusta 1947 (Uradni list FLRJ št. 71 z dne 26. avgusta 1947);

zakon o spremembi zakona o ureditvi ljudskih sodišč (40. in 49. člen), izdan 4. maja 1948 (Uradni list FLRJ št. 38 z dne 8. maja 1948).

K A Z A L O

številke v oklepaju pomenijo strani, številke izven oklepaja pa člene

A

- Administrativno osebje** 72 (125)
— kdo ga imenuje 74 (127)
— disciplinska odgovornost (133)

C

- Civilne zadeve** 40 (97, 49 (106)

D

Delovna sodišča (32)

Disciplinska odgovornost sodnikov

- v razmerju do drugih uslužbencev (132)
- razmejitev kazenske in disciplinske odgovornosti (135)
- odgovornost predsednika sodišča (133)
- kazni za nerednosti 80 (134)
- kazni za prestopke 81 (134)

Disciplinska odgovornost sodnikov porotnikov

- kršitev dolžnosti porotniške službe (143) 91
- kazni 91 (143)
- postopek 91 (143)
- pritožba 92 (144)

Disciplinska odgovornost uslužbencev sodišča (133)

Disciplinske nerednosti

- pojem 79 (132)
- zastaranje pregona 82 (135)
- kazni 80 (134)
- pritožba 84 (136), 85 (137)

Disciplinski postopek

- uvedba 87 (139)
- poizvedbe 88 (142)
- disciplinski tožilec (141)
- obramba 87 (139)
- obravnava (142)
- uporaba načel kazenskega postopka 90 (143)

Disciplinski postopek

- pojem 79 (132)
- zastaranje pregona 82 (135)
- kazni 81 (134)
- pravnomočnost sodb 86 (138)

Določanje razprave — glej »Razprava«

E

Enakopravnost sodnikov in sodnikov porotnikov 16 (64)

Enakost državljanov pred sodišči 4 (38)

Enotnost oblasti (7)

I

Izključitev

- sodnikov 71 (123)
- sodnikov porotnikov 71 (123)
- predsednika sodišča (124)
- javnosti (41)

Izrekanje pravice v imenu ljudstva 3 (38)

Izvršba sodnih odločb 75 (128)

- v kazenskih zadevah 75 (128)
- v civilnih zadevah 75 (128)

Izvršilne zadeve 40 (97)

Izvršitelji — glej »Sodni izvršitelji«

J

Javni tožilec

- izdaja odločbe o odstranitvi sodnika 34 (91)
- prisostvuje občnim sejam 61 (116), 67 (118)
- vloga pri nadzorstvu (77)
- pravica, vložiti zahtevo za varstvo zakonitosti (55)

Javnost razprave

- v kazenskem postopku 5 (40)

- v civilnem postopku 5 (40)
- pred prvostopnim sodiščem (40)
- pred drugostopnim sodiščem (41)
- izključitev javnosti (41)

Jezik, v katerem se vodi postopek 7 (42, 43)

K

Kazen disciplinska — glej »Disciplinska odgovornost«

Kazenska odgovornost sodnikov in sodnikov porotnikov

- če so odgovorni kot uradne osebe 78 (130)
- pristojnost sodišča (130)

Kazenske zadeve 40 (96), 49 (105)

Kazenski postopek

- podlaga za razrešitev sodnika 29—32 (86—90)
- podlaga za odstranitev sodnika 34 (91)

Klicanje sodnikov porotnikov

- disciplinski ukrepi 91 (143)
- dolžnost, odzvati se vpoklicu 36 (93)
- odstopanje od določenega vrstnega reda 38 (95)
- od časa do časa 37 (94)
- razporejanje 37 (94)
- zadržanost 39 (96)

Krajevna sodišča 93 (145)

Kršitev zakona 11 (54)

M

Materialna odgovornost sodnikov in sodnikov porotnikov 78 (130)

Minister za pravosodje ljudske republike

- predlog za razrešitev 28 (83)
- določa število sodnikov in sodnikov porotnikov 44 (101), 53 (108)

N

Načela organizacije sodišč (21)

Načelo dveh stopenj (53)

Nadzorstvo nad delom sodišč 23 (75)

- po višjih sodiščih 23 (75)
- po pravosodni upravi (76)
- glede pravilnosti odločb 24 (78)

- glede pravilnosti poslovanja sodišč 25 (80)
- vloge javnega tožilca pri nadzorstvu (77)
- z nadzorstvom se ne more vplivati na izdajanje odločb (78)
- pripombe višjega sodišča 24 (78)

Naloge sodišč

- pri izvajanju pravosodja 2 (33)
- zaščita državne in družbene ureditve (34)
- zaščita pravic in z zakonom zaščitenih interesov (35)
- zagotovitev natančnega izpolnjevanja zakonov (36)
- vzgojna vloga sodišča (36)

Navodila

- vrhovnih sodišč 56 (110), 62 (116)
- njihov značaj (111, 112)

Neodvisnost sodišč 8 (44)

Nepravdne zadeve 40 (97), 45 (101), 49 (106)

O

Občna seja vrhovnih sodišč 60 (115), 66 (118)

Obramba

- pravica do obrambe 6 (41)
- uresničenje pravice do obrambe (42)
- v materialnem in formalnem smislu (41, 42)
- v disciplinskem postopku 87 (139)

Odgovornost sodnikov in sodnikov porotnikov

- kazenska 78 (130)
- materialna 78 (130)
- disciplinska 79—92 (132—145)
- predstavniškim telesom 28 (83)

Odstranitev iz službe

- sodnikov 33—35 (90—93)
- predsednika sodišča (90, 91)
- v zvezi z uvedbo kazenskega postopka 34 (91)
- izplačilo prejemkov (90)
- se ne nanaša na sodnike porotnike (90)

Okrajno sodišče

- sestava 44 (101)
- število sodišč 43 (100)
- ne more izreči smrtne kazni 42 (100)
- pristojnost 40 (96, 97)

— sodnik poedinec 45 (101)

— kot drugostopno 41 (99)

Okrožno sodišče

— pristojnost 49 (105, 106)

— kot drugostopno 50 (107)

— število določa vlada ljudske republike 52 (108)

— sestava 53 (108)

— sodnik poedinec 54 (109)

Organi pravosodja 1 (29)

P

Pismene vloge (44)

Podpredsednik sodišča 58 (114), 64 (118), 70 (122)

Pomorske zadeve (106)

Poročila sodišč

— poročanje predstavniškim telesom 27 (81)

— namen poročanja (81)

— vsebina (82)

— rok za poročilo 27 (81)

Porotniško sojenje 16 (64)

Posebni senati 94 (145)

Postopek pred sodiščem

— javnost 5 (40)

— jezik, v katerem se vodi 7 (42)

— načelo dveh stopenj 10 (50)

Pošiljanje sodnika na delo 46 (102)

Povračilo

— stroškov sodnikov porotnikov 19 (68)

— škode pri opravljanju službe 78 (130)

Pravna pomoč

— državljanom 48 (104)

— med sodišči 9 (49)

— sodnim izvršiteljem 77 (130)

Pravna sredstva — glej »Pritožba«

Pravosodje

— kdo ga izvaja 1 (29)

— organi 1 (29)

— kot funkcija državne oblasti (29)

— v sužnjeposestniški državi (8)

— v fevdalni državi (8)

— v buržoazni državi (9)

- v socialistični državi (12)
- v stari Jugoslaviji (13)
- med osvobodilno vojno (15)

Predsednik senata 15 (61), 68 (119)

Predsednik sodišča

- upravlja sodišče 69 (121)
- kliče v službo sodnike porotnike 37 (94)
- izključitev 71 (123)

Prenos pristojnosti 57 (113)

Prevajalec — glej »Tolmač«

Prevzem pristojnosti 57 (113), 63 (117)

Prezidij ljudske skupščine

- odobri odločbo o odstranitvi 34 (91)
- odloča o pravilnosti razrešitve (91)

Pripombe višjega sodišča 24 (78)

Pripravniki

- katere posle opravljajo (126)
- kdo jih imenuje 74 (127)

Prisega 17 (67)

Pristojnost

- stvarna in krajevna (97, 98)
- okrajnih sodišč 40 (98)
- okrožnih sodišč 49 (106)
- vrhovnih sodišč 56 (109), 62 (116)
- za odločanje o zahtevi za varstvo zakonitosti 13 (58)
- v sporih o pristojnosti 51 (107)

Pritožba 10 (50)

- zoper sodne odločbe (50)
- kdaj ni dopustna (51)
- rok (52)

R

Razpored poslov

- kdo ga določi 68 (119)
- komu se pošlje (120)
- sprememba (120)

Razprava

- kdo določa predmete za razpravo 68 (119)
- kdo daje naloge za sodne pozive 68 (119)

Razrešitev sodnikov in sodnikov porotnikov

- kdo jih razrešuje 21 (72)

- na lastno zahtevo 28 (83)
- poprejšnji postopek 29 (86)
- vloga ministra za pravosodje pri razrešitvi 30 (89)
- zaslišanje 32 (90)

Režiseri (127)

Rok za pritožbe — glej »Pritožbe«

Rudniške zadeve 49 (106)

S

Senat sodišča

- sestava senata 15 (61)
- za sojenje posameznih vrst kaznivih dejanj 94 (145)

Sestava senata

- okrajnih sodišč 15 (61)
- okrožnih sodišč 15 (61)
- vrhovnih sodišč 15 (61)

Smrtna kazen je ne more izreči okrajno sodišče 42 (100)

Sodba se izreka v imenu ljudstva 3 (38)

Sodni dnevi — glej »Uradni dnevi«

Sodni izvršitelji

- so pri okrajnih sodiščih 76 (129)
- kdo jih imenuje 76 (129)
- pomoč 77 (130)
- katera dela lahko prevzamejo (129)

Sodni pravniki

- katere posle opravljajo 73 (127)
- kdo jih imenuje 74 (127)

Sodnik

- izvolitev 18 (67)
- odgovornost predstavniškim telesom 28 (83)
- kazenska odgovornost 78 (130)
- materialna odgovornost 78 (130)
- disciplinska odgovornost 79—92 (132—145)
- stalnost njegove funkcije 16 (64)
- pošiljanje na delo k drugemu sodišču 46 (102)
- razrešitev 28 (83)
- odstranitev iz službe 33 (90)

Sodnik poedinec

- pri okrajnem sodišču 45 (101)
- pri okrožnem sodišču 54 (109)

- Sodnik porotnik** — glej »Sodnik«
— pravica do dnevnice 19 (68)
— pravica do povračila stroškov 19 (69)
— enakopravnost pri sojenju 16 (64)
— začasna funkcija 16 (64)

Sodišče

- razredni značaj (5)
— kot organ države (7)
— kot organ pravosodja 1 (29)
— splošna in posebna (31)
— glavne naloge pri izvajanju pravosodja 2 (33)
— neodvisnost 8 (44)

Sojenje in odločanje 15 (61)

Spor o pristojnosti 51 (107), 56 (110), 62 (116)

T

Tajniki — glej »Sodni pravniki«

Tolmač 7 (43)

Trgovinski register 49 (106)

U

Uradni dnevi — 47 (103)

Upravljanje sodišč

- vodilna vloga predsednika sodišča 69 (121)
— delovne konference (122)
— sodelovanje z drugimi državnimi organi (122)
— sodelovanje s sindikatom (122)

V

Višje sodišče 23 (75)

Volivnost sodnikov in sodnikov porotnikov

- splošni pojem 21 (72)
— okrožnih sodišč 21 (72)
— če se krajevna pristojnost sodišča in krajevna pristojnost ljudskega odbora ne ujemata 22 (74)
— nove volitve 18 (67)

Vrhovno sodišče avtonomne pokrajine 18 (29, 56—61 (109—116))

- Vrhovno sodišče FLRJ 1 (29), 62—67 (116—119)**
Vrhovno sodišče ljudske republike 1 (29), 56—61
(109—116)
Vzgojna vloga sodišča 2 (33), (36)

Z

- Zagovornik — glej »Obramba«**
Zahteva za varstvo zakonitosti
— zoper katere odločbe se uveljavi 11 (54)
— kdo jo uveljavi 12 (56, 57)
— kdo o njej odloča 13 (58)
— kot pravica (56)
— kršitev zakona (55)
— rok za uveljavitev 14 (59)
— pravni učinek odločbe 14 (59)
Zakonitost v izrekanju pravice 8 (44), (46)
Zakonski spori 49 (106)
Zaščita z zakonom zaščitenih interesov 2 (33), (35)
Zaščita pravic 2 (33), (35)
Zbornost sojenja 15 (61)
Zemljiškoknjižni referent (125)
-

Tisk Jugoslovanskega tiskarskega podjetja — Beograd

CENA 27.— DINARJEV